Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia.

41 Osa.

Helsingissä,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,
1868.

HISTORIALLINEN

ARKISTO.

Toimittanut

Historiallinen Osakunta.

II.

Varustettu 2 kuva-taululla.

HELSINGISSÄ,

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,

1868.

Näytetty: *L. Heimbürger.*

Aineisto:

Oikaistavia:

Siv. 32, rivi 5 ylh. seisoo: antem, lue: autem.

P. A. Munch'in Vatikanolaiset todistuskappaleet Suomen historiaan.

Historiallisen Osakunnan käskystä järjestänyt
Yrjö Koskinen.

Siihen aikaan, jolloin koko sivistynyt maailma oli yhtenä Katholiskuntana ja paavillinen istuin samassa kansain yhteisenä keskuksena, tuotiin tietysti kaukaisintenkin maiden sekä kirkolliset että valtiolliset asiat usein sinne keskusteltaviksi. Tästä syystä paavilliset arkistot, jotka Vatikanossa säilytetään, sisältävät arvaamattomia historiallisia tieto-aarteita, ja kokemuksesta jo tiedämme, että tutkimus meidänkin maamme historiassa voipi niistä paljon kostua. Tutkimus-varojen runsaudesta yleensä saamme jonkinlaisen käsityksen, kun Gregorovius (Gesch. der Stadt Rom, IV siv. 296) ilmoittaa, että paavilliset Regestat, s. t. s. kantakirjat uloskäyvistä kirjeistä, kulkevat yhtenä jaksona Innocentio III:nnen aioista nykyisiin päiviin asti, täyttäen enemmän kuin 2000 sidettä. Näistä tietysti Opinpuhdistuksen-jälkeinen osa ei voi sanottavasti meihin koskea; ja niistä aioista taas, jotka ovat kuluneet ennen Innocentio III:nnen paaveutta, ei ole tallella kuin Leoni I:n, Gregorio I:n, Johannes VIII:nnen ja Gregorio VII:nnen Regestat, joissa ei myöskään voi Suomen asioista puhetta olla. Mutta sen ohessa samassa arkistossa tavataan kaikenlaisia muitakin muistoon-panoja, joiden joukosta epäilemättä yksi tai toinen jyvä aina käypi meidänkin aittaamme ko'ota, jos vain

on tilaisuutta ja lupaa käydä näitä salatuita aarteita pohtaamassa. Onnellinen sattumus onkin jo kerran ennen toimittanut käsiimme jonkun määrän arvollisia todistuskappaleita Vatikanon kokoilemista. Maamiehemme, toimitussihteeri K. F. Fredenheim (Turun pispan Mennander'in poika), oli v. 1782 Ruotsin asiamiehen Piranesi'n kautta esittänyt paavi Pio VI:nnelle pyynnön saada arkistosta kopioituksi ne paavilliset bullat, joita ei löytynyt von Celse'n „Bullarium"issa, ja tämän pyynnön johdosta paavi kohteliaasti antoi kopiot 183:sta Ruotsin valtakuntaan koskevasta bullasta, joiden joukossa oli monta Suomen historialle valaisevaa. Näiden sisältöä nyt tunnemme Porthan'in, Liljegren'in ja Hildebrand'in julkaisemien kautta. Myöhempinä aikoina on paavillisen kirjaston hoitaja Theiner julkaissut melkoisen määrän eri maiden todistuskappaleita, joiden joukosta myöskin tuolloin tällöin tavataan jotakin meille kelpaavaa. Mutta erittäin tärkeän lisä-saaliin on viime aikoina meille tuonut Norjalainen historioitsija P. A. Munch, joka erinäisellä suosiolla oli päästetty Vatikanon aarteita tutkimaan ja siellä silloin (v. 1859 paikoilla) Ruotsin hallituksen kustannuksella kopioitsi myöskin Ruotsin valtakuntaa tarkoittavat todistuskappaleet. Nämä nykyään säilytetään niinkutsutun „Vitterhets, Historie och Antiqvitetets"-akatemian kirjastossa Tukholmassa. Ne ovat kaikki kopioitut alkukirjoitusten lyhennysmerkeillä, toisinaan säilyttämällä alkuperäistä rivi-jaksoakin y. m. Niinkuin Ruotsalaisen Diplomatarion viime-ilmestyneestä osasta näkyy, aiotaan ne vähitellen painattaa tähän suureen teokseen; sen ohessa ne kappaleet, jotka erittäin koskevat Suomen historiaan, ovat tietysti sovitettavat johon-kuhun Suomalaiseen Diplomatarioon, kun kerran semmoinen teos pannaan toimeen. Mutta väli-aikaisesti on herra kandidati *J. R. Aspelin* ottanut niistä

Tukholmassa kopiot, ja Osakunta on päättänyt niistä painattaa luettelon ja sisällys-ilmoituksen. Ne annetaan tässä aika-määränsä jälkeen järjestetyinä sekä varustetuina tarpeellisimmilla viittauksilla ennen-tunnetuihin teko-asioihin. Tärkeimmät kappaleet on katsottu tarpeelliseksi painattaa tähän täydellisinä, koska kumminkin on epätietoista, milloin voivat saada sijansa jossakin suuremmassa kokoilemassa. Niissä on välimerkkien suhteen tehty hienompia korjauksia.

Näitä todistuskappaleita silmäillessä, täytyy tulla siihen vakuutukseen, että Munch ei kumminkaan täydellisesti ole tyhjentänyt Vatikanon tieto-varoja pohjoisten maiden historian suhteen. Enimmät tässä saatavat tiedot kuuluvat 14:nnen vuosisadan keskupaikkoihin, mutta koko jakso vuosien 1377 ja 1465 välillä on, kuten näkyy, ihan tyhjä. Tämä seikka on sen vuoksi huomioon otettava, että se synnyttää toiveita vastaisestakin saaliista, etenkin jos joku Suomalainen tutkija kerrankin saisi tilaisuuden käydä Vatikanon komeroita etsimässä.

---

1. **W. 1245** tai jälkeen. — Paavi Innocentio IV käskee määrätä *Suomen pispalle, Tuomaalle,* sopivan eläkkeen Suomen seurakunnan pispan-tuloista *). (Formulæ Marini Eboli f. 61 vers. n:o 444). — Koko kappale kuuluu näin:

„Ex parte dilecti filij fratris Thome Episcopi Fi[n]landie nobis extitit intimatum quod cum olim de mandato eiusdem receperitis cessionem quia in literis nostris uobis super hoc transmissis nulla de ipsius prouisione mentio habeatur, uos eius ces-

*) Bulla on lähetetty „Judicibus“, s. t. s. niille miehille, jotka olivat paavin puolesta vastaan-ottaneet Tuomas pispan virka-eron, kuten edellinen kirje „Archiepiscopo Vpsaliensi et Priori provinciali ordinis fratrum predicatorum in Dacia“ osoittaa; ks. Porthan, ad recens. Bull. siv. 35.

sione recepta nullam prouisione[m] assignastis eidem, quare nobis humiliter supplicauit ut prouidere sibi super hoc ne mendicare cogatur de benignitate sedis apostolice curaremus, mandamus quatenus si est ita dicto episcopo de bonis episcopalibus ecclesie fi[n]landie prouisionem ex qua possit congrue sustentari auctoritate nostra assignare curetis. contra etcetera."

---

2. **W. 1292**, Helmik. 5 p., Romasta. — Paavi Nikolao IV:nnen bulla, jolla suodaan synti-aneet „yhdeksi vuodeksi ja 40:ksi päiväksi" niille, jotka suurina juhlina käyvät Pyhän Maarian *tuomiokirkossa Turussa* *). (Reg. Nicol. IV, ann. IV, V, Tom. III).

---

3. **W. 1317**, Helmik. 3 p., Avignon'ista. — Paavi Johannes XX:nnen kirje Lund'in arkkipispalle sekä Linköping'in ja Turun pispoille, jotka käsketään tarkasti valvomaan, ett'ei maallikot saa vaikuttaa pappis-virkojen asettamiseen tai ryhtyä kirkon tuloihin, ja ett'ei Fransiskanimunkit saa antaa synnin-päästöä niille, jotka tätä vastaan rikkovat **). (Reg. com. Johann. XXII, ann. I, ep. 2303).

---

4. **W. 1328**, Helmik. 1 p., Avignon'ista. — Paavi Johannes XXII:nnen kirje „Nobili viro *Carolo Neskonungsson Finlandie Capitaneo*", pyynnöllä että hän avulla ja neuvolla

---

*) Tämä bulla mainitaan myös Celse'n Bullariossa siv. 96, mutta siinä aneet sanotaan käsittävän ainoastaan 40 päivää, joka on erehdys; sillä bullassa seisoo *„vnum annum et* XL:ta dies". Seuraava Bonifacio VIII:nnen bulla vuodelta 1296, Toukok. 10 p., on vielä anteliaampi, luvaten „III annos cum totidem quadragenis"; ks. Celse, Bullar. siv. 99.

**) Löytyy ennestään painettuna Hildebrand'illa, Diplom. III, sivv. 305—307.

suosittelee paavin legaatteja: Johannes de Serone ja Bernardus de Ortolis. — Yhtäläinen kirje Ruotsin marskille „Erragislo Neskonungsson". (Secr. Johann. XXII, ann. XI, XII, Tom. VI, fol. 158, ep. 1600).

---

5. **W. 1342**, Marrask. 24 p., Avignon'ista. — Paavi Klemens VI määrää Turun pispan Hemming'in pyynnöstä aneita yhdeksi vuodeksi ja 40:ksi päiväksi niille, jotka apua antavat *Turun kirkon rakennukseen.* Ane-kirje on voimassa oleva kymmenen vuotta *). (Clement. VI Comm., ann. I, p. V, fol. 328, ep. 1613).

„Clemens etc. Uniuersis Christi fidelibus presentes literas inspecturis salutem etc. Ecclesiarum fabricis manum porrigere adiutricem pium apud deum et meritorium reputantes, frequenter Christi fideles ad impendendum ipsis ecclesiis huiusmodi auxilium nostris invitamus literis et hortamur, et ut ad id eo forcius animentur, quo magis ex hoc animarum commodum se sperauerint adipisci, nonnunquam pro hijs temporalibus suffragijs spiritualia eis munera uidelicet remissiones et indulgentias elargimur. Cum itaque, sicut venerabilis frater noster Hemmingus Episcopus Oboensis *(sic!)* nobis significare curauit, fabrica ecclesie Aboensis fidelium suffragio indigere noscatur, Vniuersitatem uestram rogamus et hortamur in domino, in remissionem uobis peccaminum iniungentes, quatenus, attendentes prouide quod inter holocausta uirtutum illud deo acceptabile redditur quod de pinguedine caritatis offertur, de bonis uobis a deo collatis eidem fabrice pias elemosinas et grata caritatis subsidia erogetis, ut per subuentionem uestram huiusmodi eadem fabrica iugiter prosperetur. Nos enim de omnipotentis dei misericordia et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius auctoritate confisi omnibus

---

*) Määrä-aian loputtua, uudistettiin ane-kirje taas kymmeneksi vuodeksi, niinkuin nä'emme Anomuksesta vuodelta 1353.

uere penitentibus et confessis, qui eidem fabrice manus porrexerint adiutrices, vnum annum et quadraginta dies de iniunctis eis penitenciis misericorditer relaxamus, presentibus post decennium minime ualituris. Quas mitti per Questuarios districtius inhibemus, eas si secus actum fuerit carere uiribus decernentes. Datum Auinioni viij kal. Decembr. pontificatus nostri Anno primo".

---

6. **W. 1347,** Helmik. 10 p. Avignon'ista. — *Johannes Henekini,* presbyter Strengnäs'in hiippakunnassa, varustetaan beneficiolla, jonka tulot sielunhoidon kanssa (cum cura) korkeintaan on 25 markkaa ja ilman sielunhoidotta (sine cura) korkeintaan 18 mk. hopeata taksan jälkeen; „pertinet ad collationem Episcopi Aboensis". — „Cons[ervatores] Archiepiscopus Rigensis, Prepositus ecclesie Aboensis, *Thidemannus de Virmo* Canonicus Aboensis" *). (Clement. VI Commun. ann. V, lib. II pars I; de Beneficiis vacaturis).

---

7. **W. 1347,** Huhtik. 2 p. — *Petrus Geruaci,* pappi Strengnäs'in hiippakunnassa, varustetaan samanlaisella beneficiolla, joka samate on Turun pispan annettava. — Cons. Archiepiscopus Rigensis, Prepositus ecclesiæ Aboensis, *Thydemannus de Pampa* Canonicus ecclesiæ Aboensis" *).

---

8. **W. 1347,** Syysk. 10 p., Avignon'ista. — Turun *tuomioprovasti Elavus* pyytää synti-aneet. (Clement. VI Regest. Suppl. ann. V, p. 2):

---

*) Tällä tavoin merkitään nähtävästi paavillisen päätöksen toimeenpanijat eli toimeenpanon valvojat. Thidemannus de Pampa on arvattavasti sama mies kuin Thidemannus de Virmo; jälkimäinen nimi osoittaa hänen olleen Mynämäen kirkkoherran virassa, jonka kanssa seurasikin kaniikkiarvo. [Muist. Saman päivän alla on Anomus-luettelossa Petrus Geruaci'n anomus asiassa; ks. Hildebrand, Diplom. V, siv. 653].

„Supplicat S[anctitati] V[estre] deuotus et humilis Elauus prepositus ecclesie Aboensis, quatenus sibi plenam remissionem omnium peccatorum suorum a pena pariter et a culpa semel in mortis articulo concedere dignemini de gratia speciali ut in forma. — Fiat R.“ *).

---

9. **W. 1348,** Toukok. 29 p. Avignon'ista. — Eräs *Ingo Helmundi* pyytää pappisviran Turun hiippakunnassa. — (Clement. VI Reg. Suppl. ann. VII, p. 1, fol. 100 vers.):

„Supplicat S[anctitati] V[estre] humilis et deuotus uester orator Ingo helmundi presbyter Lincopensis diocesis quatenus sibi consimilem gratiam facientes **) [de aliquo beneficio ecclesiastico cum cura aut sine cura, spectante] ad collationem [prouisionem presentationem seu quamuis aliam dispositionem] Episcopi Aboensis, [si quod vacat ad presens, uel quod primum vacauerit in ciuitate uel diocesi Aboensi, eidem de benignitate sedis apostolice dignemini misericorditer prouidere, cum acceptatione inhibitione reseruatione decreto et clausula anteferri et cum omnibus aliis non obstantibus et clausulis oportunis et executione deputatis ut in forma]. fiat etc. R.“

---

10. **W. 1348,** Heinäk. 18 p. Avignon'ista. — Eräs *Bero Olauj*, subdiaconus Vpsaliensis diocesis, samoin. (Samasta paikasta fol. 165).

---

*) Tästä näkyy, että Turun ensimäinen Tuomioprovasti vielä eli v. 1347; ks. hänestä muuten Porthan ad Juust. Chron. Ep. (uus. pain.) sivv. 210, 280. — Tämä anomuskappale on jo painettu Hildebrand'illa, Diplom. V, siv. 718. — Sanat „fiat R.“, merkitsevät paavin suostumusta anomukseen.

**) Sulkujen väliin olen pannut täytteeksi ne tavalliset sanat, jotka tämmöisissä anomus-lauseissa käytetään, vaikka ne tässä ovat lyhykäisyyden vuoksi olleet pois jätetyinä ja ainoastaan merkityinä sanoilla „etc. ut supra“. Sana „consimilem“ tarkoittaa edellisiä, samassa luettelossa löytyviä anomuksia.

11. **W. 1349,** Toukok. 22 p. Avignon'ista. — Anotaan Pariisin yliopiston *Maisterille, Konrad Konradinpoialle* *), kaniikki-virka Linköpingin kirkolla, vaikka hänellä ennestään jo on kaniikki-virka ja prebenda Turun hiippakunnassa. — (Clement. VI Regest. Suppl. ann. VIII, p. 2):

„Rotuli Vniuersitatis parisiensis": — — — — „Natio Anglicana: — Supplicant etc." — — — — — — „Magistro Conrardo Conrardi presbytero dyocesis Aboensis de canonicatu lincopensi cum plenitudine successus canonici, cum omnibus juribus et pertinentijs vniuersis, non obstante quod canonicatum et prebendam in ecclesia Aboensi, cui cura imminet animarum, noscitur obtinere et omnibus aliis non obstantibus etc. . . . Concessum quod habeat canonicatum sub expectatione prebende in dicta ecclesia lincopensi."

---

12. **W. 1349,** Toukok. 28 p. Avignon'ista. — Samate anoo „*Gotscalcus Symonis* clericus lincopensis diocesis" jotakin beneficiota Turun pispan alueessa. Suodaan. (Samasta paikasta, fol. 10 vers.).

---

13. **W. 1351,** Maalisk. 14 p., Avignon'ista. — Paavi Klemens VI:nnen kirje Saksalaiselle ritarikunnalle Liivinmaalla ja sen suurmestarille, jotka kehoitetaan auttamaan äsken kastetuita Karjalaisia ja Inkerikoita Venäläisten jul-

---

*) Egassius Bulæus (Hist. Univ. Paris. IV siv. 953) kertoo, että „Magister Conradus de Suecia canonicus Aboensis" Marrask. 25 p. 1347 valittiin Englannin kansakunnan prokuratoriksi Pariisin yliopistossa ja samassa koko Taidetten tiedekunnan lähettilääksi paavin-istuimelle muutamassa riitaasiassa Jumaluusopin tiedekuntaa vastaan; ks. Y. Koskinen, Olavi Maununpoika Pariisissa, siv. 6; vert. Porthan ad Juust. Chron. Ep. (uus. pain.) siv. 281 ja Index. Hän on luultavasti sama mies kuin „Corraldus Corraldi, Regni Swecie clericus scolaris Parisiis", joka mainitaan jo v. 1341; ks. Hildebrand, Diplom. V, siv. 50.

muutta vastaan, milloin Ruotsin kuningas Maunu heidän apunsa siihen vaatii *). (Clement. VI Commun., ann. IX, L. II p. II, ep. 1535).

---

14. **W. 1352**, Heinäk. 17 p., Avignon'ista. — „Supplicat S. V. deuotus filius uester Magnus Suessie et Norwegie Rex": 1:ksi, että paavi tahtoisi suoda Turun pispalle valtuuden „faciendi auctoritate uestra in Tarbatensi (Tarton hiippakunnan) quatuor et in Osiliensi (Yösalon hiippakunnan) ecclesiis alias quatuor personas de Regnis predictis per ipsum Regem nominandas recipi in canonicos et in fratres cum Reseruatione acceptatione et decreto ad prebendas maiores, si vacant, uel cum vacauerint" etc. — „fiat de octo in octo ecclesiis R." **); —

2:ksi, „*Laurentio Arunbernj* de Canonicatu et prebenda ecclesie Strenginensis vacantibus uel vacaturis spectantibus ad collationem seu quamuis aliam dispositionem Episcopi et Capituli Strenginensis communiter uel diuisim, non obstante

---

*) Löytyy jo painettuna Theiner'illa, Monumenta Hist. Poloniæ, I siv. 531. Samassa paikassa tavataan (sivv. 530, 531) toinenkin samana päivänä annettu bulla Yösalon ja Tarton pispoille sekä Riian provastille, jossa kielletään kauppiaat viemästä Venäläisille aseita, hevosia, aluksia, elatusvaroja ja muita tavaroita, koska mainitut Venäläiset julmasti vainoovat Karjalaisia ja Inkerikoita. Lauseet tässä bullassa ovat melkein samat kuin eräässä kolmannessa, Lund'in, Upsalan ja Throndhiem'in arkkipispoille samana päivänä annetussa, joka luetaan Celse'n Bullariossa, siv. 122. — Paavi Innocentio IV vahvistus äsken-mainittuun Klemens'in bullaan Yösalon ja Tarton pispoille sekä Riian provastille, tavataan myöskin Munch'in kopioissa ja on annettu Villeneuve'stä Heinäk. 19 p. 1356.

**) Samalta päivältä on määräys „Episcopo Aboensi, ut gratiam faciat VIII personarum in octo cathedralibus ecclesijs per Magnum Regem Swecie nominatarum"; kuningas saa nimittää nämä 8, yhden kustakin seuraavista seurakunnista: Tarbatensis, Osiliensis, Reualensis, Lubicensis, Bremensis, Zwerinensis. (Clement. VI Comm. ann. XI, p. 1, ep. 398).

quod canonicatum et prebendam ecclesie Aboensis et parochialem ecclesiam *Sunde* Aboensis diocesis noscitur obtinere, cum alijs non obstantibus. fiat etc. R."; —

3:ksi, „*Gerardo Hundebech* scolari parisiensi de canonicatu et prebenda ecclesie Aboensis — — — ad collationem — Episcopi et Capituli Aboensis communiter uel diuisim — — — cum omnibus non obstantibus et clausulis oportunis . fiat R." (Clement. VI, Reg. Suppl. ann. XI, fol. 73).

---

15. **W. 1353.** Eräs *Johannes Rotgeri* saapi lupauksen kaniikki-virkaan ja prebendaan Hamar'in tuomiokirkolla Norjassa, vaikka hänellä jo ennen on kirkkoherran-virka *Hattulassa* Suomenmaassa *).

---

16. **W. 1353,** Heinäk. 1 p., Villeneuve'stä lähellä Avignon'ia. — Maunu kuningas Ruotsissa anoo muun muassa äsken-mainitulle *Laurentio Arnberninpoialle* **) kaniikki-viran ja prebendan Vesteros'in hiippakunnassa, vaikka hänellä ennestään on Turun hiippakunnassa kaniikkivirka ja prebenda sekä *Sund*'in maaseurakunta. Suodaan. (Innoc. VI Reg. Suppl. ann. I, p. II, fol. 5 vers).

---

17. **W. 1353,** Marrask. 11 p., Avignon'ista. — Turun pispan Hemming'in anomukset: 1) että *Turun kirkon* hyväksi

---

*) Tätä ei mainita tänne tuoduissa kopioissa, vaan P. A. Munch'in suuressa teoksessa „Det norske Folks Historie", Toinen jakso, I osa, siv. 559. Päivä-määrää ei siinä ilmoiteta.

**) Samaa miestä mainitsee päällekirjoitus muutamassa öylätti-lautasessa vuodelta 1346, joka vielä säilytetään Saltvik'in kirkossa Ahvenanmaalla. Tohtori Bomansson'in tekemän kopion mukaan kuuluvat sanat: „Anno Domini MCCCXLVI hunc calicem fecit fieri Lavrencius Arnberni canonicus Aboensis ecclesie sve Saltwik".

suotaisiin kahden vuoden aneet kaikille, jotka isoina juhlina siinä käyvät tai antavat apua sen rakentamiseen; 2) että saman kirkon rakentamiseen suotaisiin *kolmas osa maaseurakuntain kymmenyksistä;* 3) että eräs Pariisin yliopistolainen, Rotker, jonka isä, Turun porvari, Herman Clouare, muinoin on ollut osallisena muutamassa metelissä Turun pispaa vastaan, ei olisi tämän tapauksen tähden estetty papillisiin virkoihin pääsemästä; ja 4) että pispan ystävä *Thiderik Friso* saisi kaniikki-viran Tarton tuomiokirkolla. (Innoc. VI Reg. Suppl. ann. I, p. I, fol. 116). — Tämä tärkeä kappale kuuluu näin:

„Supplicat S. V. deuota creatura uestra Hennynghus Episcopus Aboensis, quatenus, cum ecclesia sua in vicinis paganorum situata per Ruthenos perfidos combusta sit funditus et destructa ac priuilegijs et indulgentijs papalibus spoliata, eidem ecclesie in festiuitatibus videlicet Natalis domini Epyphanie cene domini Pasche Ascensionis Penthecostes et in omnibus festiuitatibus beate Marie virginis omnium sanctorum sancti Hendrici patronj, dedicationis et singulis anniuersarijs eiusdem ecclesie, Natiuitate Johannis Baptiste ac pro fabrica dicte sue ecclesie reparanda manum porrigentibus adiutricem duorum annorum Jndulgentias concedere digneminj perpetuo duraturas cum clausulis necessarijs et consuetis. — fiat de vno anno et XL diebus pro visitantibus etc. et pro fabrica ad decennium de duobus annis et duabus quadragenis. g". *)

„Item supplicat S. V. quatenus, cum pro fabrica dicte sue ecclesie Aboensis, propter exigujtatem reddituum eiusdem,

*) Tässä tarkoituksessa annettiin luultavasti kaksi eri ane-bullaa; sillä se, joka tavataan Porthan'illa (ad Chron. Ep., uus. pain., siv. 218), annettuna Marrask. 11 p. 1353, on ainoastaan „visitantibus". Toinen bulla „pro fabrica" on tähän saakka tuntematon.

tercia pars decimarum ecclesiarum parochialium ciuitatis et diocesis Aboensis percipi consueuerit in huiusmodi defectuum supplementum, quod eadem decima *) pars decimarum etiam auctoritate apostolica percipi valeat et haberi ad fabricam prelibatam (?) sibi dignemini generosius indulgere uel consuetudinem prefatam ex cuncta scientia confirmare cum clausulis oportunis. — fiat ad X annos, si de illorum ad quos decime pertinent processit voluntate. g".

„Item supplicat S. V., quatenus *Rothkero,* nato *Hermannj Clouare* ciuis Aboensis, Scolari Parisiensi, qui pro eo quod dictus Hermanus eius pater condam in quodam insultu contra Episcopum Aboensem, in quo quidam Capellanus commensalis eiusdem, absque tamen membrj mutilatione et sine alio excessu difficili uel enormj, fuit vulneratus, auxilium prebuit et consensum, a jure se timet prohibitum a receptione sacrorum ordinum et ecclesiastici beneficii assecutione, quod premissis non obstantibus ad omnes sacros ordines promoueri et beneficium ecclesiasticum, etiam si curam habeat animarum ac canonicatus et prebenda existat, in dicta ecclesia Aboensi valeat obtinere, de gratia speciali digneminj misericorditer dispensare, qualicumque constitutione Romanorum Pontificum circa contrarium edita non obstante, cum clausulis oportunis. — Absoluatur per Episcopum iuxta formam ecclesie auctoritate nostra. g".

„Item supplicat eidem V. S., quatenus dilecto suo familiarj *Thiderico* dicto *friso* clerico Tarbatensis diocesis de canonicatu ecclesie Tarbatensis, in qua minores medie et maiores prebende existunt, digneminj prouidere prebendam vero etiam vnam de dictis maioribus, si inibi vacant ad presens uel quam primum simul aut successiue vacauerint, quas que seu quos duxerit acceptandos, conferendo sibi donationis apostolice reserua-

*) Kirjoitus-virhe; luettava: *tertia.*

tionem, non obstantibus quibuscumque statutis et consuetudinibus ipsius ecclesie cum omnibus aliis non obstantibus et clausulis oportunis ac executione. — fiat g. Et quod transeant sine alia lectione. fiat g".

---

18. **W. 1356**, Heinäk. 16 p., Villeneuve'stä. — Innocentio VI kirjoittaa „d(ilecto) f(ilio) *Stigando Stephani* Rectori parochialis ecclesie Jvinala (s. o. *Jomala*) Aboensis diocesis. Cum — — Johannes Wilikini — — prepositure ecclesie Strenginensis possessionem pacificam foret assecutus, canonicatum et prebendam dimittere teneretur. — — Nos uolentes tibi, pro quo et venerabilis frater noster Th. Episcopus strenginensis — — supplicat, gratiam facere specialem, dictos canonicatum et prebendam tibi conferendas reseruamus". — Toimeenpanijoiksi (executores) määrätään kolme miestä: Westeros'in provasti, eräs „Halguinus de Walentunum Vpsalens.", ja eräs „Lambertus de Ludgudhawi" Linköping'in kaniikki. (Innoc. VI Cod. Chart. Tom. XIV. ann. IV, fol. 311.)".

---

19. **W. 1358**, Syyskuussa, Tukholmasta. — Julkisen Notarion todistus, että *Johannes Rotkeri* on paavilliselle legaatille, Johannes Guilaberti'lle *), suorittanut paavilliseen rahastoon tulevat ensi vuoden tulot 30 markkaa Ruotsin rahaa eräästä kaniikki-virasta ja prebendasta Turun tuomiokirkon luona, minkä viran hän paavillisella määräyksellä on saanut, sen avoimeksi tultua Tideman Ulfrandinpoian kuoleman

---

*) Niinkuin päälle-kirjoitus: „III:o adventu" osoittaa, kuuluu asia Johannes Guilaberti'n kolmanteen käyntiin pohjoisilla mailla; ks. tästä legaatista: Munch, Det norske Folks hist., II jakso, I osa siv. 602 seurr. ja muualla.

kautta. (Cod. Arch. secr. Vatican., selkä-merkillä: C 1811). Näin kuuluva:

„Recognitiones Ecclesie ciuitatis et diocesis Aboensis III:o aduentu.

In nomine dominj amen. Anno a natiuitate eiusdem millesimo trecentesimo quinquagesimo octauo, Indictione vndecima, Die mensis septembris, Pontificatus sanctissimj in Christo patris et dominj nostri domini Jnnocentij diuina prouidentia pape sexti Anno sexto. Nouerint vniuersi et singuli, quod in mei notarii publici et testium infra scriptorum presencia personaliter constitutus, venerabilis et circumspectus vir dominus Johannes Guilaberti decanus Ecclesie Tarbatensis, in Regnis Dacie Succie et Noruegie apostolice sedis Nuncius et collector omnium et singularum qualitatum pecuniarum bonorum Jurium et Rerum quarumlibet aliarum ad Romanam ecclesiam siue cameram apostolicam ex quacumque causa pertinencium auctoritate eiusdem sedis apostolice specialiter deputatus, Confessus fuit et in veritate Recognouit se habuisse ac realiter nomine dicte camere apostolice recepisse a venerabili viro domino Johanne Rotkeri canonico ecclesie Aboensis per manus discreti viri Ewrardi Hundebek mercatoris stokholmensis diocesis vpsalensis, Triginta marchas vsualis monete sueuice, Et hoc pro fructibus redditibus et prouentibus primj annj dicte prebende sue Aboensis ad ipsam cameram apostolicam pertinentibus Ratione collationis eiusdem prebende per dictam sedem apostolicam sibi facte, videlicet cum vacauit per obitum Tidemannj Wlfrandi, qui eandem prebendam olim dum viueret obtinebat. Pro quibus quidem Triginta marchis predictis, in quibus eadem prebenda in decime solucione singulis annis est taxata, prefatus dominus Nuncius eundem dominum Johannem Rotkeri ac heredes et successores suos quoscumque, necnon omnes alios, quorum interest uel interesse potest seu poterit quomodolibet, in futurum quittauit liberauit no-

mine predicte camere apostolice penitus et absoluit. Et ad majorem Roboris firmitatem premissorum omnium obtinendam Sepefatus dominus Nuncius Sigillum sui officii presenti instrumento fecit apponj in pendenti. De premissis vero omnibus et singulis prefatus dominus Nuncius pro se et dicto domino Johanne Rotkeri petiit fieri duo vel plura, tot quot necessaria fuerint et habere voluerint, consimilia et eiusdem tenoris publica Jnstrumenta per me notarium publicum infrascriptum. Acta sunt hec infra castrum Regium ville predicte stokholmensis, anno die mense Jndictione et pontificatu superius expressatis, Presentibus viris dominis Birgero preposito vpsalensi et hartleuo hartleuj curato in ostrahanunge ecclesiarum diocesis strengensis, testibus ad premissa vocatis specialiter et Rogatis.

Et me Nicolao petri clerico diocesis Roskildensis publico auctoritate apostolica notario, qui premissis confessionj recognicionj quittacionj et liberacionj ac omnibus alijs et singulis, dum sic ut premittitur agerentur, vna cum prenominatis testibus presens fui, Eaque omnia et singula in nota recepi et in hanc publicam formam Redegi ac manu propria scripsi, et signo meo solito signauj requisitus ut premittitur et Rogatus".

---

20. **W. 1358,** Syyskuussa, Tukholmasta. — Yhtäläinen todistus, että *Wesilahden kirkkoherra, Olavi Laurinpoika,* joka on mainitun seurakunnan saanut Benedicto Tuomaanpoian kuoltua, on suorittanut 20 markkaa. (Samasta paikasta). Kuuluva niinkuin edellinen, ainoastaan seuraavilla poikkeuksilla:

„— — — recepisse a discreto viro domino Olauo Laurencij curato ecclesie vesilax diocesis Aboensis — — viginti marchas — — Et hoc pro fructibus — — primj annj predicte sue ecclesie Vesilax — — Racione prouisionis eiusdem ecclesie — — — cum vacauit per obitum Be-

nedicti Thome, qui eandem ecclesiam — —. Pro quibus quidem viginti marchis — — — eundem dominum Olauum laurencij — — quittauit — — — —. De premissis vero omnibus — — dominus Nuncius pro se et dicto domino Olauo Laurencij petiit — — — —. Presentibus Reuerendo in Christo patre domino Thoma dei gratia Episcopo Wexionensi ac venerabilibus viris dominis Birgero — — —"

---

21. **W. 1360,** Kesäk. 17 p., Villeneuve'stä. — Koska *Stigandus Stephani* on saanut Oslo'n arkkipresbyter-viran Norjassa, pyydetään *Jomalan* kirkkoherran-virka eräälle *Johannes Rudolphi'lle.* (Innoc. VI Reg. Suppl. ann. VIII, fol. 127). — Näin kuuluva:

„Rotulus Collectoris Regnorum Suecie et Norwegie et Dacie de beneficiis vacantibus in partibus illis Jure deuoluto". —

„Item cum Stygandus Stephanj a V. S. sibi Archipresbyteratum ecclesie Osloensis obtinuerit prouiderj, obtinens parochialem ecclesiam Juinella (s. o. Jomala) Aboensis diocesis, quam ecclesiam se etiam obtulit dimissurum, cum pacificam possessionem etc., dignemini Johanni Rudolphi de eadem ecclesia parochiali, cum eam per pacificam possessionem dicti Archipresbyteratus vacare contigerit, prouidere. Non obstante quod idem Johannes Cap:ricam [Campanaricam?] vnam in ecclesia sancti Nicolaij in Stocholm vpsalensis diocesis obtineat".

---

22. **W. 1363,** Toukok. 13 p., Turusta. — *Turun pispa Hemming* maksaa paavillisen istuimen asiamiehelle 90 markkaa hopeata Köln'in rahaa, eli yhden osan takaus-osuuttansa Maunu kuninkaan velasta *), ja lupaa vuosikauden perästä

---

*) Tästä v. 1351 tehdystä velasta ja sen synnyttämistä selkkauksista ks. Munch, Norske Folks hist. II jakso I, sivv. 531 seurr. Lainan koko

suorittaa loput. Todistajina ovat Turun tuomioprovasti Henrik Hartmaninpoika *), sekä Turun kaniikit Johannes Wehmaalta, Willekin Nummelta ja Johannes Sund'ista; lopuksi on julkinen notario siihen liittänyt vahvistuksensa ja merkkinsä. (Pärmäkirje Vatikanon salaisessa arkistossa; pispan sinetti jo pois-revitty). — Koko kappale kuuluu näin: **)

„[1]Hemmingus miceracione diuina Episcopus Ecclesie Aboensis Vniuersis et singulis presens scriptum cernentibus et ad quos peruenerit Salutem in domino et infra[2]scripte rei geste agnoscere ueritatem. Dudum magnifico principi domino Magno Regi, necnon magnifice principisse Blance Regine Regni Suecie [3]quondam Johannes Guillaberti, tunc in ipso Regno apostolice sedis Nuncius, certas pecunias ad Cameram apostolicam spectantes, et ipsius Camere nomine, [4]mutuo tradiderat, pro quibus soluendis, in certo termino tunc expresso, nos cum quibusdam alijs prelatis necnon nobilibus et militaribus ipsius Regni effi[5]caciter obli-

---

määrä näkyy olleen 22,028 markkaa hopeata Ruotsin rahaa (= 2937 Puntaa Sterling'iä = 19560 kulta-Guldenia). Rahat olivat paavillisia saatavia Maunu kuninkaan valtakunnista ja tekivät Ruotsin valtakunnasta noin 12,000 markkaa. Niistä oli Suomen pispa Hemming Kesäk. 1 p. 1351 Tukholmassa suorittanut 333 m. Turun hippakunnasta kerätyitä paavin-kymmenyksiä. Kuninkaan ja hänen puolisonsa velkakirja annettiin Kalmarissa Heinäk. 12 p., mutta takausmiehet antoivat kukin eri kirjeensä, esm. Turun Hemming jo Kesäk. 11 p. (se ei enää kuulu olevan jälillä). Oikeudenkäynnistä paavillisen raha-kamarin edessä ks. Munch, main. teos ja osa, sivv. 602 seurr., 675 seurr., — *Muist.* Alkuperäisen sovinnon mukaan piti 1:een Köln'in markkaan vastaaman 6 Ruotsin m.

*) Tämä mies, joka v. 1366 tuli Turun pispaksi Hemming'in jälkeen, on siis oikealta nimeltänsä „Henricus *Hartmanni*", eikä „Hermanni", kuten Juusten'in kronikan tavallinen teksti antaa. Tuskin voimme siis enää epäillä, että hän on sama mies, joka v. 1340 oli ollut Sääksmäen kirkkoherrana. Ks. Porthan ad Chron. Ep., uusi pain., siv. 291.

**) Olemme numeroilla merkinneet, missä jokainen rivi alkaa.

gauimus, submittentes nos Auditoris dicte sedis Camere cohercionj, si in solucione huiusmodi in prefato termino deficeremus, Juxta instrvmentorum publicorum [6]et litterarum nostris sigillis sigillatarum, et super hoc confectorum tenores. Verum cum propter inopiam nostram, ecclesie nostre, et tocius Regni predicti perturbacionem, in dicto termino huiusmodi [7]pecuniam totalem soluere minime poteramus, nec ad huc soluere possimus, dictis inopia et perturbacione obstantibus, partem dicti debiti, prout inter dictos dominos Regem, Regi[8]nam, prelatos, personas et militares fuerat ad partem conuentum et ordinatum, Et inter alia pro nunc venerabili viro, domino Birgero Gregorii preposito Ecclesie Vpsalensis, [9]habenti ad hoc plenum mandatum, recipiendi et quitandi nos, a venerabili viro domino henrico biscop preposito Ecclesie Bremensis, domini nostri pape Capellano et nuncio pro [10]huiusmodi debitis exigendis ad partes istas per dictam sedem destinato, Nonaginta marchas puri argenti Coloniensis ponderis et valoris nomine eiusdem [11]Camere persoluimus, obtinentes ab eodem domino Birgero preposito, restantis debiti solucionis faciende, usque ad vnum annum a tempore date presencium continue numerandum, [12]prorogacionem. Nosque volentes dicte Camere de dictis debitis integraliter, prout ad nos spectat, vigore dictorum instrumentorum et litterarum, rendere (?), in hijs scriptis eidem domino [13]Birgero preposito necnon Rodghero Notario publico infrascripto, tamquam publice et autentice persone, stipulantibus nomine Camere antedicte, et personis ipsius Camere, pro[14]mittimus et efficaciter nos obligamus, quod infra vnius annj spacium a tempore date presencium continue numerandum, totale restans debitum cum dampnis et expensis, [15]prout ad nos spectat, iuxta dictorum instrumentorum et litterarum tenores, dicte Camere aut dicto domino henrico biscop preposito, ipsius nomine, aut alteri super hoc habenti mandatum [16]recipiendi, in locis et in argento sub pon-

dere et pericto (?) in priori obligacione expressis, persoluemus, Recipientes voluntarie excommunicacionis sentenciam in nos, [17]per dictum dominum Birgerum prepositum, in casu quo in huiusmodi solucione in prefato termino deficeremus, auctoritate apostolica latam, Et nichilominus cohercionj dicte ca[18]mere auditoris nos submittimus, et sub ea, sub qua in dictis litteris et instrumentis submisimus, esse, nec a priori obligacione, exceptionum et priuilegiorum renunciacionibus [19]ac omnibus et singulis, in ipsa obligacione seu litteris et instrumentis super hoc confectis contentis *), quantum ad dictum restans debitum per premissa aut quecumque alia contraria precedentia [20]recedere volumus, ymmo ipsam in omnibus suis capitulis et clausulis manere volumus efficacem, et eciam innovamus quo ad restans debitum antedictum. Jn pro[21]curatores nostros, ad recognoscendum huiusmodi debitum et alia faciendum coram dicto domino Auditore, que in dictis litteris et instrumentis continentur, constituentes et [22]innouantes, quos in ipsis litteris constituimus, nec eos reuocare, sed in plena priori potestate volumus permanere. Et nichilominus a dicti domini henrici cohercione, iuxta [23]traditam sibi a sede apostolica potestatem, nolumus prout nec possumus recedere per premissa, sed in omnibus suis mandatis, quo ad premissa, volumus obedire. [24]Que omnia et singula premissa per dictum Rodgherum notarium infrascriptum in formam publicam redigi mandauimus, et sigilli nostri appensione in vberi-[25]orem noticiam fecimus communiri. Acta sunt hec in armario Ecclesie Aboensis. De anno nativitatis dominj m° ccc° lxiij Jndictione prima mensis maij die [26]decima tercia hora sexta vel quasi. Pontificatus sanctissimi in Christo patris ac domini no-

---

*) Kuten Notarion jälkimaine osoittaa, on tämä sana „contentis“ ollut kirjoitettuna rivin päälle, eli yhdennen-toista ja kymmenennen rivien väliin alhaalta lukien (s. t. s. 18:nnen ja 19:nnen väliin ylhäältä lukien).

stri dominj Vrbanj diuina prouidencia pape quinti anno primo. Presentibus venerabilibus et [27]discretis viris dominis henrico hardmannj preposito, Johanne de wema, Willekino in nummis, Johanne de sundis, canonicis dicte Ecclesie Aboensis, testibus ad premissa vocatis [28]specialiter et Rogatis.

[1]Et ego Rodgherus biscop clericus Osnaburgensis, publicus Jmperiali auctoritate notarius, qui premissis solucioni, restantis debiti soluendi prorogacionj, stipulacionj, promissionj, obligacionj, excommunicacionis sentencie illate voluntarie recepcionj, [2]camere apostolice et auditori(s) eius submissionj, prioris obligacionis, quo ad restans debitum, innouacioni, ac procuratorum constitucioni [3]et innouacioni, necnon omnibus alijs et singulis supradictis vnacum prenotatis testibus presens interfui, eaque sic fieri vidi et audiui, [4]atque hanc dictionem ‚contentis' inter vndecimam et decimam lineas, extra directam lineam scriptam, ab infra sursum numerando, non [5]vicio sed errore contigisse, in presenti mea subscripcione approbauj, et in hanc publicam formam redegi, quod signo meo solito et consueto [6]signaui, Rogatus specialiter a dicto domino Episcopo et requisitus in testimonium premissorum."

Kirjeen takana seisoo: „Submissio, obligacio et procuratorum constitucio dominj hemmingj Episcopi Aboensis."

(Notarion merkki, eräs kalkin-muotoinen kuva, seisoo todistuksen vieressä).

---

23. **W. 1363,** Elok. 6 p., Avignon'ista. — Eräälle *Sigfrid Sanderinpoialle* pyydetään kaniikki-virka Turun kirkolla. (Urbani V Regest. Suppl. ann. I, p. 5, fol. 16):

„Rotulus Regum Suecie et Norwegie. Supplicant S. V. deuoti filij uestri Magnus et Haquinus Suecie et Norwegie reges, quatenus — — — — —

Item [quatenus] Sigfrido Sanderi presbytero Vpsalensis diocesis de canonicatu sub expectatione prebende Ecclesie Aboensis vacante ad presens vel primum vacaturo dignemini prouidere,

non obstante consuetudinibus et statutis eiusdem ecclesie si qua sint, quibus cauetur quod nullus etc., Et non obstante quod idem Sigfridus vnum hospitale in diocesi lincopensi noscitur obtinere, Et non obstante defectu natalium, quem patitur de presbytero genitus et soluta *), cum quo fuit aliter per sedem apostolicam dispensatum, dignemini misericorditer dispensare cum omnibus alijs non obstantibus ut supra in forma. dimittere hospitale".

---

24. **W. 1366,** Lokak. 5 p., Avignon'ista. — Paavi Urbano V:nnen kirje Turun pispaksi valitulle, *Henrik Hartmaninpoialle*, entiselle provastille Turun tuomiokirkolla. Paavi on jo Hemming pispan eläessä päättänyt pidättää Turun pispan-viran asettamista omalle määräyksellensä, mutta Turun kapitulo, kenties tästä päätöksestä tietämättä, on kuitenkin yksimielisesti valinnut Henrikin pispaksi, johon Henrik saman tietämättömyyden tähden on antanut suostumuksensa. Tämän vaalin nyt paavi julistaa tyhjäksi ja mitättömäksi. Waan otettuansa neuvoteltavaksi, ken olisi puheen-alaiseen virkaan asetettava, on paavi vihdoin katsonut mainitun Henrikin siihen soveliaimmaksi mieheksi ja määrää hänen nyt apostolisen valtansa nojassa Turun pispaksi **). (Urbani V Cod. chart. Tom. XIII ann. IV, fol. 78). Näin kuuluva:

„Urbanus etc. dilecto filio Heinrico Electo Aboensi Salutem etc. Apostolice solicitudinis studium circa diuersa que agenda nostris incumbunt humeris est illud potissimum ut circa eccle-

---

*) *Solutus, -a,* = cœlebs, naimaton (ks. Du Cange. Glossar.).

**) Samaan muotoon on kirjoitettu eri kirjeitä Albert kuninkaalle, Upsalan arkkipispalle, Turun kapitulolle, Turun kaupungin ja hiippakunnan papistolle, Turun kaupungin ja hiippakunnan kansalle, sekä kaikille Turun kirkon vassalleille (!). — Yhtäläinen tapaus, kuin tämä puheena oleva, on jo ennen historiassamme tunnettu, nimittäin pispa Beroni Balk'in vaali ja

siarum statum et illarum maxime que pastorum suorum sunt regimine destituti sic solicita diligentia intendamus quod ecclesie ipse nostre operationis studio fauoris auxilio suffragante preseruentur a noxiis ut prosperitatis uotiue successibus gratulentur. Nuper siquidem bone memorie Henningo Episcopo Aboensi regimine Aboensis ecclesie presidente Nos cupientes eidem ecclesie cum vacaret per apostolice sedis providentiam ydoneam presidere personam, provisionem eiusdem ecclesie Aboensis dispositioni et ordinacioni nostre ea vice duximus specialiter reservandum, decernendo extunc irritum et inane si secus super hijs per quoscumque quauis auctoritate scienter uel ignoranter contingeret attemptari. Postmodum vero dicta ecclesia per obitum eiusdem Henningi Episcopi qui extra Romanam curiam diem clausit extremum pastoris solatio destituta, dilecti filii capitulum ipsius ecclesie reservacionis et decreti huius forsan ignari te prepositum dicte ecclesie in sacerdocio constitutum in Episcopum Apoensem licet de facto concorditer elegerunt tuque reservacionis et decreti predictorum similiter inscius electioni huiusmodi de te facte illius tibi prenotato decreto consensisti etc. de facto, et demum reservacione et decreto predictis ad tuam deductis noticiam huius electionis negocium proponj fecisti in consistorio coram nobis, nos igitur electionem attemptatam et alia inde secuta prout erant irrita et inania reputantes et ad provisionem ipsius ecclesie celerem et felicem, de qua nullus preter nos hac vice

---

määräys v. 1385 (ks. Porthan ad Chron. Ep., uusi pain., siv. 331; Sylloge Monum. sivv. 144 seurr.). Mutta nämä nyt ilmi-tulleet todistuskappaleet osoittavat, että asian laita on ollut varsin sama v. 1366 Henrik Hartmaninpoian vaalissa, v. 1368 Johannes II:n vaalissa ja v. 1370 Johannes III:nnen vaalissa. Että kaikissa näissä tapauksissa paavillinen vahvistus on täytynyt melkoisella rahalla ostaa, on hyvin luultavaa (vert. Porthan ad Chron. Ep. siv. 336). Muutoin tämä bulla osoittaa, että pispa Hemming'in kuolinvuosi epäilemättä on 1366.

se intromittere potuit neque potest, reservatione et decreto obsistentibus supradictis, ne dicta ecclesia longe vacacionis exponeretur incommodis, paternis et solicitis studijs intendentes, post deliberacionem quam de preficiendo eidem ecclesie personam utilem et eciam fructuosam que sciret, vellet et posset eam preservare a noxijs et aduersis ac in suis manutenere iuribus et eciam adaugere, cum fratribus nostris habuimus diligentem, demum ad te, litterarum sciencia preditum vite ac morum honestate decorum in spiritualibus providum et in temporalibus circumspectum ac alijs virtutum meritis prout ex fidedignorum assertione percepimus multiplicibus insignitum, direximus oculos nostre mentis, quibus omnibus ac eciam dilectorum Capituli concordi te eligencium voluntate debita meditatione pensatis, eidem ecclesie Aboensi de dilectorum fratrum consilio auctoritate apostolica providemus teque illi preficimus in Episcopum et Pastorem, curam et administrationem ipsius tibi in spiritualibus et temporalibus plenarie conmittendo, Jn illo qui dat gratias et largitur premia confidentes, quod ipsa ecclesia sub tuo felici regimine, gratia tibi assistente divina, prospere dirigetur et salubria suscipiet incrementa, Jugum igitur dominj tuis impositum humeris suscipiens reverenter et suavi eius oneri humiliter colla submittens sic eiusdem ecclesie sollicitam curam geras, gregem dominicum in illa tibi commissum doctrina verbi et operis informando, quod eadem ecclesia Aboensis gubernatori circumspecto et fructuoso administratori gaudeat se commissam, ac bone fame tue odor ex laudabilibus tuis actibus latius diffundatur tuque preter eterne retributionis premium nostre beneuolencie gratiam vberius consequi merearis. Datum Auinioni iij nonas Octobris pontificatus nostri anno qvarto."

---

25. **W. 1366,** Lokak. 22 p., Avignon'ista. — Urbano V ottaa Henrikin kapitulonensa ynnä heidän seurakuntansa

ja sen omaisuudet Pyhän Pietarin suojelukseen *). (Urbani V Cod. chart. Tom. XIV ann. IV, fol. 266).

---

26. **W. 1366**, Lokak. 22 p., Avignon'ista. — Urbano V antaa Turun pispalle Henrikille oikeuden asettaa soveliaita miehieä muutamiin avoimiin virkoihin, jotka oikeastaan kuuluisivat paavillisen istuimen määräyksen alle, mutta joita eivät Suomen papit viitsi käydä hakemassa Avignon'issa saakka, koska heillä sinne on 80 päivän matka. (Samasta paikasta kuin edellinen). Teksti on semmoisena, kuin jo Porthan sen on painattanut (Chron. Ep., uusi pain., sivv. 293, 294), ainoastaan seuraavilla tärkeämmillä oikaistuksilla:

„— — — — Personam tuam, tuis exigentibus meritis, paterna beneuolentia prosequentes, — — — — — septem marcharum argenti, secundum communem estimacionem, valorem annuum non excedant, — — — — — — — — — aut si dicte persone presentes non fuerint ad prestandum de observandis statutis — —“.

---

27. **W. 1368**, Marrask. 8 p., Romasta. — Paavi Urbano V:nnen kirje Turun pispaksi valitulle, *Johannes Pietarinpoialle,* entiselle Turun kirkon kaniikille. Kapitulon vaali, joka mainitaan tapahtuneen „per viam compromissi“, hyljätään, mutta paavi apostolisen valtansa nojassa määrää hänen pispaksi **). (Urbani V Cod. chart. Tom. XVII ann. VI, fol. 125). Melkein sanasta sanaan niin kuuluva, kuin n:o 24.

---

*) Tämä niinkuin seuraavakin tavataan ennen painettuna Porthan'illa ad Chron. Ep. sivv. 292—294.

**) Samassa asiassa eri kirjeitä samoille kuin v. 1366 Lokak. 5 p.; ainoastaan Turun kirkon olemattomat vassallit ovat tällä kerralla ilman jääneet. — Aian ja paikan määräys kuuluu: „Datum Rome apud Sanctum Petrum, VI Idus Novembris, Pontificatus nostri anno sexto“.

28. **W. 1370**, Elok. 31 p., Cornetosta Tusciassa. — Paavi Urbano V:nnen kirje Turun pispaksi valitulle, *Johannes Westfalille*, entiselle provastille Turun tuomiokirkolla. Kapitulon yksimielinen vaali hyljätään, mutta paavi määrää hänen kuitenkin pispaksi *). (Urbani V Cod. Chart. Tom. XXIII, ann. VIII, fol. 47). Melkein sanasta sanaan niin kuuluva, kuin n:ot 24 ja 27.

---

29. **W. 1377**, Maalisk. 28 p., Romasta. — Paavi Gregorio XI:nnen kaksi kirjettä Strengnäs'in ja Räävelin pispoille sekä Paadisten luostarin abbatille. Toisessa Turun pispan ja toisessa Turun provastin ja kapitulon tilukset ja omaisuudet otetaan paavilliseen suojelukseen. Puheen-parret ovat nähtävästi yleisen kaavan mukaan laaditut **). (Gregor. XI Cod. chart. Tom. XXXI ann. VII, fol. 529).

---

*) „Datum Corneti Tuscanensis diocesis, II Kalendas Septembris., pontificatus nostri anno octauo". Samassa asiassa samana päivänä eri kirjeitä Upsalan arkkipispalle, Turun kapitulolle, Turun kaupungin ja hiippakunnan papistolle ja Turun kaupungin ja hiippakunnan kansalle. Kirje Albrekt kuninkaalle puuttuu, jonka tähden vasta seuraava paavi, Gregorio XI (valittu Jouluk, 29 p. 1370), semmoisen lähettää Huhtik. 1 p. 1371: ks. Porthan ad Chron. Ep., uusi pain., sivv. 309, 310 (Fredenheim'in kokoilemasta).

**) Jälkimäinen niistä löytyy mainittuna Celse'n bullariossa, siv. 66, mutta Gregorio IX:nnen pontifikaatissa (muka v. 1233), vaikka Celse jo arvelee sen ei siihen kuuluvan. Se on sitten täydellisesti painettuna Porthan'illa ad Chron. Ep., uusi pain., siv. 312 seurr. — Vatikanilainen kantakirja loppuu sanoihin: „de predictis et aliis personis quibuslibet, super restitucione etc. iusticie complementum etc.", josta huomataan, että kaikki, mitä seuraa, on yleisestä kaavasta otettua. Edellinen kirje on, paitsi alku-lausetta sanasta sanaan sama kuin jälkimäinen, ainoastaan sillä eroituksella, että tuomioprovastin ja kapitulon sijassa mainitaan pispa (esm. „Sane venerabilis fratris nostri Episcopi Aboensis conquestione percepimus" j. n. e).

30. **W. 1377,** Huhtik. 7 p., Romasta. — Paavi Gregorio XI:nnen kirje Turun pispalle, Johannes Westfal'ille, joka korkean ikänsä vuoksi saapi luvan olla poissa Upsalan arkkipispan pitämistä provinciali-kokouksista. (Gregor. XI Cod. chart. Tom. XXIX, ann. VII, fol. 172). Näin kuuluva: Gregorius etc. Uenerabili fratri Johanni Episcopo Aboensi salutem etc. Sincere deuocionis affectus, quem ad nos et Romanam geris ecclesiam, promeretur ut tibi in hijs, que ad tue commoditatis augmentum cedere ualeant, fauorabiliter annuamus. Cum itaque, sicut exhibita nobis pro parte tua peticio continebat, ciuitas Aboensis a ciuitate Vpsalensi eius metropolitica per quatuor dietas nauigando eciam cum vento prospero tam per mare quam per aquas alias distare noscatur, tuque, qui es etatis Septuaginta annorum uel circiter, multum debilis corpore existas, sitque tibi propterea valde difficile per tot aquarum spacia nauigare, nos, tuis supplicacionibus inclinati, fraternitati tue, ut ad Concilium prouinciale cum super hoc ab Archiepiscopo Vpsalensi, qui est et pro tempore fuerit, mandatum receperis, accedere personaliter minime tenearis neque ad id nunciis valeas coactari, dummodo in huiusmodi consilio per procuratorem ydoneum compareas, tenore presentium de speciali gratia indulgemus, processus et sentencias quoscumque, quos contra huiusmodi concessionis nostre tenorem contra te fieri aut promulgari contigerit, irritos decernentes. Nulli ergo etc. nostre concessionis et constitutionis infringere etc. Dat. Rome apud Sanctum Petrum, VII Idus Aprilis, pontificatus nostri anno Septimo".

---

31. **W. 1465,** Huhtik. 1 p., Romasta. — Paavali II:n kirje „dilectis filijs sancti Andree Coloniensis et Sancti Mauricij extra muros Monasteriensis Decanis ac Jacobo Vlfonis Canonico Vpsaliensium ecclesiarum". Eräs köyhä presbyter Turun hiippakunnasta, *Benedikto Juhananpoika,* joka

on paavillisen istuimen tykönä käynyt, rukoillen jotakin papin-tilaa (beneficiota), koska hän vakuuttaa itsellänsä ei vielä semmoista olevan, on tullut paavin määräämäin tutkijain kautta koetelluksi oppinsa puolesta ja havaittu kelvolliseksi. Sen vuoksi kirjeen-saajat käsketään, jos he löytävät hänen elämänkin ja käytöksen puolesta nuhteettomaksi ja hänellä ei ennestään pappis-tilaa ole eikä muuta kanonista estettä löydy, toimittamaan hänelle Turun pispan alueessa kirkollista beneficiota semmoista, joka ei kuulu itse tuomiokirkkoon, ja jonka vuotiset tulot korkeintaan ovat 20 hopeamarkkaa, jos sielun-hoito siihen on yhdistetty, taikka 15 markkaa ilman sielun-hoidotta. (Pauli II in form. paup., fol. 145).

---

32. **W. 1465**, Huhtik. 1 p., Romasta. — Paavi Paavali II:n kirje Roskilde'n kaniikeille Juhana Juhananpoialle ja Jaakko Pietarinpoialle. Toinen köyhä presbyter Turun hiippakunnasta, nimeltä *Marcus Olaui* saapi yhtäläisen valtuuden johonkin Turun hiippakunnan beneficioon. (Sam. paik. kuin edellinen, fol. 194).

---

33. **W. 1474**, Huhtik. 22 p., Romasta. — Paavi Sixto IV:nnen bulla, jolla kuningas Kristian I saapi itsellensä ja seuraajillensa oikeuden asettamaan mieluisia miehiä muutamiin hengellisiin virkoihin, joiden seassa luetellaan myöskin Turun provasti- ja dekani-virat. (Sixt. IV Bull. div. Tom. IV, fol. 220).

---

34. **W. 1475**, Maalisk. 29 p., Romasta. — Sixto IV:nnen bulla Upsalan arkkipispalle, joka käsketään vahvistamaan sitä *spitali-huoneen* laitosta, minkä Eerik Akselinpoika Tott on *Wiipurissa* perustanut. (Sixt. IV Bull. div. T. 19, fol. 491). — Bulla kuuluu kokonaisuudessaan näin:

„Sixtus episcopus seruus seruorum dei Venerabili fratri Archiepiscopo Vpsalensi Salutem et apostolicam benedictionem. Hijs, que pro diuini cultus augmento ac nobis et apostolice sedi deuotarum nec non pauperum et aliarum miserabilium personarum, presertim morbo lepre detentarum, commoditatibus prouide facta sunt, ut firma perpetuo et illibata persistant, cum a nobis petitur, apostolici mandamus adjici muniminis firmitatem. Exhibita siquidem nobis nuper pro parte dilecti filij, nobilis viri Erici Absalonis, militis Castellani Castri Wiborgensis Aboensis diocesis, petitio continebat, quod, cum alias ipse pestiferum et contagiosum morbum lepre in partibus illis, ubi dominium obtinet temporale, adeo augeri vidisset, ut, nisi de oportuno remedio prouideretur, posset tota patria illa, ut uerisimiliter creditur, illo morbo respergi, nec aliquod hospitale pro huiusmodj recolligendis infirmis in decem dietis legalibus ab illa domo fundatum erat, ipse, volens publice huismodj utilitati succurrere ac sue suorumque progenitorum animarum prouidere saluti diemque vltionis extreme pietatis operibus preuenire, quandam domum ad vsum leprosorum huiusmodj prope et extra muros dicti Castri vna cum quadam solemni Capella, in qua Sex presbyteros ipsius Capelle Capellanos instituere proponit, cum sufficientibus redditibus, pluribus predijs et alijs possessionibus erexit et fundauit, uolens etiam, accidente eorum, quorum interest, consensu, ut coloni et reddituarij, qui possessiones et predia huiusmodj pro tempore obtinerent, in decimis predialibus vniuersaliter, qui vero infra limites parrochie parrochialis ecclesie, in qua domus ipsa sita est, residerent, tam in predialibus quam personalibus, Rectori dicte capelle et nulli alteri respondere deberent et tenerentur, ipsique residentes in dicta Capella ecclesiastica sacramenta percipere deberent et inibi, si uellent, ecclesiasticam sepulturam eligere possent; Quare pro parte dicti Erici nobis fuit humiliter supplicatum, ut erectioni, fundationi et voluntati prefatis pro illarum

subsistentia firmiori robur apostolice confirmationis adjicere aliasque in premissis oportune prouidere de benignitate apostolica dignaremur. Nos itaque, de premissis certam notitiam non habentes, huiusmodj supplicationibus inclinati, fraternitati tue per apostolica scripta mandamus, quatinus, si et postquam de erectione, fundatione et voluntate predictis tibi legitime constiterit, illas auctoritate nostra, sine tamen alicuius preiudicio, approbes et confirmes, supplendo omnes et singulos defectus, si qui forsan interuenerint in eisdem. Nos enim, si approbationem et confirmationem huiusmodj vigore presentium per te fieri contigerit, Venerabili fratri nostro, moderno et pro tempore existenti Episcopo Aboensi, sub suspensionis, et alijs, cuiuscumque status gradus ordinis uel conditionis existant aut quacumque prefulgeant dignitate, ne bona mobilia aut immobilia dicte domus leprosorum uendere, alienare aut distrahere, sub excommunicationis penis, quocumque ingenio vel colore presumant, quam ipsos et eorum quemlibet, si contra fecerint, absque alicuius iudicis declaratione incurrere uolumus ipso facto, tenore earundem presentium auctoritate apostolica inhibemus, Non obstantibus Constitutionibus et ordinationibus apostolicis, aut si eidem Episcopo uel quibusuis alijs communiter uel diuisim ab apostolica sit sede indultum, quod interdici, suspendi uel excommunicari non possint, per litteras apostolicas non facientes plenam et expressam ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodj mentionem, ceterisque contrarijs quibuscunque. Datum Rome apud Sanctum petrum, Anno Jncarnationis dominice Millesimo quadringentesimo septuagesimo quinto, Quarto kalendas Aprilis, pontificatus nostri anno quarto".

---

35. **W. 1523**, Marrask. 2 p., Tukholmasta. — Kuningas Kustaa Waasa vaatii paavilta vahvistusta kanslerillensa, *Eerik Sveninpoialle, Turun pispanvirkaan.* Kirje, joka alkuperäisenä mutta pahoin kuluneena säilytetään Vatikanon

arkistossa, on sama, minkä Grönblad erään pispa Brask'in kirjoissa löytyvän kopian mukaan jo on painattanut (Nya Källor, sivv. 744 seurr.). Kopian jo alkuperäisen kirjeen välillä on, vähäpätöisistä seikoista puhumatta, parissa paikoin erilaisuutta. Eerik Sveninpoian nimi on osittain pois kuluneena, ja Munch on siinä luullut näkevänsä „E[ricus E]rici..." Mutta tämä on epäilemättä erehdystä; sillä miehen nimi oli: Ericus *Suenonis*, kuten kopiassa seisookin *). Kirjeen loppupuolella mainittu Franciscus de Potencia sanotaan kopiassa olevan „ordinis *Minorum*", mutta alkuperäisessä „ordinis *predicatorum*". Vihdoin puuttuu kopiassa vuosiluku, ja loppu kuuluu: „Ex Holmis xxviii Octobris". Sitä vastoin itse kirjeessä luetaan: „Ex ciuitate nostra Regia Stocholm Anno domini Mdxxiij Secunda Novembris Nostro sub Sigillo"; ja allekirjoitus on: „Gostauus dei gratia Sueuorum Gothorumque Rex Electus. — L. andree secretarius. mp."

Lisä.

Innocentio III:nnen bulla vuodelta 1216.

Yhdessä jaksossa näiden Vatikanolaisten todistuskappaleiden kanssa katsomme soveliaaksi tässä mainita sen paavillisen kirjeen, minkä tunnettu Ruotsalainen tutkija C. G. Styffe on löytänyt Schwerin'in arkistosta. Waikka Suomen nimi siinä ei ole mainittuna, ei ole kuitenkaan epäilemistä, että meidän maata sillä tarkoitetaan. Styffe'n tekemä kopia, jonka mukaan kirje tässä julkaistaan, säilytetään Ruotsin valtio-arkistossa ja on samalla tavoin kuin Munch'in kopiat tänne saatu. Sisällys on:

---

*) Vertaa Porthan ad Chron. Ep., uusi pain., sivv. 596, 608 seurr.; Collan, de Reformationis in Fennia initiis, sivv. 28 seurr., 42 seurr.

1216, Huhtik. 4 p., Lateranosta Romassa. — Paavi Innocentio III vahvistaa Ruotsin kuninkaan Eerik Knuutinpoian kruunausta, ottaa hänen ja hänen valtakuntansa Pyhän Pietarin suojelukseen ja vakuuttaa hänelle omaksi myöskin sen maan, minkä hänen edeltäjänsä ovat pakanain käsistä temmanneet ja hän itse vielä saattanee heiltä valloittaa, sekä antaa hänelle valtuuden asettamaan siihen maahan yhden tai kaksi pispaa, joiden tulee kuulua Upsalan arkkihiipan alle. (Schwerin'in suur-herttuallisessa arkistossa pärmä-kirje, jonka lyijyinen bulla, Innocention nimi päällä, vielä on jälillä). — Kirje kokonaisenaan kuuluu näin:

„Innocentius episcopus seruus seruorum dei Carissimo in Christo filio Erico Illustri Regi Suetie salutem et apostolicam benedictionem. Cum regalis sublimitas, auctoritatem apostolice sedis, que disponente domino cunctorum fidelium mater est et magistra, prouide recognoscens, ipsius gratie fauorem reuerenter expostulat et ad supplicandum illi humiliter se inclinat, dignum est ut, quod rationabiliter petitur, liberaliter concedatur. Hinc est quod cum venerabilis frater noster, Vpsallensis Archiepiscopus, astantibus sibi omnibus suffraganeis suis, ac optimatibus regni Suetie presentibus et annuentibus, uncxerit te in regem, sicut eius et aliorum quamplurium littere nobis exhibite declararunt; nos, deuotionis regie precibus benignius exauditis, quod circa te per eundem Archiepiscopum rite ac prouide factum est, gratum habentes et ratum, personam tuam et regnum sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, ipsumque regnum ac terram, quam clare memorie predecessores tui a paganorum manibus extorserunt quamque tu ab eisdem diuino fauente auxilio poteris obtinere, auctoritate tibi apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nichilominus auctoritate presentium concedentes, ut in eadem terra unus aut duo epis-

copi, prout ad diuini nominis cultum et animarum salutem uidebitur expedire, creentur, qui Vpsallensi ecclesie iure metropolitico sint subiecti. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostri protectionis, confirmationis et concessionis infringere uel ei ausu temerario contraire. Si quis antem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis dei et beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Laterani ij Nonas Aprilis, Pontificatus nostri anno nono decimo".

Öfversigt af nativiteten, mortaliteten och folkmängden i Finland för tiden från 1751 till 1850

af

F. J. Rabbe.

I.

Då änteligen år 1748 ett tabellverk, upptagande innevånarenes antal, deras födelse och död samt årliga in- och utflyttning, infördes i Sverige, till hvilket rike Storfurstendömet Finland då hörde, äro ifrån denna tid nära nog pålitliga uppgifter härom tillgänglige. Efter att ur Tabellkommissionens arkiv i Stockholm hafva tagit dels afskrifter dels utdrag af tabellerne för Finland för åren 1749—1806, äfvensom af de i Kejserliga Senatens för Finland arkiv förvarade tabeller för tiden efter år 1806, ser jag mig numera i tillfälle att här offentliggöra en öfversigt af nativiteten, mortaliteten och folkmängden i Finland för den tid af hundrade år, som förflutit från 1751 till 1850, enligt nämnde tabellverk, hvars uppgifter dock tyvärr icke befinnas i allo fullt tillförlitliga.

Innan jag dock öfvergår till mitt egentliga ämne, måste några på detsamma väsendtligen inverkande omständigheter tagas i öfvervägande. Häribland först den omständighet att Finland under ifrågavarande sekel icke haft i fortfarande samma omfång som det egde år 1751 eller som detsamma nu innehar. Vid fredsslutet i Åbo 1743 bestämdes landets gränsor sådan de befunno sig år 1751, men genom freden i Fredrikshamn 1809, gränseregleringen 1810, manifestet af

1811, derigenom Wiborgs guvernement eller län åter lades till Finland, samt gränseregleringarne af 1816, 1827, 1829, 1830, stadfästade de 3:ne sistnämnde år 1833, och senaste gränseledning af 1840, stadfästad 1841, hafva Finlands gränsor sedermera blifvit ändrade och sluteligen fastställde sådane de befunnos år 1850. Vid freden i Wärälä 1790 gjordes ingen förändring i den förra gränsen emellan Ryssland och Finland. Af dessa förändringar i landets gränsor rubbades folkmängdsförhållandet hufvudsakligast genom Wiborgs läns förening med det öfriga Finland, dymedelst landets folkmängd för året 1812 med ens erhöll en tillökning af omkring 180,000 personer, (se Åbo Tidningar 1817, n:o 52). Vidare är att anmärka att sjelfva tabellverket undergick förändringar åren 1773, 1802 och 1811, och att detsamma först efter det nu ifrågavarande seklets utgång eller år 1863 utsträcktes att gälla äfven i de församlingar inom landet, som bekänna sig till den grekiska läran, och hvilka emellan åren 1812 till 1850 räknat emellan 20,000 och 40,000 individer. Då derföre under nämnde tid antalet af födde och döde i landet för somliga år inbegriper äfven dessa församlingar, än i sin helhet än delvis allt efter som uppgifterne härom ingått i landets tabellverk, och i den qvinqvenna uppgiften på landets folkmängd jemte protestanterne ingått äfven understundom någon del af den grekiska befolkningen, uppstår häraf för tiden emellan 1812—1850 en osäkerhet i uppgifterne på landets hela folkstock vid qvinqvenniets utgång, huruvida nemligen uppgiften innefattar endast landets protestantiska befolkning eller möjligen intager äfven delar af den grekiska. Att söka bestämdt utreda detta, hafva vi ansett mera tidsödande än att det skulle löna mödan. För tiden emellan 1751—1811 torde man emellertid få antaga att folkmändgsuppgiften gäller

endast protestanterne i landet. Men äfven det förhållande får icke förbises, att för de år då landets trupper deltogo i krig, såsom åren 1756—1763, 1788—1790, 1805 och 1806, samt 1808 och 1809, uppgifterne på döde af mankönet icke torde få anses på långt när tillförlitlige, särdeles då krigen fördes utom landets gränsor, alldenstund pastorerne i församlingarne härunder saknat nödige underrättelser om antalet af de i lands- och stadsförsamlingarne inskrifne indelta soldater och båtsmän, hvilka föllo dels för fienden, dels för fältfebern. Detta framstår redan deraf att för vissa af dessa krigsår äro antecknade flere döde af qvinkön än mankön, ehuru förhållandet bordt vara omvändt. Men då sedermera år 1830 lifgardes finska skarpskytte bataljonen deltog i det polska kriget, utgjorde denna värfvade trupp en egen församling, hvars tabeller väl måste antagas vara tillförlitlige. Sluteligen får härvid icke heller förbises den omständighet, att då år 1826 förvisning till Sibirien infördes såsom straff, derefter i tabellverket högst sällan observeras sådane förvisade personer eller civiliter mortui, samt på långt när icke deras hela antal. Möjligen är någon del af dessa observerad under tabellrubriken *utflyttade*.

Med ledning af 2:ne här nästslutna tabeller öfver årligen födde och döde personer för åren 1751—1850, äfvensom folkmängden i landet å vissa tider, särdeles vid hvarje qvinqvennii utgång, sedan år 1773 den qvinqvennala folkräkningen infördes, gå vi nu att vidtaga vår ifrågavarande öfversigt af nämnda förhållanden under angifna tid.

Vid den första antagligen pålitliga folkräkningen i Finland 1751 är landets folkmängd angifven till 429,912 personer. Under den tid af femtio år som förflöt till 1801, föddes i landet inalles 1,243,632 lefvande barn, men afledo deremot inalles 851,294 personer. Behållningen af de födda

under halfseklet gör sålunda 392,338 individer. Men vid utgången af år 1800 uppgifver tabellverket Finlands folkmängd till 834,829 personer, i stöd hvaraf tillväxten å folkmängden under halfseklet måste antagas till 404,917 individer. Skillnaden emellan dessa beräkningar gör 12,579 flere invånare i landet år 1800 än nativitetstabellerne medgifva. Detta öfverskott måste nu anses tillkommet antingen helt och hållet genom öfverantalet af inflyttade emot utflyttade, eller ock till en del förklaras genom tabellverkets brister, lätt ursäktade deraf att tabellernes förande af ekonomiska skäl är öfverlemnadt åt personer, för hvilka slike statistiska beräkningar äro alldeles fremmande och hvilka mindre än andre få räknas till sifferkarlar, nemligen presterne. Tillvexten i landets folkmängd under ifrågavarande halfsekel, kan emellertid med största sannolikhet antagas till omkring 100 procent.

För det sednare halfseklet eller tiden 1801—1850, kan tillvexten af folkmängden i landet angifvas nära nog lika hög. Vid utgången af år 1850, räknade Finland nemligen redan 1,636,915 innevånare. Härvid är dock att observera att folkräkningen år 1815 intagit äfven folkstocken i det tillkomna Wiborgs län med omkring 190,000 personer, och att under detta halfsekel dödlighetsförhållandet i landet varit jemförelsevis högre än under det förra, då antalet flere födde än döde afses. Hela antalet födde för halfseklet 1801—1850 är angifvet till 2,221,353 lefvande barn, hvaremot mortaliteten uppgår till 1,636,440. Skillnaden dessa tal emellan gör 584,913 flere födde än döde. Men då folkmängden i landet vid detta halfsekels ingång utgjorde 834,829 och vid dess utgång 1,636,915 personer, angifver skillnaden dessa tal emellan tillvexten i invånareantalet till 802,086, med anledning hvaraf inflyttningen till landet un-

der berörde halfsekel öfverskjuter utflyttningen derifrån med ända till 318,173 personer, i hvilket antal ock ingår folkmängdens i Wiborgs län tillkomst under ifrågavarande tid.

Gå vi nu att taga i närmare skärskådande folkmängdens tillvext under olika perioder af den angifna tiden, finne vi att denne tillvext får upptagas under nedannämnde perioder såsom följer:

			Tillvext personer.	Medeltal för år.
År	1751—1775	på 25 år	180,233.	7,509.
„	1776—1800	d:o	224,684.	8,987.
„	1801—1810	på 10 år	28,472.	2,847.
„	1811—1820	d:o	314,245.	31,424.
„	1821—1830	d:o	194,531.	19,453.
„	1831—1840	d:o	36,426.	3,643.
„	1841—1850	d:o	228,412.	22,241.

Dessa tal utvisa en ovanligt liten tillvext för decenniet 1801—1810 och 1831—1840, samt en ovanligt stor deremot under decenniet 1811—1820. Nämnda afvikelser från normen äro dock lätt förklarade genom den stora dödligheten under krigsåren 1808 och 1809 samt farsotsåren 1803, 1807, 1833, 1836 och 1839, äfvensom genom Wiborgs läns tillkomst i folkmängden för år 1815 med 193,816 personer. (Se Åbo Tidningar 1817 n:o 52).

Beträffande nativiteten angifves den såsom följer:

	Mankön.	Qvinkön.	Summa.
1751—1800 födde	631,313.	612,319.	1,243,632.
1801—1850 „	1,130,520.	1,090,833.	2,221,353.
Total födde	1,761,833.	1,703,152.	3,464,985.

Således födde 58,681 flere gåsse- än flicke barn. Icke under något år af hela seklet finnas födde flere flickor än

gåssar, ehuru sådant undantagsvis inträffat stundom i en och annan församling. Då landets folkmängd utgjorde:

År 1850 . . .	mk. 796,217,	qk. 840,698.	Summa 1,636,915.
„ 1751 . . .	„ 205,685,	„ 224,227.	„ 429,912.
Skillnaden	mk. 580,532,	qk. 616,471.	Summa 1,207,003,

följer häraf, att det öfverskott af qvinkön i landet, hvilket år 1751 utgjorde endast 18,542, under seklet vuxit till 44,481, oaktadt derunder 58,681 flere mankön än qvinkön blifvit födde. Orsaken härtill igenfinnes i en större dödlighet hos mankönet än hos qvinkönet, samt möjligen äfven i ett större antal utflyttade mankön än qvinkön.

Dödligheten under seklet är angifven sålunda:

	Mankön.	Qvinkön.	Summa.
1751—1800 döde	431,993.	419,301.	851,294.
1801—1850 „	839,186.	797,254.	1,636,440.
Total döde	1,271,179.	1,216,555.	2,487,734.

Sålunda döde inalles 54,624 flere män än qvinnor. Den i nativiteten återstående differansen 4,057 måste således tillskrifvas en större utflyttning af mankön än qvinkön. Emellertid förekomma år, särdeles emellan 1751—1777, då qvinkön dött flere än mankön, äfvensom år 1809, hvilken anomali sannolikt är att tillskrifva något fel i tabellerne, som icke kunnat förteckna dödsfallen hos det rörliga mankönet lika noggrannt som hos det mera stugufasta qvinkönet.

Skillnaden i antalet emellan födde och döde under seklet gör enligt följande beräkning:

	Mankön.	Qvinkön.	Summa.
Födde	1,761,833.	1,703,152.	3,464,985.
Döde	1,271,179.	1,216,555.	2,487,734.
Flere födde än döde	490,654.	486,597.	977,251,

hvaraf framstår samma resultat som af den förestående beräkningen, nemligen att efter nativitets och mortalitets kal-

kylen mankönet bordt prævalera öfver det qvinliga med 4,057 individer.

Enligt tabellverket bör jemte antalet döde äfven orsaken till hvarje dödsfall angifvas, hvilket äfven skett, dock sålunda att ett nog betydligt antal dödsfall angifvits under rubriken: *oangifven sjukdom.* Öfversigten häraf lemne vi dock till ett annat tillfälle.

I allmänhet äro för hvarje år flere barn födde än personer aflidit. Härifrån göra undantag endast åren 1789—1791, 1808 och 1809 samt 1833 och 1836, då till följe af krig och farsoter antalet döde öfverskjuter det af födde. Förhållandet härmed är angifvet sålunda:

	Öfverskott af		
	födde.	döde.	Skillnad.
1751—1800	399,061.	6,723.	392,338.
1801—1850	661,536.	76,623.	584,913.
Summa	1,060,597.	83,346.	977,251.

Men folkmängdstabellerne upptaga äfven andra förhållanden än endast antalet på innevånare efter kön. Redan 1751 års tabell observerar folkmängden efter *ålder*, *giftermål, stånd* och *omständigheter*. Ur denna den äldsta tabell öfver Finlands folkmängd meddele vi härom följande dels afskrifter dels utdrag.

„General Guvernörens i Finland i underdånighet afgifne Nödige Underrättelse om Storfurstendömets undersåtares tillväxt genom helsosamma inrättningar eller aftagande genom sjukdomar, hunger och vanskötsel samt brist på nyttiga näringsfång, befunnen efter följande fördelning af ålder, kön och giftermål samt stånd och omständigheter år 1751.“

Ålder.

	Mankön.	Qvinkön.	Summa.
Yngre än 1 år . .	7,706.	7,819.	15,525.
Mellan 1 och 3 år	14,055.	14,255.	28,310.
„ 3 „ 5 „	12,235.	13,448.	25,683.
„ 5 „ 10 „	23,486.	23,206.	46,692.
„ 10 „ 15 „	22,005.	21,516.	43,521.
„ 15 „ 20 „	20,264.	21,613.	41,877.
„ 20 „ 25 „	19,198.	21,273.	40,471.
„ 25 „ 30 „	15,392.	16,327.	31,719.
„ 30 „ 35 „	11,429.	12,302.	23,731.
„ 35 „ 40 „	10,119.	10,824.	20,943.
„ 40 „ 45 „	9,856.	11,162.	21,018.
„ 45 „ 50 „	8,418.	9,380.	17,798.
„ 50 „ 55 „	9,361.	10,886.	20,247.
„ 55 „ 60 „	5,695.	6,902.	12,597.
„ 60 „ 65 „	5,409.	7,725.	13,134.
„ 65 „ 70 „	4,621.	5,571.	10,192.
„ 70 „ 75 „	3,168.	5,083.	8,251.
„ 75 „ 80 „	1,460.	2,177.	3,637.
„ 80 „ 85 „	1,137.	1,781.	2,918.
„ 85 „ 90 „	361.	539.	900.
Öfver 90 år . . .	310.	438.	748.
Summa summarum	205,685.	224,227.	429,912.

Giftermål.

	Mankön.	Qvinkön.
Gift folk	88,345.	80,305.
Enklingar, Enkor .	4,075.	19,770.
Ogifte öfver 15 år	41,142.	43,866.
Barn under 15 år	80,123.	80,286.
Summa	205,685.	224,227.

Stånd.

		Mankön.	Qvinkön.
1.	*a* Ridderskap och Adel	380.	977.
	b Ungdom öfver 15 år	121.	229.
	c Barn under 15 år	284.	302.
2.	*a* Prästerskap, Academiæ och Scholæstater	737.	610.
	b Ungdom öfver 15 år	570.	348.
	c Barn under 15 år	1,062.	713.
3.	*a* Ståndspersoner och deras vederlikar	1,081.	1,100.
	b Kronobetjenter, Fogdar, Länsmän .	441.	407.
	c Ungdom öfver 15 år	368.	629.
	d Barn under 15 år	950.	985.
4.	*a* Ståndens hederligare betjenter . .	258.	249.
	b D:o Laquajer och tjenstefolk öfver 15 år	2,336.	2,965.
	c D:o d:o under 15 år	477.	504.
5.	*a* Magistrat i städerne	115.	117.
	b Grosseurer	10.	11.
	c Krämare	149.	163.
	d Hökare och Småkrämare	332.	349.
	e Bodsvenner och ungdom öfver 15 år	228.	176.
	f Barn under 15 år	338.	407.
6.	*a* Fabriqueurer	8.	5.
	b Ungdom och arbetare öfver 15 år .	56.	88.
	c Barn under 15 år	31.	28.
7.	*a* Ämbets- och Handtvärksfolk . . .	614.	689.
	b Gesäller	242.	95.
	c Lärgåssar öfver 15 år	320.	4.
	d D:o under 15 år	205.	15.
8.	Ringare Borgerskap, Försvars- och Fördelskarlar	1,602.	2,220.

9.	Rätters, Staters, Kyrko- och Stadsbetjenter	1,103.	1,062.
10.	*a* Friskt inhysesfolk i städerne . . .	47.	275.
	b Inhysesfolk bräckligt, dock ej hospitalshjon	62.	285.
11.	Resande och Främlingar	15.	17.
12.	Skeppare och sjöfarit folk	330.	253.
13.	*a* Handtvärkare och ringare Borgerskapets samt betjentes barn öfver 15 år	631.	985.
	b D:o d:o barn under 15 år	2,172.	2,473.
14.	*a* Samtelige Borgerskapets och Betjentes tjenstefolk öfver 15 år . . .	629.	1,367.
	b D:o d:o under 15 år	136.	244.
15.	Större och mindre Seminanter på landet	40,649.	38,767.
16.	*a* Torpare med utsäde	4,179.	3,730.
	b D:o utan d:o	1,509.	1,063.
17.	*a* Friskt inhyses och Gatuhusfolk på landet	1,808.	3,832.
	b Inhysesfolk bräckligt, dock ej almosehjon	5,106.	11,053.
18.	*a* Gärningsmän och Sockne Handtvärkare	632.	537.
	b Andre Handtvärkare på landet . . .	657.	524.
19.	Ryttare och Dragoner, Soldater och Båtsmän	9,290.	7,551.
20.	Strandsittjare och sjöfarit friskt folk, dock ej hemmansbrukare	163.	97.
21.	*a* Handtvärkare vid Bärgvärken . .	141.	135.
	b Bruksfolk vid D:o . . .	387.	348.
22.	Mjölnare	155.	141.
23.	*a* Menige Allmogens barn och tjenstefolk öfver 15 år	52,324.	60,443.

	b D:o d:o under 15 år	74,356.	74,565.
24.	Fattiga prästänkor	—	200.
25.	Gammalt afskedadt Krigsfolk utom Krigsmanhus	2,747.	2,395.
26.	*a* Värkeligen intagne i Hospitaler . .	48.	45.
	b D:o d:o i Fattighus . .	306.	1,224.
27.	*a* Eländige utom Hospitaler och Fattighus	983.	2,751.
	b Galne och Ursinnige utom Hospital	115.	120.
28.	Bräcklige af fallandesot och smittosam sjukdom.	158.	141.
29.	Lägrade qvinfolk	—	2,178.
30.	Rasphus- och Spinhusfolk.	7.	26.
31.	Lifsfångar på fästningar och Slått . .	94.	6.
32.	Främmande Religionsförvandter . .	671.	620.
	Artilleri Handtlangare .	29.	37.
	deras barn	9.	6.
	Ziguener	7.	5.
	Separatister	18.	17.

Omständigheter.

		Antal.
1.	Hushåll eller Matlag i Städerne . . .	4,437.
2.	Caffehus i Städerne	5.
3.	Källare D:o	27.
4.	Krogar D:o	236.
5.	Husbåll, Matlag eller Röktal på landet	42,577.
6.	Gästgifverier på landet	384.
7.	Krogar d:o	127.

Underdånigst Promemoria.

1:o Uti Åbo och Björneborgs läns Höfdingsdöme befinnes:

1:o Invånarenes antal bestiga sig till 60,311 mk. och 68,962 qk., tillsammans 129,273.

2:o 106 piltebarn vara mera än flickebarn födde.

3:o De föddes antal öfverstiga de dödes till en summa af 849 personer.

4:o 31 personer mer af qvinn- än mankönet vara döde.

5:o 818 hjonelag vara genom döden upplösta och 1,148 par vigde.

2:o Uti Nylands och Tavastehus läns Höfdingedöme anmärkes:

1:o Att invånarenes antal sig bestiger till 48,927 mk. och 53,616 qk., tillsammans 102,543.

2:o Att 8 piltebarn mer blifvit födde än flickebarn.

3:o Att de föddes antal öfverstiger de dödes till en summa af 1,344 personer.

4:o Att 66 personer mer af qvinn- än mankönet blifvit döde.

5:o Att 615 Hjonelag blifvit genom döden upplöste, och att 930 par blifvit vigde.

3:o Uti Kymmenegårds och Savolax läns Höfdingedöme finnes:

1:o Invånarenes antal bestiga sig till 47,129 mk. och 48,996 qk., tillsammans 96,125.

2:o 52 piltebarn mer än flickebarn vara födde.

3:o De föddes antal öfverstiga de dödes till 2,136 personer.

4:o 104 personer mer af man- än qvinnkönet vara döde.

5:o 379 Hjonelag vara genom döden upplöste och 1,014 par vigde.

4:o Uti Österbottens Höfdingedöme observeras:

1:o Att invånarenes antal sig bestiger till 38,099 mk. och 42,799 qk., tillsammans 80,898.

2:o Att 123 piltebarn mer än flickebarn blifvit födde.

3:o Att de föddes antal öfverstiger de dödes med 819 personer.

4:o Att 8 personer mer af qvinn- än mankönet blifvit döde.

5:o Att 373 Hjonelag genom döden blifvit upplöste och 765 par vigde.

5:o Af Guvernements Prästens hållna Tabell finnes att General Guvernements Statens antal med tjenstefolk sig bestiger till 35 man- och 12 qvinkön, tillsammans 47."

Efter detta formulär fördes folkmängdstabellerne sedan till år 1775 och folkräkningen skedde hvart 3:dje år. Pastorerne uppgjorde tabellen för socknen eller kommunen, hvilken tabell insändes till kontraktsprosten, som af dessa tabeller gjorde ett sammandrag, hvilket afgafs till den Landshöfding, hvarunder kontraktet lydde. Landshöfdingen lät häraf upprätta för länet ett sammandrag, hvilket insändes till landets General Guvernör så länge en sådan fanns, men sedan direkte till styrelsen. Tabellkommissionen i Stockholm afslutade sedan folkmängdstabellen för hela riket. Årligen afgåfvos dessutom i samma ordning tabeller öfver döpte, begrafne, samt ingångne och upplöste hjonalag efter föreskrifvet formulär.

Emellertid framstod snart det olämpliga deri att kontraktsprostarne ingåfvo sina tabeller till Landshöfdingen, under hvilken de icke direkte sorterade och hvilken, om tabellerne uteblefvo, icke kunde omedelbart anbefalla prostarne att fullgöra en eftersatt skyldighet. Redan år 1773 gjordes derföre häri den ändring, att kontraktsprostarne skulle afgifva sina tabeller till Domkapitlet, derunder de hörde, hvarefter Domkapitlet ingaf sitt sammandrag för stiftet till Tabellkommissionen. Folkräkningen skulle ifrån och

med år 1775 ske hvart femte år, men öfver födde och döde för året såsom förr årligen tabeller afslutas. Den sista treåriga folkräkningen skedde år 1772, och vilje vi här ur Kongl. Svenska Vetenskaps Akademiens Handlingar för år 1782 pag. 238 låna en uppgift på befolkningen i de Finska länen åren 1751 och 1772 sålydande:

	Hela folknummern.	Hushållens antal.			Personer i hushållet.
		I städ:ne.	På landet.	Summa.	
År 1751.					
Åbo län	136,643	2,111	14,026	16,137	8,47
Tavastehus „	107,569	803	10,677	11,480	9,37
Kymmenegårds „	100,837	95	10,978	11,073	9,11
Wasa „	84,863	1,385	8,205	9,590	8,85
Summa	429,912	4,394	43,886	48,280	medeltal 9, 2
År 1772.					
Åbo län	168,622	2,602	16,510	19,112	8,56
Tavastehus „	143,028	1,212	12,360	13,572	10, 5
Kymmenegårds „	143,008	245	14,294	14,539	9,84
Wasa „	123,487	1,806	11,415	13,221	9,34
Summa	578,145	5,865	54,579	60,444	medeltal 9,45

Ur den första stiftvis afslutade folkmängdstabellen för Finland för år 1775 lemne vi här följande utdrag.

	Åbo stift.			Borgå stift.			Summa.		
Ålder.	Mank.	Qvink.	Summa.	Mank.	Qvink.	Summa.	Mank.	Qvink.	Summa.
Yngre än 1 år	5,865	5,968	11,833	3,727	3,735	7,462	9,592	9,703	19,295
Emellan 1 och 3 år	10,937	11,033	21,970	7,642	7,682	15,324	18,579	18,715	37,294
„ 3 „ 5 „	10,964	11,446	22,410	7,768	8,102	15,870	18,732	19,548	38,280
„ 5 „ 10 „	21,319	21,593	42,912	13,507	13,614	27,121	34,826	35,207	70,033
„ 10 „ 15 „	19,783	19,889	39,672	13,904	13,215	27,119	33,687	33,104	66,791
„ 15 „ 20 „	17,588	18,015	35,603	12,996	12,198	25,194	30,584	30,213	60,797
„ 20 „ 25 „	15,849	17,092	32,941	10,425	10,745	21,170	26,274	27,837	54,111
„ 25 „ 30 „	13,565	15,560	29,125	8,945	8,812	17,757	22,510	24,372	46,882
„ 30 „ 35 „	12,161	13,020	25,181	7,804	7,515	15,319	19,965	20,535	40,500
„ 35 „ 40 „	10,472	11,755	22,227	6,699	6,695	13,394	17,171	18,450	35,621
„ 40 „ 45 „	10,729	11,826	22,555	5,730	6,210	11,940	16,459	18,036	34,495
„ 45 „ 50 „	8,668	9,213	17,881	5,135	5,350	10,485	13,803	14,563	28,366
„ 50 „ 55 „	6,776	7,299	14,075	4,298	4,360	8,658	11,074	11,659	22,733
„ 55 „ 60 „	4,389	4,941	9,330	2,897	3,277	6,174	7,286	8,218	15,504
„ 60 „ 65 „	4,026	4,859	8,885	2,454	2,597	5,051	6,480	7,456	13,936
„ 65 „ 70 „	2,776	3,536	6,312	1,563	1,830	3,393	4,339	5,366	9,705
„ 70 „ 75 „	2,162	3,099	5,261	1,171	1,280	2,451	3,333	4,379	7,712
„ 75 „ 80 „	1,345	1,768	3,113	801	839	1,640	2,146	2,607	4,753
„ 80 „ 85 „	549	805	1,354	339	371	710	888	1,176	2,064
„ 85 „ 90 „	262	283	545	161	193	354	423	476	899
Öfver 90 år	119	164	283	52	39	91	171	203	374
Summa	180,304	193,164	373,468	118,018	118,659	236,677	298,322	311,823	610,145
Giftermål.									
Gift folk	64,367	64,695	129,062	41,265	41,259	82,524	105,632	105,954	211,586
Enklingar och Enkor	4,088	13,874	17,962	3,243	7,577	10,820	7,331	21,451	28,782
Ogifte öfver 15 år	42,981	44,666	87,647	26,962	23,475	50,437	69,943	68,141	138,084
Barn under 15 år	68,868	69,929	138,797	46,548	46,348	92,896	115,416	116,277	231,693
Summa	180,304	193,164	373,468	118,018	118,659	236,677	298,322	311,823	610,145

Omständigheter.

	Åbo stift.	Borgå stift.	Summa.
Hushåll och Matlag i städerne .	4,114.	985.	5,099.
Caffehus d:o .	6.	3.	9.
Källare d:o .	13.	8.	21.
Krogar d:o .	107.	183.	290.
Hushåll, Matlag eller Röktal på landet	36,691.	24,418.	61,109.
Gästgifverier på landet	306.	183.	489.
Krogar d:o	99.	61.	160.

Fördelningen efter stånd utlemne vi här för att ej blifva alltför vidlyftige.

Detta formulär för folkmängdsberäkningen hvarje qvinquennium följdes sedan till det 18:de seklets utgång och begagnades sista gången för år 1800. Om förhållandet nämnda år intage vi här ur folkmängdstabellen för detsamma följande utdrag.

År 1800.

Sammandrag.	Åbo stift.			Borgå stift.			Summa.		
	Mank.	Qvink.	Summa.	Mank.	Qvink.	Summa.	Mank.	Qvink.	Summa.
Åbo och Björneborgs län	92,195	101,958	194,153	—	—	—	92,195	101,958	194,153
Nylands och Tavastehus „	50,493	53,914	104,407	36,313	35,819	72,132	86,806	89,733	176,539
Heinola „	—	—	—	55,518	57,799	113,317	55,518	57,799	113,317
Kuopio „	—	—	—	65,130	66,469	131,599	65,130	66,469	131,599
Wasa „	56,402	60,202	116,604	8,763	8,687	17,450	65,165	68,889	134,054
Uleåborgs „	41,557	43,610	85,167	—	—	—	41,557	43,610	85,167
Summa	240,647	259,684	500,331	165,724	168,774	334,498	406,371	428,458	834,829

Ålder.

	Mank.	Qvink.	Summa.
Yngre än 1 år . . .	13,432.	13,102.	26,534.
Emellan 1 och 3 år	24,786.	24,924.	49,710.
„ 3 „ 5 „	25,815.	25,691.	51,506.
„ 5 „ 10 „	46,025.	46,559.	92,584.
„ 10 „ 15 „	40,617.	41,514.	82,131.
„ 15 „ 20 „	37,925.	39,158.	77,083.
„ 20 „ 25 „	36,092.	38,058.	74,150.
„ 25 „ 30 „	32,445.	33,954.	66,399.
„ 30 „ 35 „	29,710.	31,724.	61,434.
„ 35 „ 40 „	25,961.	27,927.	53,888.
„ 40 „ 45 „	23,351.	25,002.	48,353.
„ 45 „ 50 „	19,210.	21,282.	40,492.
„ 50 „ 55 „	15,538.	17,388.	32,926.
„ 55 „ 60 „	11,661.	13,311.	24,972.
„ 60 „ 65 „	9,324.	10,922.	20,246.
„ 65 „ 70 „	6,820.	8,377.	15,197.
„ 70 „ 75 „	4,399.	5,387.	9,786.
„ 75 „ 80 „	2,130.	2,668.	4,798.
„ 80 „ 85 „	800.	1,069.	1,869.
„ 85 „ 90 „	264.	344.	608.
Öfver 90 år	66.	97.	163.
Summa	406,371.	428,458.	834,829.

Giftermål.

Gift folk	147,280.	147,034.	294,314.
Enklingar och Enkor	10,650.	31,207.	41,857.
Ogifte öfver 15 år .	97,810.	98,615.	196,425.
Barn under 15 år . .	150,631.	151,602.	302,233.
Summa	406,371.	428,458.	834,829.

Omständigheter.

	Antal.
Hushåll i städerne . . .	7,790.
Caffehus d:o . . .	—
Källare d:o . . .	25.
Krogar d:o . . .	237.
Hushåll på landet . . .	88,746.
Gästgifverier d:o . . .	625.
Krogar d:o . . .	80.

Härvid är att anmärka, att år 1800 af Finland hvarken Åbo stift eller Österbottens (Uleåborgs) län hade samma omfång som efter fredsslutet 1809. År 1800 räknades nemligen ännu Sodankylä, Utsjoki och Enari församlingar med en folkmängd af inalles 1,196 mk. och 1,278 qk., summa 2,474 personer väl till Åbo stift, men icke till Österbottens, utan till Wästerbottens län, hvaremot Öfver-Torneå, Neder-Torneå, Muonioniska och Enontekis församlingar icke hörde till Åbo utan till Hernösands stift samt Umeå län. Några egentliga Lappar funnos då ännu ej inom Uleåborgs län. I de nämnde 3:ne församlingarne Sodankylä, Utsjoki och Enari räknades desse år 1800 utgöra 388 mk. och 406 qk. eller inalles 794 personer.

Ett nytt formulär för folkräkningen i Sverige och Finland infördes år 1802, hvilket dock icke i det sednare landet begagnades längre än till år 1811, då här åter ett nytt formulär anbefalltes, hvilket formulär än fortfarande följes. Folkräkningen i Finland efter 1802 års formulär skedde endast för åren 1805 och 1810, och lemne vi här ett utdrag af 1805 års folkmängdstabell. Tabellen för år 1810 torde få anses mindre pålitlig, då uppgiften på folkmängden i landet få kort efter kriget icke kan antagas vara fullständig.

Folkmängden i Finland uppgifves i 1805 års tabell sålunda:

Efter åldern.

	Mankön.	Qvinkön.	Summa.
Under 1 år	15,178.	19,241.	34,419.
Mellan 1 och 3 år	28,007.	20,995.	57,002.
„ 3 „ 5 „	26,066.	26,594.	52,660.
„ 5 „ 10 „	49,437.	49,923.	99,360.
„ 10 „ 15 „	48,960.	46,485.	95,445.
„ 15 „ 20 „	38,451.	36,444.	74,895.
„ 20 „ 25 „	36,311.	35,304.	71,615.
„ 25 „ 30 „	34,955.	35,657.	70,612.
„ 30 „ 35 „	30,725.	32,097.	62,822.
„ 35 „ 40 „	27,055.	29,130.	56,185.
„ 40 „ 45 „	26,538.	28,101.	54,639.
„ 45 „ 50 „	19,611.	24,837.	44,448.
„ 50 „ 55 „	16,916.	19,702.	36,618.
„ 55 „ 60 „	12,800.	16,402.	29,202.
„ 60 „ 65 „	9,286.	11,104.	20,390.
„ 65 „ 70 „	6,530.	9,084.	15,614.
„ 70 „ 75 „	4,719.	6,268.	10,987.
„ 75 „ 80 „	2,503.	3,004.	5,507.
„ 80 „ 85 „	974.	1,408.	2,382.
„ 85 „ 90 „	239.	461.	700.
„ 90 „ 95 „	93.	153.	246.
„ 95 „ 100 „	7.	15.	22.
„ 101 „ 103 „	1.	1.	2.
104 år . . .	—	1.	1.
Summa	435,362.	460,411.	895,773.

Efter gift och ogift stånd.

	Mankön.	Qvinkön.	Summa.
Gifte	156,924.	156,558.	313,482.
Enklingar och Enkor . . .	10,761.	33,705.	44,466.
Ogifte öfver 15 år	103,520.	102,443.	205,963.
Ungdom under 15 år . . .	164,157.	167,705.	331,862.
Summa	435,362.	460,411.	895,773.

Efter jämförelse.

Summan af folkhopen i föregående Qvinqvenniitabell	404,585.	427,290.	831,875.
Flere födde än döde alla fem åren sedermera	29,785.	30,795.	60,580.
Summa eller Skillnad	434,370.	458,085.	892,455.

Efter Stånd och Vilkor.

Mankönet.			
Presterskap	2,165.	—	
Civile Embetsmän och Betjente	1,990.	—	
Militäre d:o d:o	19,664.	—	
Handlande och Handelsbetjening	869.	—	
Sjömän	2,455.	—	
Bondeståndet	224,161.	—	
Ur tjenst gångne	8,373.	—	
Privates tjenare	5,583.	—	
Manufakturister	2,335.	—	
Konstnärer och Handtverkare	7,992.	—	
Qvinkönet och Barn.			
Hustrur och Enkor	—	190,263.	
Omyndige barn	156,657.	154,340.	
Ogifte qvinnor	—	115,808.	892,455.

Förmögenhets vilkor.

	Mankön.	Qvinkön.	Summa.
Fattige	6,038.	10,071.	16,109.
Lappar	94.	102.	196.

Sammandrag.

Summan af Ridderskap och Adel	1,195.	1,339.	2,534.
D:o Lärostånd et . .	1,835.	2,184.	4,019.
D:o andre Ståndspersoner	7,235.	7,444.	14,679.
D:o Borgare . . .	5,360.	6,094.	11,454.
D:o Bondeståndet .	346,731.	366,555.	713,286.
D:o Alle öfrige invånare	73,006.	76,795.	149,801.
Summa	435,362.	460,411.	895,773.

In- och Utflyttning.

Inflyttade sedan sista qvinqvennium	29,687.	33,255.	62,942.
Utflyttade d:o d:o	28,695.	30,929.	59,624.
Skillnad	992.	2,326.	3,318.

Personer	2	2 till 5	5 till 10	10 till 15	öfver 15	Summa.
Efter Hushåll.						
Hushåll förmögne .	64	267	935	603	246	2,115
„ behållne. .	1,553	6,414	13,517	5,236	1,019	27,739
„ fattige . .	8,736	32,179	31,445	7,320	815	80,495
„ utfattige .	6,698	7,842	4,395	617	28	19,580
Summa	17,051	46,702	50,292	13,776	2,108	129,929

Specifikationer.

Ungefärliga tunnelandstalet i den öppna jorden	395,520.
Huru stor del af den öppna jorden årligen sås	$^2/_3$
Ungefärliga antalet af hästar	133,788.
D:o d:o oxar	45,833.
D:o d:o kor	351,756.
D:o d:o ungboskap	155,117.
D:o d:o får	456,865.

Efter Länen och Stiften.

	Åbo stift.			Borgå stift.			Summa.		
	Mank.	Qvink.	Summa.	Mank.	Qvink.	Summa.	Mank.	Qvink.	Summa.
Åbo och Björneborgs län	98,723	109,237	207,960	—	—	—	98,723	109,237	207,960
Nylands och Tavastehus „	52,420	56,789	109,209	31,808	33,809	65,617	84,228	90,598	174,826
Heinola „	—	—	—	60,048	62,541	122,589	60,048	62,541	122,589
Kuopio „	—	—	—	71,847	72,604	144,451	71,847	72,604	144,451
Wasa „	54,809	59,622	114,431	9,539	9,694	19,233	64,348	69,316	133,664
Uleåborgs „	45,405	47,258	92,663	—	—	—	45,405	47,258	92,663
Summa	251,357	272,906	524,263	173,242	178,648	351,890	424,599	251,554	876,153

Härtill kunde ännu läggas

Umeå läns till Åbo stift hörande befolkning i Sodankylä, Utsjoki och Enari församlingar . . . . . 1,243. 1,348. 2,591.

Af Hernösands stift invånare i Torneå stad, Neder- och Öfver-Torneå socken samt Muonioniska ooh Enontekis kapeller . . . . . 4,945. 5,224. 10,169.

Det år 1811 för Finland påbjudna nya tabellformuläret följdes första gången vid folkräkningen år 1815, då äfven den protestantiska folkmängden i Wiborgs län häri intogs med inalles 193,816 personer, deraf 189,062 tillhörde landet och 4,754 städerne. — Enligt detta formulär lemne vi här ett utdrag af denna folkräkning, såsom följer:

År 1815.

Folkmängd efter stift.	I städerne.			På landet.			Summa.		
	Mank.	Qvink.	Summa.	Mank.	Qvink.	Summa.	Mank.	Qvink.	Summa.
Åbo stift	16,382	19,705	36,087	239,204	262,798	502,002	255,586	282,503	538,089
Borgå „	7,813	8,034	15,847	263,925	278,396	542,321	271,738	286,430	558,168
Summa	24,195	27,739	51,934	503,129	341,194	1,044,323	527,324	568,933	1,096,257

Efter ålder.	Åbo stift.			Borgå stift.			Total.		
	I städ.	På land.	Summa.	I städ.	På land.	Summa.	I städ.	På land.	Summa.
Under 1 år	989	15,935	16,924	471	17,130	17,601	1,460	33,065	34,525
Mellan 1 och 3 år	1,425	26,375	27,800	725	30,844	31,569	2,150	57,219	59,369
„ 3 „ 5 „	1,504	26,125	27,629	591	30,810	31,401	2,095	56,935	59,030
„ 5 „ 10 „	3,044	49,655	52,699	1,031	55,291	56,322	4,075	104,946	109,021
„ 10 „ 15 „	3,233	54,295	57,528	1,143	57,618	58,761	4,376	111,913	116,289
„ 15 „ 20 „	3,412	51,008	54,420	1,415	55,236	56,651	4,827	106,244	111,071
„ 20 „ 25 „	3,304	45,731	49,035	1,701	49,992	51,693	5,005	95,723	100,728
„ 25 „ 30 „	3,158	38,834	41,992	1,544	41,199	42,743	4,702	80,033	84,735
„ 30 „ 35 „	3,089	36,365	39,454	1,563	40,536	42,099	4,652	76,901	81,553
„ 35 „ 40 „	2,872	32,774	35,646	1,465	36,559	38,024	4,337	69,333	73,670
„ 40 „ 45 „	2,517	28,128	30,645	1,186	32,164	33,350	3,703	60,292	63,995
„ 45 „ 50 „	2,034	25,206	27,240	937	26,710	27,647	2,971	51,916	54,887
„ 50 „ 55 „	1,719	21,537	23,256	733	21,890	22,623	2,452	43,427	45,879
„ 55 „ 60 „	1,361	17,632	18,993	543	17,779	18,322	1,904	35,411	37,315
„ 60 „ 65 „	988	13,747	14,735	373	13,580	13,953	1,361	27,327	28,688
„ 65 „ 70 „	664	9,115	9,779	212	8,335	8,547	876	17,450	18,326
„ 70 „ 75 „	412	5,296	5,708	128	3,905	4,033	540	9,201	9,741
„ 75 „ 80 „	189	2,712	2,901	63	1,773	1,836	252	4,485	4,737
„ 80 „ 85 „	74	1,171	1,245	18	702	720	92	1,873	1,965
„ 85 „ 90 „	16	304	320	3	211	214	19	515	534
Öfver 90 år	4	57	61	2	57	59	6	114	120
Af obekant ålder	79	—	79	—	—	—	79	—	79
Summa	36,087	502,002	538,089	15,847	542,321	558,168	51,934	1,044,323	1,096,257

	Åbo stift.			Borgå stift.			Total.		
Giftermål.	Mank.	Qvink.	Summa.	Mank.	Qvink.	Summa.	Mank.	Qvink.	Summa.
Gifte	90,481	90,722	181,203	99,463	99,505	198,968	189,944	190,227	380,171
Enklingar och Enkor	8,078	25,437	33,515	9,477	24,069	33,546	17,555	49,506	67,061
Ungdom under 15 år	90,124	92,256	182,380	97,482	98,333	195,815	187,606	190,589	378,195
Ogifta öfver 15 år	66,835	66,049	132,884	65,316	59,773	125,089	132,151	125,822	257,973
Lägrade ogifta qvinnor	—	8,028	8,028	—	4,750	4,750	—	12,778	12,778
Fångar i Wasa län	68	11	79	—	—	—	68	11	79
Summa	255,586	282,503	538,089	271,738	286,430	558,168	527,324	568,933	1,096,257
Efter Stånd.	I städ.	På land.	Summa.	I städ.	På land.	Summa.	I städ.	På land.	Summa.
Ridderskapet och Adeln	305	1,143	1,448	200	946	1,146	505	2,589	2,594
Lärostånd et	517	2,503	3,020	204	1,465	1,669	721	3,968	4,689
Borgare	10,294	57	10,351	2,976	152	3,128	13,270	209	13,479
Ståndspersoner	1,802	4,234	6,036	1,613	3,104	4,717	3,415	7,338	10,753
Bondeståndet	—	446,967	446,967	—	501,019	501,019	—	947,986	947,986
Alle andre	23,090	47,098	70,188	10,854	35,635	46,489	33,944	82,733	116,677
Fångar	79	—	79	—	—	—	79	—	79
Summa	36,087	502,002	538,089	15,847	542,321	558,168	51,934	1,044,323	1,096,257
Efter hushåll.									
Personer 2	1,841	10,828	12,669	970	6,232	7,202	2,811	17,060	19,871
„ 3—5	3,552	28,632	32,184	1,408	24,538	25,946	4,960	53,170	58,130
„ 6—10	1,681	29,395	31,076	465	29,448	29,913	2,146	58,843	60,989
„ 11—15	174	6,081	6,255	119	8,641	8,760	293	14,722	15,015
„ öfver 15	35	1,076	1,111	43	2,278	2,321	78	3,354	3,432
Summa	7,283	76,012	83,295	3,005	71,137	74,142	10,288	147,149	157,437

Efter Länen.	I städerne.			På landet.			Total.		
	Mank.	Qvink.	Summa.	Mank.	Qvink.	Summa.	Mank.	Qvink.	Summa.
Åbo och Björneborgs län . .	8,900	10,853	19,753	87,285	97,632	184,917	96,185	108,485	204,670
Nylands och Tavastehus „ . .	3,666	3,898	7,564	83,986	91,099	175,085	87,652	94,997	182,649
Wiborgs „ . .	2,482	2,272	4,754	91,587	97,475	189,062	94,069	99,747	193,816
Kymmenegårds „ . .	2,447	2,758	5,205	56,450	59,611	116,061	58,897	62,369	121,266
Kuopio „ . .	510	577	1,087	74,224	76,939	151,163	74,734	77,516	152,250
Wasa „ . .	3,654	4,238	7,892	66,058	71,823	137,881	69,712	76,061	145,773
Uleåborgs „ . .	2,536	3,143	5,679	43,539	46,615	90,154	46,075	49,758	95,833
Summa	24,195	27,739	51,934	503,129	541,194	1,044,323	527,324	568,933	1,096,257

Jemte anmälan derom, att sedan år 1820 årligen i Finlands Allmänna Tidning finnes intagen en officiel redogörelse för folkmängdens tillväxt och förminskning i landet, äfvensom för hvarje qvinqvennium ett summariskt sammandrag af folkräkningen i landet utfördt efter länen, öfvergå vi här till en specifikation af folkstocken i Finland vid utgången af år 1850.

År 1850.

Protestanter. *Folkmängd efter stift.*	I städerne.			På landet.			Total.		
	Mank.	Qvink.	Summa.	Mank.	Qvink.	Summa.	Mank.	Qvink.	Summa.
Åbo Erke stift	26,646	29,895	56,541	364,537	392,322	756,859	391,183	422,217	813,400
Borgå stift	20,045	20,264	40,309	358,318	377,744	736,062	378,363	398,008	776,371
Summa	46,691	50,159	96,850	722,855	770,066	1,492.921	769,546	820,225	1,589,771

Efter Länen.

	Mankön.	Qvinkön.	Summa.
Nylands län	77,130.	82,195.	159,325.
Åbo och Björneborgs „	139,385.	151,745.	291,130.
Tavastehus „	73,857.	78,669.	152,526.
Wiborgs „	114,179.	120,499.	234,678.
S:t Michels „	71,606.	76,305.	147,911.
Kuopio „	92,921.	96,446.	189,367.
Wasa „	124,599.	133,225.	257,824.
Uleåborgs „	75,869.	81,141.	157,010.
Summa	769,546.	820,225.	1,589,771.

Efter Giftermål.

Gifte	272,655.	273,125.	545,780.
Enklingar och Enkor	26,699.	68,236.	94,935.
Ogifte öfver 15 år	195,603.	203,000.	398,603.
Ungdom under 15 år	274,589.	275,864.	550,453.
Summa	769,546.	820,225.	1,589,771.

Efter Ålder.

Ungdom under 15 år	274,589.	275,864.	550,453.
Personer från och med 15 till 40 års ålder	307,169.	321,626.	628,795.
D:o d:o 40 „ 60 „ „	140,407.	157,102.	297,509.
D:o d:o 60 „ 75 „ „	41,330.	55,365.	96,695.
D:o d:o 75 „ 90 „ „	5,983.	10,074.	16,057.
D:o d:o 90 „ 100 „ „	66.	188.	254.
D:o öfver 100 år	2.	6.	8.
Summa	769,546.	820,225.	1,589,771.

Greker.

Efter Länen.

Nylands län	578.	349.	927.
Åbo och Björneborgs „	857.	111.	968.
Wiborgs „	21,776.	16,557.	38,333.
S:t Michels „	57.	71.	128.
Kuopio „	3,403.	3,385.	6,788.
Summa	26,671.	20,473.	47,144.

Efter Giftermål.

Gifte	6,967.	6,848.	13,815.
Enklingar och Enkor	747.	1,447.	2,194.
Ogifte öfver 15 år	11,696.	4,737.	16,433.
Ungdom under 15 år	7,261.	7,441.	14,702.
Summa	26,671.	20,473.	47,144.

Efter Ålder.

Ungdom under 15 år	7,261.	7,441.	14,702.
Personer från och med 15 till 40 års ålder	13,780.	8,532.	22,312.
D:o d:o 40 „ 60 „ „	4,384,	3,385.	7,769.
D:o d:o 60 „ 75 „ „	1,033.	935.	1,968.
D:o d:o 75 „ 90 „ „	209.	178.	387.
D:o d:o 90 „ 100 „ „	3.	2.	5.
D:o öfver 100 år	1.	—	1.
Summa	26,671.	20,473.	47,144.

De slutsatser, hvilka vi hålle före böra hufvudsakligast uppmärksammas i en statistisk öfversigt öfver folkmängsförhållandena i landet för här ifrågavarande tid, lemne vi till ett annat tillfälle.

Helsingfors den 31 December 1867.

Uppgift på antalet födde och döde personer samt invånare i Finland åren 1751—1800.

År.	Födde.			Döde.			Födde flere		Döde flere		Öfverskott af		Folkmängd.
	Mank.	Qvink.	Summa.	Mank.	Qvink.	Summa.	mk. än	qvink.	mk. än	qvink.	födde.	döde.	
1751	9,508	9,342	18,850	5,130	5,345	10,475	166	—	—	215	8,375	—	429,912
52	9,737	9,658	19,395	5,702	5,698	11,400	79	—	4	—	7,995	—	
53	9,790	9,682	19,472	5,605	5,897	11,502	108	—	—	292	7,970	—	
54	10,454	10,332	20,786	7,801	7,895	15,696	122	—	—	94	5,090	—	
55	10,711	10,562	21,273	6,853	7,075	13,928	149	—	—	222	7,345	—	
56	10,625	10,472	21,097	8,205	8,519	16,724	153	—	—	314	4,373	—	
57	10,344	9,859	20,203	6,042	6,183	12,225	485	—	—	141	7,978	—	
58	10,197	9,840	20,037	6,913	7,047	13,960	357	—	—	134	6,077	—	
59	10,833	10,523	21,356	6,751	6,749	13,500	310	—	2	—	7,856	—	
60	11,608	11,110	22,718	6,854	6,748	13,602	498	—	106	—	9,116	—	491,067
Summa	103,807	101,380	205,187	65,856	67,156	133,012	2,427	—	112	1,412	72,175	—	
1761	11,554	11,197	22,751	7,202	6,843	14,045	357	—	359	—	8,706	—	
62	10,573	10,321	20,894	7,362	7,575	14,937	252	—	—	213	5,957	—	
63	11,231	10,690	21,921	10,320	10,593	20,913	541	—	—	273	1,008	—	
64	11,952	11,588	23,540	8,379	8,656	17,035	364	—	—	277	6,505	—	
65	11,380	10,985	22,365	7,716	7,756	15,472	395	—	—	40	6,893	—	
66	11,047	10,905	21,952	7,672	7,472	15,144	142	—	200	—	6,808	—	
67	11,101	10,686	21,787	7,778	7,799	15,577	415	—	—	21	6,210	—	
68	11,877	11,389	23,266	7,067	6,904	13,971	488	—	163	—	6,295	—	
69	11,782	11,522	23,304	7,770	7,787	15,557	260	—	—	17	7,747	—	553,703
70	11,724	11,079	22,803	8,519	8,305	16,824	645	—	214	—	5,979	—	
Summa	114,221	110,362	224,583	79,785	79,690	159,475	3,859	—	936	841	65,108	—	

1771	10,872	10,600	21,472	7,394	7,356	14,750	272	—	38	—	6,722	—	
72	10,888	10,662	21,550	6,990	6,729	13,719	226	—	261	—	7,831	—	
73	11,224	10,870	22,094	6,440	6,124	12,564	354	—	316	—	9,530	—	
74	12,211	11,731	23,942	6,431	6,321	12,752	480	—	110	—	11,190	—	
75	12,296	12,167	24,463	7,681	7,782	15,463	129	—	—	101	9,000	—	610,145
76	12,044	11,880	23,924	9,361	9,362	18,723	164	—	—	1	5,201	—	
77	12,609	12,223	24,832	9,881	9,914	19,795	386	—	—	33	5,037	—	
78	13,614	13,202	26,816	8,010	7,688	15,698	412	—	322	—	11,118	—	
79	14,180	13,579	27,759	7,223	6,872	14,095	601	—	351	—	13,664	—	
80	13,761	13,334	27,095	7,022	6,857	13,879	427	—	165	—	13,216	—	663,887
Summa	123,699	120,248	243,947	76,433	75,005	151,438	3,451	—	1,563	135	92,509	—	
1781	12,834	12,257	25,091	8,971	8,656	17,627	577	—	315	—	7,464	—	
82	12,660	12,266	24,926	8,807	8,002	16,809	394	—	805	—	8,117	—	
83	13,639	13,251	26,890	10,777	10,171	20,948	388	—	606	—	5,942	—	
84	14,471	14,371	28,842	8,686	8,424	17,110	100	—	262	—	11,732	—	
85	13,546	13,493	27,039	10,403	10,159	20,562	53	—	244	—	6,477	—	679,396
86	13,863	13,463	27,326	9,206	8,829	18,035	400	—	377	—	9,291	—	
87	14,413	13,703	28,116	8,465	8,020	16,485	710	—	445	—	11,631	—	
88	12,910	12,529	25,439	12,499	10,955	23,454	381	—	1,544	—	1,985	—	
89	12,104	12,049	24,153	13,539	13,119	26,658	55	—	420	—	—	2,505	
90	13,334	12,773	26,107	13,968	12,927	26,895	561	—	1,041	—	—	788	705,623
Summa	133,774	130,155	263,929	105,321	99,262	204,583	3,619	—	6,059	—	62,639	3,293	
1791	12,918	12,508	25,426	14,916	13,940	28,856	410	—	976	—	—	3,430	
92	15,285	14,916	30,201	9,327	8,544	17,871	369	—	783	—	12,330	—	
93	16,404	15,672	32,076	9,755	8,963	18,718	732	—	792	—	13,358	—	
94	15,721	15,172	30,893	12,129	11,596	23,925	549	—	733	—	6,968	—	
95	15,462	14,717	30,179	9,131	8,835	17,966	745	—	296	—	12,213	—	760,965
96	15,597	15,302	30,899	9,330	8,814	18,144	295	—	516	—	12,755	—	
97	16,491	16,047	32,538	8,260	7,739	13,999	444	—	521	—	16,539	—	
98	15,930	15,187	31,117	9,211	8,508	17,719	743	—	703	—	13,398	—	
99	16,126	15,470	31,596	11,637	10,924	22,561	656	—	713	—	9,035	—	
1800	15,878	15,183	31,061	10,702	10,325	21,027	695	—	377	—	10,034	—	834,829
Summa	155,812	150,174	305,986	104,598	98,188	202,786	5,638	—	6,410	—	106,630	3,430	
Total	631,313	612,319	1,243,632	431,993	419,301	851,294	18,994	—	15,080	2,388	399,061	6,723	

Uppgift på antalet födde och döde personer samt invånare i Finland åren 1801—1850.

År	Födde.			Döde.			Födde flere		Döde flere		Öfverskott af		Folkmängd
	Mank.	Qvink.	Summa.	Mank.	Qvink.	Summa.	mk. än	qvink.	mk. än	qvink.	födde.	döde.	
													834,829
1801	16,852	16,445	33,297	9,565	8,754	18,319	407	—	811	—	14,978	—	
2	17,045	16,549	33,594	9,899	9,192	19,091	496	—	707	—	14,503	—	
3	16,746	16,106	32,852	14,775	13,855	28,630	640	—	920	—	4,222	—	
4	17,393	16,824	34,217	11,465	10,466	21,931	569	—	999	—	12,286	—	
5	17,357	16,843	34,200	9,778	9,093	18,871	514	—	685	—	15,329	—	895,773
6	16,393	15,794	32,187	10,209	9,549	19,758	599	—	660	—	12,429	—	
7	16,647	16,140	32,787	13,533	12,891	26,424	507	—	642	—	6,363	—	
8	13,908	13,201	27,109	26,980	26,956	53,936	707	—	24	—	—	26,829	
9	12,729	12,159	24,888	25,593	25,731	51,324	570	—	—	138	—	25,436	
10	17,636	17,195	34,831	10,882	10,248	21,130	441	—	634	—	13,701	—	863,301
Summa	162,706	157,256	319,962	142,679	136,735	279,414	5,450	—	6,082	138	93,811	53,263	
1811	16,017	15,505	31,522	13,649	13,165	26,814	512	—	484	—	4,708	—	
12	20,915	20,299	41,214	13,025	12,589	25,614	616	—	436	—	15,600	—	
13	19,452	18,723	38,175	15,004	14,299	29,303	729	—	705	—	8,872	—	
14	20,228	19,596	39,824	17,628	17,448	35,076	632	—	180	—	4,748	—	
15	20,713	20,059	40,772	14,546	13,761	28,307	654	—	785	—	12,465	—	1,095,957
16	21,585	21,186	42,771	13,421	12,018	25,439	399	—	1,403	—	17,332	—	
17	22,172	21,726	43,898	13,753	13,203	26,956	446	—	550	—	16,942	—	
18	22,377	21,491	43,868	14,698	13,606	28,304	886	—	1,092	—	15,564	—	
19	21,403	20,453	41,856	15,955	15,553	31,508	950	—	402	—	10,348	—	
20	21,803	20,996	42,799	15,232	14,374	29,606	807	—	858	—	13,193	—	1,177,546
Summa	206,665	200,034	406,699	146,911	140,016	286,927	6,631	—	6,895	—	119,772	—	

1821	25,073	24,092	49,165	14,251	12,990	27,241	981	—	1,261	—	21,924	—	
22	21,842	21,056	42,898	17,351	16,184	33,535	786	—	1,167	—	9,363	—	
23	24,914	24,254	49,168	15,079	14,481	29,578	660	—	616	—	19,590	—	
24	23,943	22,783	46,726	17,327	16,415	33,742	1,160	—	912	—	12,984	—	
25	24,383	23,737	48,120	16,784	15,835	32,619	646	—	949	—	15,501	—	1,259,151
26	24,218	23,457	47,675	16,563	15,371	31,934	761	—	1,192	—	15,741	—	
27	24,023	23,119	47,142	14,194	13,412	27,606	904	—	782	—	19,536	—	
28	26,117	25,144	51,261	15,391	14,075	29,466	973	—	1,316	—	21,795	—	
29	26,127	25,075	51,202	17,873	16,931	34,804	1,052	—	942	—	16,398	—	
30	25,094	23,870	48,964	17,485	16,483	33,968	1,224	—	1,002	—	14,996	—	1,372,077
Summa	245,734	236,587	482,321	162,316	152,177	314,493	9,147	—	10,139	—	167,828	—	
1831	24,654	23,877	48,531	20,054	19,258	39,312	777	—	796	—	9,219	—	
32	24,084	23,612	47,696	23,874	22,863	46,737	472	—	1,011	—	959	—	
33	21,260	20,232	41,492	32,171	31,567	63,738	1,028	—	604	—	—	22,246	
34	25,623	24,615	50,238	16,890	15,935	32,825	1,008	—	955	—	17,413	—	
35	24,304	23,221	47,525	17,774	16,471	34,245	1,083	—	1,303	—	13,280	—	1,393,727
36	21,961	21,322	43,283	22,470	21,927	44,397	639	—	543	—	—	1,114	
37	22,366	21,714	44,080	19,984	19,569	39,553	652	—	415	—	4,527	—	
38	22,794	21,858	44,652	16,065	15,528	31,593	936	—	537	—	13,059	—	
39	24,393	23,411	47,804	15,110	14,080	29,190	982	—	1,030	—	18,614	—	
40	25,180	24,614	49,794	16,328	15,389	31,717	566	—	939	—	18,077	—	1,408,503
Summa	236,619	228,476	465,095	200,720	192,587	393,307	8,143	—	8,133	—	95,148	23,360	
1841	25,235	24,205	49,440	16,813	15,737	32,550	1,030	—	1,076	—	16,890	—	
42	27,885	26,921	54,806	16,530	15,766	32,296	964	—	764	—	22,510	—	
43	27,410	26,187	53,597	17,203	16,075	33,278	1,223	—	1,128	—	20,319	—	
44	26,961	26,163	53,124	17,103	16,044	33,147	798	—	1,059	—	19,977	—	
45	28,036	26,848	54,884	18,164	17,095	35,259	1,188	—	1,069	—	19,625	—	1,547,724
46	26,492	25,112	51,604	20,080	18,904	38,984	1,380	—	1,176	—	12,620	—	
47	27,096	26,115	53,211	18,741	17,790	36,531	981	—	951	—	16,680	—	
48	29,500	28,521	58,021	19,628	18,257	37,885	979	—	1,371	—	20,136	—	
49	30,591	29,729	60,320	20,318	19,138	39,456	862	—	1,180	—	20,864	—	
50	89,590	28,679	58,269	21,980	20,933	42,913	911	—	1,047	—	15,356	—	1,636,915
Summa	278,796	268,480	547,276	186,560	175,739	362,299	10,316	—	10,821	—	184,977	—	
Total	1,130,520	1,090,833	2,221,353	839,186	797,254	1,636,440	39,687	—	41,932	138	661,536	76,623	

Muutamia tietoja Suomen kaupasta 16:nnella sataluvulla.

Esittänyt

K. E. F. Ignatius.

Ruotsin valtio-arkistossa tavataan Aksel Oxenstiernan asiakirjain joukossa muutama tukku, päällekirjoituksella „Tull och Accis väsendet“, joka sisältää luetteloita Suomenmaasta ulosviedyistä tavaroista vuosina 1637, 1639 ja 1640. Nämä luettelot ovat tietääksemme vanhimmat laatuansa, mitä meidän maasta milloinkaan on tehty, ja ainoat, mitkä löytyvät ennen „Vapauden-aikaa“. Mutta pahaksi onneksi eivät nekään ole täydellisiä; sillä niissä on ainoastaan lukuun otettuna ne tavarat, jotka ulko-valtakunnista tuotiin tai ulko-valtakuntiin vietiin, niin ett'eivät anna vähintäkään tietoa Suomenmaan sen-aikuisesta varsin suuresta tavaranvaihdosta Tukholman ja muun Ruotsinmaan sekä Itämerenmaakuntain kanssa. Tästä rajoituksesta on sekin seurauksena, että ne eivät käsitä kuin tapuli-kaupunkeimme ulkomaista kauppaa; ja näitä kaupungeita oli vv. 1637 ja 1639 lukumäärältänsä 4, nimittäin Turku, Porvoo, Helsinki ja Wiipuri, mutta v. 1640 ainoastaan 3, koska Porvoon tapuli-oikeus edellisenä vuotena oli lakannut. Kaikista muista Suomenmaan satamoista käytiin kauppaa ainoastaan Tukholmassa tai muissa Ruotsin valtakunnan kaupungeissa, ja suurin osa tänne tuoduista ulkomaan tavaroista ei tullut-

kaan suorastansa vaan tavallisesti Tukholman kautta, samate kuin enimmät vienti-tavaratkin kulkivat sitä tietä ulkomaille. Puheen-alaiset luettelot, jotka mainitsevat ainoastaan Suomen *välitöntä kauppaa ulko-valtakuntien kanssa,* eivät siis anna mitään täydellisiä lukumääriä ja arvoja, vaan ainoastaan jonkun murto-luvun todellisesta tavaran-vaihdosta. Mutta semmoisina kuin ovat, ansaitsevat kumminkin jonkin-laista huomiota, jonka tähden tässä annamme niistä tärkeimmät tiedot.

Suomen tuonti ulko-valtakunnista arvattiin hopearahataalereissa:

v. 1637	olevan	193,572	taal.	21 äyriä	$18\frac{1}{6}$	penninkiä; *)
v. 1639	„	196,177	„	30 „	2	„
v. 1640	„	180,771	„	11 „	12	„

Samalla aikaa luettiin täältä ulko-valtakuntiin vietyjen tavarain arvo:

v. 1637	olevan	266,100	taal.	— äyr.	$8\frac{1}{5}$	penninkiä;
v. 1639	„	249,161	„	1 „	6	„
v. 1640	„	251,425	„	25 „	—	„

Yhteen-laskettu summa Suomen tapuli-kaupunkien välittömästä kaupasta ulko-valtakuntien kanssa teki siis keskimäärin näiltä kolmelta vuodelta ainoastaan noin 445,000 taaleria hopea-rahaa, eli nykyisessä rahassa 1,708,800 Suomen markkaa, joka rahojen sen-aikuisen korkeamman hinnan vuoksi vastaa likimäärin $3\frac{1}{2}$ milj. markkaa.

Mainittu tuonti ja vienti jakaantui eri satamoihin seuraavalla tavalla:

---

*) Taaleri jaettiin 32:een äyriin, ja äyri 24:ään penninkiin. — Hopeataaleri oli hopea-arvoltansa niin paljon kuin 3 markkaa 84 penniä nykyistä Suomen rahaa. Mutta hopean harvinaisuuden tähden sen arvo oli hyvinkin kaksi-vertainen.

	Vuonna 1637		Vuonna 1640	
	Tuonti	Vienti	Tuonti	Vienti
Turku . .	96,800.	121,178.	96,079.	70,967.
Helsinki .	2,285.	10,480.	15,595.	17,677.
Porvoo . .	9,925.	12,747.	—	—
Wiipuri .	84,562.	121,695.	69,097.	162,782.

Nyky-aikaisiin verrattuina, nämä määrät tosin näyttävät varsin vähäisiltä. Jospa kauppa Wenäjän sekä Ruotsin ja Norjan kanssa pois-luetaan, nouseehan Suomen nykyinen tavaran-vaihto muiden ulkomaiden kanssa vuosittain noin 40:een miljoonaan markkaan, joka summa, kuinka ikinä rahan-arvo luetaankin, tulee vähintäin 10 vertaa isommaksi, kuin ulkomainen tavaran-vaihtomme 230 vuotta takaperin.

Lähtekäämme nyt tarkastamaan Suomen tärkeimpiä tuonti- ja vienti-tavaroita puheen-alaisella aikakaudella. Päästemme samalla silmäilemään esi-isäimme elanto-seikkoja, tapoja ja jokapäiväisiä tarpeita sekä arvostelemaan, mille kannalle heidän teollisuutensa, heidän oma taitonsa ja heidän loisteliaisuutensa oli ehtinyt. Kaikista tavaroista, joita nykyänsä Suomenmaahan tuodaan, ovat, viljan perästä, kahvit ja sokurit meille kalliimmat. Milloin katovuotta ei ole ja tarve ulkoa ostetusta viljasta ei ole tavallista suurempi, sattuu toisinaan, että sisään-tuodun kahvin arvo on paljoa suurempi kuin viljan; — ja kuitenkin maksamme hyvinäkin vuosina ulkomaisesta viljasta noin 6 miljoonaa markkaa. Näiden perästä ovat melkoisimmat tuonti-tavarat nykyaikoina: kankaat, rauta ja teräs, pumpuli, tupakka, suolat sekä rommi ja konjakki. Mutta kolmatta sataa vuotta takaperin oli asian-laita toinen. Kahvi oli ihan tuntematon ja samate rommi ja konjakki. Etevin tuonti-tavara oli suolat, jotka luettiin raha-arvoltansa tekevän noin kolmannek-

sen koko ulkomaisesta tuonnista. Mutta se suola-määrä, joka sillä tavoin vuosittain Suomeen saatiin, ei mennyt yli 15,000 tynnyrin. Jos nyt arvaammekin, että sama verta tänne saatiin Tukholman, Räävelin ja muiden Ruotsin-valtaan kuuluvain paikkain kautta, niin Suomen sikeläinen suolain-kulutus ei kumminkaan ollut kuin kymmenes osa nykyisestään; sillä nyky-aikoina tuodaan vuosittain lähemmäs 300,000 tynnyriä. Useat syyt vaikuttivat sen, että suoloja siihen aikaan vähemmin käytettiin. Ensiksikin oli tämän tavaran hinta silloin aivan korkea. Suola-tynnyri, näet, maksoi v. 1637 noin 4 taal. hopea-rahaa ja v. 1640 noin 5 taal., s. t. s. hopea-arvossa likimäärin 15 tai 19 Suomen markkaa, eli lähemmäs 2 ruis-tynnyrin hinnan *). Nyky-aikoina sitä vastoin tavallisesti 1 ruis-tynnyri on 3 suola-tynnyrin arvoinen. Tämä ylen korkea hinta pakoitti 16:nnen sataluvun ihmiset aivan säästäväisesti nauttimaan näin kallista ainetta. Tietty asia onkin, että Suomen köyhä rantaväestö itse valmisti suola-tarpeitaan, kiehuttamalla merivettä; semmoinen työ silloin katsottiin edulliseksi, vaikka nyt se epäilemättä olisi sulaa aian-hukkaa.

Viiniä ja olutta kulutettiin 16:nnella sataluvulla suuret määrät. Sitä ei sovikkaan kummastella, kun muistetaan, että nämä juotavat olivat sekä kemuissa että koti-oloissa esi-isäimme ainoana virvoituksena, jonka piti heille toimittaman kaikki se nautinto, minkä meille sen ohessa kahvit, teet, punsit, todit y. m. antavat. V. 1637 tuotiin ulkovaltakunnista Suomeen:

---

*) Suolojen korkea hinta tuli pää-asiallisesti siitä, että hallitus itsevaltiaasti oli tehnyt suola-kaupan monopolikseen. Kun v. 1630 tämä kauppa päästettiin vapaaksi, ehdotteli hallitus itsellensä 2 taaleria tynnyriltä. Tämä maksu vähän alennettiin v. 1635, mutta pysyi kuitenkin varsin rasittavaisena.

Reinin viiniä . . . . 120 kannua,
Alicante-viiniä . . . 45 „
Espanjan viiniä . . . 5,910 „
Ranskan viiniä . . . 32,525 „
Punaista viiniä . . . 1,350 „

Epäilemättä tuotiin vähintäin sama verta tänne Tukholmasta, jonka porvarit siihen aikaan enimmästi vallitsivat maamme kauppaa. On siis varsin luultavaa, että Suomen vuotinen viini-tuonti siihen aikaan oli ainakin yhtä suuri ellei suurempi kuin nykyänsä *), vaikka maamme väkiluku nyt on 4:n tai 5:n vertainen; sillä nykyinen viini-tuonti on vuosittain 80 tai 100 tuhatta kannua. Vielä isommissa määrissä juotiin ennen muinoin olutta ja mettä; vaan entinen taito oluen-panossa, josta isänmaamme Juhana III:nnen aikana oli ollut maineessa, näkyy rappiolle joutuneen. Ainakin tuotiin nyt paljon ja monenlaista Saksan olutta maahan. Äsken-mainittuna vuonna oli tuonti:

Rostock'in olutta noin . . 20,950 kannua,
Lybek'in olutta . . . . . 31,600 „
Braunswig'in „Mummaa“ 1,200 „
Räävelin olutta . . . . . 500 „
Mettä . . . . . 2,130 „ , eli yhteensä enemmän kuin 56,000 kannua olutta ja mettä. V. 1640 nousi tämä tuonti lähes 60,000 kannuun, joista 2,400 kann. Braunswig'in „Mummaa“. Nykyänsä ei tuoda Suomeen muilta mailta kuin 1,000 tai 2,000 kannua olutta sekä 7,000 tai 8,000 porteria. Tänne tuotujen juotavain joukossa

*) On lisäksi muistaminen, että muutamat kaupungit saivat oikeuden tullittomasti sisään-tuottaa viinejä rajoitetuin määrin. Niinpä esm. annettiin Kustaa Aatolfin hallitessa Turulle semmoinen oikeus 20 aamiin (1,200 kannuun) Reinin viiniä. Luultavasti tämmöiset tullittomat määrät ovat tuonti-luetteloista pois-jätetyt.

16:nnella sataluvulla oli sen ohessa paloviinaakin (v. 1637 noin 1,300 kannua), jonka aineen valmistamisessa esi-isämme vielä olivat vast'alkajia.

Sokuria tuotiin siihen aikaan suorastaan ulko-valtakunnista noin 150 tai 200 leiviskää vuoteensa. Luettakoon vaikkapa sama verta lisäksi, joka lienee tänne Tukholmasta tuotu, niin Suomen sen-aikuinen sokuri-kulutus ei kuitenkaan tehnyt tuhannettakaan osaa nykyisestään. Syy nykyiseen summattomaan sokurin-kulutukseen on tietysti kahvin nauttimisessa, josta sen aian ihmiset eivät vielä tienneet mitään. Muista kryydeistä mainitaan luetteloissa: inkivääriä, pippuria, kanelia, muskottia, neilikoita, anisia y. m. Hillottuja hedelmiä ja kryytejä tuotiin muinais-aikaan paljoa isommat määrät kuin tätä nykyä. Vuoden 1637 tulliluetteloissa tavataan: hillottua inkivääriä 297 tynnyriä sekä noin 40 leiviskää, hillottuja pähkinöitä 24 tynnyriä, vieläpä hillottua pomeransin-kuorta, kalmusta, muskatia ja muita makeisia (konvehtia 627 naul.). Hedelmien joukossa olivat: rusinat ja korintit (10,000 naul.), väskynät (10,000 naul.), viikunat, mantelit, omenat, päärynät y. m. Viini-kurkkia tuotiin 124 nelikkoa. Muista syötävistä sopii mainita Hollannin juustoa (noin 4,000 naul.), Hollannin silliä j. n. e. Ylöllisyys ruuissa ja juomissa, joka aina on ollut pohjoisten kansain nähtävimpiä vikoja, oli varsinkin 17:nnellä vuosisadalla suuresti karttunut, ja tätä seikkaa huomattiin kyllä Suomessakin. Yllä-mainitut määrät, jotka kenties ovat kaksin-kerrottavat, jos Ruotsin kautta kulkeva tuonti lisäksi otetaan, ansaitsevat sitä enemmän huomiota, koska verrattain vähän korkea-aatelisia perheita maassamme asui. Mitä tänne tuotiin, oli enimmältään keskisäädyn, nimittäin alhaisemman aateliston, papiston ja porvarien kulutettavana. Rahvaan osalle luultavasti tulivat ne Lybek'in rinkilät ja

pippuri-kakot, ne Hollannin korput ynnä muut halvemmat makeiset, joita melkoiset määrät tuotiin maahan; ne epäilemättä olivat maalaisten tuliaisina heidän kaupunki-matkoiltansa.

Arvaamattoman nopeasti levisi tällä aialla tuo vähäistä ennen vielä tuntematon tupakan nautinto. V. 1637 tuotiin Suomenmaahan 2,088 naul. tupakkaa ja 414 tusinaa tupakka-piippuja. Kolme vuotta myöhemmin (1640) tullitettiin maahamme 5,503 naul. tupakkaa ja 1,312 tusinaa tupakka-piippuja.

Vaate-aineista ovat etupäässä mainittavat verat ja villakankaat, joita v. 1637 tuotiin 43,879 hopea-taalerin arvosta ja v. 1640 taas 33,409 taalerin verta. Niitä luetellaan eri lajeja, niinkuin Skotlannin verkaa, Mark'in verkaa, friisiä y. m. Vähemmissä määrissä tuotiin myöskin erilaisia silkkejä ja sametteja. V. 1637 esm. luetellaan 169 kyynärää atlasia, 117 kyyn. hienoa damastia, 156 kyyn. samettia, noin 600 kyyn. silkkiä ja tahti-silkkiä, 20 kyyn. silkki-linnikkoa, 94 naulaa silkkia-nuoria, 780 tusinaa silkki-nappeja, vieläpä silkki-nauhoja, silkki-sukkia ja muuta sellaista. Tosin nämä summat eivät ole isoja, mutta ne osoittavat kumminkin jonkinlaista komeutta vaatteissa varakkaammilla kansan-luokilla. Yhdessä kohden oli tämä loisteliaisuus suurempi kuin nykyinenkään. V. 1637 esm. tuotiin maahamme 39 tusinaa kultaisia ja hopeisia „kapan-nappeja", 144 tusinaa kullasta ja silkistä tehtyjä nappeja, 4 1/4 naulaa kulta- ja hopea-solmintoa, 2 1/2 naulaa kulta- ja hopea-nuoria, 4 1/2 naulaa „Vntze"-kultaa (?), 6 naulaa kulta- ja hopea-lankaa, ja 3 naulaa 9 luotia hopea-reunuksia. V. 1640 taas tuotiin 26 naulaa kulta- ja hopea-solmintoa ja 26 luotia „Vntze-"kultaa. Enin osa näitä kalleuksia tuli Wiipuriin. Näemme tästä, että köyhässä Suomessakin siihen aikaan, jos nytkin

oli niitä, jotka koettivat elää *à la mode.* Muiden keikkarikalujen joukossa mainitaan 1637 vuoden tulli-luettelossa parfymöittyjä kintaita (26 paria) ja keskinkertaisia kintaita (69 paria), sekä musliineja, kamelottia ja puolisilkkiä, vieläpä „puoli-kastor-hattuja", Englannin hattuja, Bredan hattuja, keskilaatuisia hattuja, talonpoikais-hattuja (224 tusinaa), lasten hattuja, Skotlannin vuorittomia hattuja y. m.

Aian omituisuutta oli sekin, ett'ei tuotu ulkomailta meidän maahan muita kirjoja kuin muutamia kalentereita ja 6 tusinaa aapiskirjoja, jotka v. 1637 tulivat Wiipuriin. Ne luultavasti olivat tilatut siellä asuvaisten Saksalaisten käytettäväksi. Jos muutoin joku vähäinen määrä ulkomaan kirjallisuutta tänne harhaantui, se nähtävästi kulki Tukholman kautta. Muistakaamme kuitenkin, että nämä tiedot ovat siltä aialta, jolloin Suomenmaalla ei vielä yliopistoa ollut. Kun tämä laitos kohta jälkeen päin pantiin toimeen, syntyi epäilemättä vilkkaampi kirjallinen yhdistys Keski-Euroopan sivistysmaiden kanssa myöskin korkeammilla aloilla kuin aapiskirjain.

Jos tästä lähdemme tarkastamaan niitä tavaroita, jotka Suomesta vietiin ulos vieraisin maihin, niin havaitaan, että ylipäänsä nämä seikat siihen aikaan olivat edullisemmat kuin nyky-aikana. Vienti-tavarain joukossa oli etupäässä huomattava vilja. 17:nnen vuosisadan kuluessa oli Ruotsin valtakunta se jyvä-aitta, josta Hollanti ja Pohjois-Saksan kaupungit ottivat vilja-tarpeensa. Muutamina vuosina arveltiin se vilja-määrä, joka koko Ruotsin valtakunnasta ulosvietiin, nousevan lähemmäs 500,000 tynnyriin, joista noin 300,000 tynnyriä oli Itämeren-maakuntain osuus ja lähes 70,000 tynnyriä Suomen *). V. 1637 vietiin ulko-valtakuntiin

*) Ks. Cronholm, Sveriges hist. under Gustaf II Adolfs regering, IV siv. 282.

Turusta	18,881	tynn.	rukiita	ja	5,951½	tynn.	ohria.
Porvoosta . . .	1,096	„	„	„	158	„	„
Helsingistä . .	2,759	„	„	„	—	„	„
Wiipurista . .	4,859	„	„	„	3,950	„	„

V. 1640 oli viljan-vienti paljoa vähäisempi, ja nousi mainituista kaupungeista (paitsi Porvoosta) yhteensä 16,434 tynnyriin rukiita ja 6,984 tynnyriin ohria. Kumpaisenakin vuonna ulosvietiin sen ohessa nisuja, maltaita, jauhoja, kauroja ja ristoja, ei kuitenkaan enempää kuin joita-kuita tynnyreitä. Tahdomme vieläkin kerran muistuttaa, että niin nämä kuin seuraavatkin määrät eivät ilmoita kuin mitä suorastansa ja välittömästi vietiin Suomesta ulko-valtakuntiin, ja että numerot nähtävästi tulisivat paljoa isommiksi, jos lukuun otettaisiin muiden Suomen kaupunkien sekä rantapitäjien viljan-vienti Ruotsinmaahan. Vilja-kaupan keventämistä vaikutti myöskin nuo monet ja suuret läänitykset. Aateliston hoveista löysivät kauppiaat tavallisesti runsaita vilja-varoja ko'ottuna ja saattoivat sen vuoksi helposti ottaa toimittaaksensa suuria määriä sekä ulkomaille vietäväksi että kruunun tarpeeksi sota-aikoina.

Karjan-tuotteista vietiin ulos voita (v. 1637: 32,172 leiviskää ja v. 1640: 24,316 leiv.), talia (noin 4,000 leiv. kumpaisenakin vuonna), vuotia (v. 1640: 1,230 lehmän ja härän vuotaa, 8,621 pukin-nahkaa j. n. e.), sekä vähemmissä määrissä lihaa ja elävää karjaa. Muista ulos-viedyistä elatusvaroista sopii mainita kapa-haukea (noin 1,000 leiv.), lohta (v. 1637: 41 tynn. ja 1640: 76 tynn.) sekä silakoita ja muuta suolattua kalaa. Metsästys toimitti meille siihen aikaan kalliita, osittain nyky-aikoina tuntemattomia vienti-tavaroita. V. 1637 vietiin ulos esm. 892 punaista ketun-nahkaa, 33 valkoista ketun-nahkaa, 5 ristiketun-nahkaa, 33 saukon-nahkaa, 10 ilveksen-nahkaa, 4 majavan-nahkaa, 11 ahman-nah-

kaa, 13 karhun-nahkaa ja 86,000 oravan-nahkaa. Luultavaa kuitenkin on, että Ruotsin ja oman maan aateliset kulutti-vat näitä tavaroita vieläkin enemmän kuin mitä ulos-vietiin. Merellistä vietiin ulos v. 1637: 341 vadillista ja v. 1640: 705 vadillista.

Puut ja puu-kalut eivät siihen aikaan vielä olleet Suomen etevämpiä vieti-tavaroita. V. 1637 vietiin ulos 258 tolttia plankkuja ja lautoja, mutta v. 1640 ainoastaan 87 tolttia. Nyky-aikoina nousee vuotinen vienti 600,000 tai 900,000 tolttiin. Sitä vastoin oli valmistettujen puu-kalujen vienti verrattain isompi. Niinpä esm. v. 1637 vietiin Turusta ulkomaille 132 kimppua *) hulikoita, 12 kimppua ammeita ja korvoja, 12 kimppua jalka-pönttöjä, 20 kimppua piimä-pyttyjä, 32 kimppua vateja ja kulppia, 900 sankoa, 100 suola-astiaa, 600 humala-riukua y. m. Varsinkin oli Uusikaupunki tämän kaupan pääpaikka; mutta mitä määriä sieltä vietiin, emme tiedä. Kenties nuo äsken mainitut kalut oikeastaan olivat sieltä kotoisin; sillä Uudenkaupungin kauppiailla oli, ainakin v. 1641 jälkeen, oikeus ulos-viemään muutamia tavaroita, muun seassa puukalujakin, ulkomaille, sillä ehdolla että tulli-maksut niistä suoritettiin Turussa tai Dalarö'ssä. Kaikista metsän-tuotteista olivat 16:nnella sataluvulla terva ja piki tärkeimmät tavarat, jotka Suomelta liikenivät ulos-vietäviksi. V. 1637 vietiin täältä suoraa tietä ulko-valtakuntiin 5,048 tynnyriä pikeä ja 39,500 tynnyriä tervaa, sekä kolme vuotta myöhemmin 968 tynn. pikeä ja 45,626 tynn. tervaa. Vähäistä myöhemmin (v. 1648) perustettiin terva-komppania, jolle annettiin yksin-omainen oikeus terva-kauppaan, suureksi haitaksi sekä kaupunkien porvaristolle että rahvaallekkin. Siitä luultavasti silloin seurasi

*) Montako kappaletta *kimppuun* luettiin, emme saata sanoa.

joku vähennys tervan-valmistuksessa Lopuksi vielä sopii mainita joita-kuita tavaroita, joita ainoastaan vähäiset määrät tavataan vienti-liistoissa, nimittäin: rautaa ja rautakaluja (v. 1637 Turusta vietiin 328 kippuntaa tanko-rautaa), vaskea, pellavia ja hamppuja, liina-kangasta (v. 1637: 180 kyynärää ja 1640: 280 kyyn.), pellavan-siemeniä y. m.

Kun vertaamme Suomenmaan sen-aikuisia ja nykyisiä vienti-tavaroita toisiinsa, huomaamme useissa kohden muinaisen aseman edullisemmaksi. Se jo heti astuu huomioon, että Suomenmaan vienti näinä kahtena vuosisatana ei ole karttunut samassa määrässä kuin sen tuonti. Tosin on puutavarain vienti lisääntynyt enemmän kuin tuhat-vertaiseksi, vieläpä useat uudet vienti-tavarat tulleet entisten lisäksi ulkomaisille markkinoillemme; mutta sitä vastoin havaitaan useissa muissa tärkeimmissä kauppa-haaroissa joko vähennys taikka kumminkin suhteellisesti liian vähäinen enennys. Semmoinen on laita maanviljelys- ja karjanhoidon-tuotteiden. Se seikka, että Suomenmaa Aksel Oxenstiernan aikoina ei tarvinnut tuoda viljaa ulkoa, vaan päin-vastoin saattoi sitä muille maille myydä, osoittaa maamme taloudellisen tilan muinoin olleen paljoa vakavammalla kannalla kuin nykyänsä. Historia kyllä tosin opettaa, että kovat kadot silloinkin usein maatamme rasittivat; mutta kieltämätöntä kuitenkin on, että maanviljelys ennen muinoin maassamme seisoi verrattain korkeammalla kannalle, eli toisin sanoin, että viljelyksen edistys Suomessa ei ole tasan kulkenut väestön karttumisen rinnalla. Suomen voin-vienti on todellakin nyky-aikana varsin suuri; mutta niin paljon voita ei ole kuitenkaan viime vuosikymmeninä viety täältä ulos muihin maihin paitsi Ruotsiin ja Venäjälle, kuin mitä ulko-valtakuntiin vietiin vv. 1637 ja 1640. Tali, jota nykyään vuosittain maahan tuodaan noin 50,000 leiviskää, mutta ulos-

viedään ainoastaan 4 tai 5 tuhatta leiviskää, oli ennen muinoin vienti-tavaroitamme. Sama näkyy olleen vuotienkin laita.

Sitä vastoin tapahtuu itse kaupanteko nyky-aikoina meille paljoa edullisemmalla tavalla; sillä muinoin se enimmästi oli passiivinen eli ulkomaalaisten toimittama. Hollantilaiset ja Saksalaiset olivat melkein yksin-omaisesti anastaneet sen haltuunsa. 16:nnen sataluvun alkupuolella kävi Turussa vuosittain noin 7 tai 19 Hollannin laivaa ja niiden ohessa silloin tällöin joku alus Saksasta, Tanskasta, Englannista tai Skotlannista. Jokseenkin sama lukumäärä tuli Wiipuriin; Helsinkiin taas ja Porvoosen tavallisesti vain yksi tai kaksi laivaa vuoteensa. Kristiina kuninkaan jälkimäisinä hallitusvuosina ja sitten kuin Westfalin rauhan-teko oli lopettanut vihollisuudet Espanjankin kanssa, koetti Ruotsin hallitus monella tavalla kehoittaa kotimaisia laivan-tehtaita. Muun muassa suositeltiin tulli-maksujen helpoituksella niitä isoja laivoja, joiden tarkoitus muka oli suorastaan käydä Espanjassa ja sieltä itse tuoda ne tavarat, joiden kaupitsemisesta Hollantilaiset siihen asti olivat niin erinomaisesti hyötyneet. Mihin määrään nämä tuumat Suomen suhteen toteuntuivat, emme tarkemmin tiedä; se vain on nähtävänä, että maassamme jälkeen vuoden 1650 oli edes joita-kuita „Espanjan-kävijöitä“ *). Mutta kaikessa tapauk-

*) Muutamassa kirjassa päällekirjoituksella „Sveriges handel“ Ruotsin valtio-arkistossa tavataan eräs luettelo aluksista („Specification oppå farkosterna“) vuodelta 1651, mutta siinä mainitaan ainoastaan *Ruotsinmaan* tapuli-kaupunkien (joita oli lukumäärältä kuusi) kauppalaivasto. Isoimmat kauppalaivat olivat tammisia ja tykeillä varustetut, niin että hätä-tilassa niitä voitiin sotaankin käyttää. Korkein vetoisuus oli 300 lästin. Luultavasti löytyi yhtäläinen laiva-luettelo Suomestakin, jolla tavallisesti oli eri tili-kirjansa; mutta sitä luetteloa en ole voinut löytää.

sessa pysyi kauppamme kuitenkin vielä kauan aikaa suurimmalta osaltansa passiivisena *).

Sisälliset ja ulkonaiset seikat, mutta varsinkin nuo pitkät alituiset sodat estivät Ruotsin ja Suomen kauppaa kohoamasta siitä vallan-alaisuudesta, jossa muukalaiset, ensin Lybekin kauppiaat ja sitten Hollantilaiset, sitä pitivät. Joka ikinen kerta, jolloin hallitus vähäksi aikaa sai rauhaa nauttia, se koetti tätä ikävää tilaa korjata, osittain suomalla kauppa-etuuksia ja monopoleja kotimaisille miehille ja yhtiöille, osittain vastuksia rakentamalla muukalaisten kaupalle. Jokainen muistaa Kustaa Waasan ahkeria harrastuksia vapauttaa maitansa Lybekiläisten kauppa-herruudesta. 17:nnen vuosisadan kuluessa ryhtyi Ruotsin hallitus jälleen samanlaiseen taisteluun Hollantilaisia vastaan. Puhumatta siitä, että ulkomaalaisten kauppa oli rajoitettu muutamiin määrättyihin paikkoihin, koetettiinpa muillakin estelemisillä supistaa ulkomaisten tavarain liian suurta leviämistä maassa. Niinpä esm. kauppa-asetukset vuosilta 1617 ja 1673 sääsivät, että ulkomaalaiset kauppiaat ja kauppa-asiamiehet eivät saisi maassa oleskella kauemman aikaa kuin kaksi kuukautta, ja ainoastaan työläästi saivat Englannin ja Hollannin lähettiläät v. 1695 Jouluk. 4 p. toimeen, että tämä määrä-aika pidennettiin neljäksi kuukaudeksi; „vaan tämän määrä-aian kuluttua“ — kuuluu asetuksen sanat — „käskettäköön heitä joko etsimään porvari-oikeutta tai lähtemään tiehensä, 300 hopea-taalerin sakon haastolla 8:sta ensi päi-

*) Samassa kirjassa „Sveriges handel“ tavataan eräs muistoon-pano Riiasta, joka osoittaa Ruotsin ja Suomen meren-kulun vähäpätöisyyttä: „A:no 1652 d. 9 Augusti. Biss dato 377 Schiff vnd Schuten eingekommen als 220 Hollender, 44 Lübsche, 35 Dehnen vnd Hollsteiner, 19 Englische, 17 Brehmen, 20 Schweden vnd Finnen“ j. n. e. — Ja kumminkin Riika itse kuului Ruotsin valtakuntaan.

västä, joita he täällä uskaltavat yli neljän kuukauden aian vastoin tätä kieltoamme oleskella porvari-oikeutta nauttimatta, vaan jos vielä kauemmin aikaa viipyvät, koroitetaan sakot joka 8:sta päivästä kaksinkertaiseksi, ja on heiltä kuitenkin kielletty kaikki kaupanteko, tavaran menettämisen uhalla" *). Tämä asetus ei kuitenkaan tyydyttänyt mainituita lähettiläitä, vaan he antoivat sisään uuden valituskirjan, jossa laskettiin lukua, että sakko-määrä 24:n viikkokauden viipymisestä yli määrä-aian tulisi olemaan ei vähempää kuin 1,516,382,250 hopea-riksiä, — summa joka epäilemättä oli suurempi kuin koko Euroopan sen-aikuinen liikkuva pää-oma. Mutta tietysti Ruotsin hallitus saattoi siihen vastata, ett'ei kukaan ulkomaan kauppias ollut pakoitettu Ruotsin valtakuntaan tulemaan, vaan saattoi hyvinkin pysyä kotosellaan. Vielä ankarammin meneteltiin Juutalaisia vastaan. Kun nämä Kaarlo XI:nnen hallitus-aikana olivat onnistuneet valtakuntaan tunkeumaan, annettiin v. 1685 kuninkaallinen käsky, joka lyhyesti ilmoitti, että heidän piti korjaaman luunsa 14:n päivän kuluessa.

*) „L'amende qui sera payé par chaque Marchand Etranger, qui restera en Suède plus de 4 mois par an, doit estre pour les premiers 8 jours de 150 écus en espèce, laquelle somme sera doublé de 8 en 8 jours", — kuuluu eräs muistoon-pano Ruotsin valtio-arkistossa.

Fornskrifter

meddelade af

S. G. Elmgren.

I. Fragment af boken Om konunga styrilse och höfdinga.

Den både såsom Svenskt språkmonument från medeltiden och såsom prof på författareskap från en tid då nästan intet författades i Sverige, synnerligen vigtiga boken *Um Styrilse Kununga ok Höfdinga,* har haft märkvärdiga öden. Den var, så vidt man vet, fullkomligen okänd i nära 300 år, tills omkring 1620 ett enda exemplar upptäcktes af den nitiske fornforskaren Johannes Bure, som också tryckte den på konung Gustaf II Adolfs befallning, ehuru boken fullfärdig ej utkom förän 1634, således efter konungens död. Derefter synes detta enda, riksrådet Skytte tillhöriga, exemplar, som Bure begagnat, hafva på okändt sätt förkommit; och emedan ingen handskrift af boken kunde uppvisas, begynte man i den lärda verlden genast betvifla dess äkthet, såsom synes af J. Schefferi företal till upplagan 1669. Redan på 1600-talet begynte man misstänka den vara sammansatt af Bure sjelf, eller af Skytte, för något politiskt syftemål; och denna misstanke, ehuru af mången med klara skäl vederlagd, har tidtals ånyo uppdykat ända till våra dagar. Striden om bokens äkthet har

således fortfarit i vid pass 200 år, ty turvis uppträdde någon kämpe för, och någon emot; bland de förra grundligast Rydqvist i *Svenska språkets lagar*, bland de sednare noggrannast Reuterdahl i *Svenska kyrkans historia;* definitift kunde frågan icke afgöras förän någon gammal handskrift af boken uppdagades. Ty hufvud-anledningen till tviflet var alltid den, att af ett så vigtigt verk intet enda handskrifvet exemplar kunnat upptäckas i de Svenska arkiverna och att det för trycket begagnade äfven spårlöst försvunnit. Slutligen upptäcktes i Finland ett litet fragment af en gammal afskrift, hvilket också haft det märkliga ödet, att först något sekel ligga i någon gömma på Wiborgs slott, derefter dväljas i ett af Stockholms arkiver hela 300 år igenom, vidare återhemtas till Finland och slutligen hamna i Kongl. biblioteket i Stockholm. Med detta fynd kan frågan anses vara fullkomligt afgjord, men angående äganderätten till fragmentet och dess utgifvande uppkom ytterligare ett efterspel af tvist.

Anledning till fyndet gåfvo här nedan aftryckta *Kloster-reglor*, dem Dr. Grönblad funnit ibland Senats-arkivets omkring 1810 från Stockholm hit öfverförda räkenskapspermar. Då, genom Dr. Waaranens bedrifvande, en mängd dylika Finland rörande räkenskaper ytterligare om hösten 1864 hitsändes ifrån Stockholm, samt Senatsarkivet de sednaste åren äfven från andra håll fått något tillskott af äldre räkenskapshandlingar, var anledning förmoda att ibland dessa nyss tillkomna handlingar möjligen skulle finnas någon fortsättning till sagda *Kloster-reglor*. Jag gick derföre i december 1866 och januari 1867 noggrant igenom alla nyligen till arkivet komna räkenskapspermar af högre ålder, men fann icke hvad jag sökte. Till min stora glädje framkom deremot, ibland den stora mängden idel Latinska

handskrifter och tryckta messböcker, en enda Svensk handskrift, hvilken jag redan vid första ögonkastet igenkände såsom en del af *Konunga Styrelsen;* ty orden: „Nu sigs huru konunghir“ m. m., som genast föllo i ögonen, utmärkte tydligen hvilken skrift fragmentet tillhörde. Sedan jag noga dechiffrerat det icke alldeles lättlästa fragmentet och med Dr. Bomanssons tillhjelp ytterligare rättat och collationerat afskriften, anmälde jag i februari 1867 fyndet inför Historiska Sektionen, som beslöt dess tryckning i *Historiallinen Arkisto.* Ungefär vid samma tid öfverfördes det, jemte en stor mängd andra räkenskapspermar, ifrån Senatsarkivet till Universitetsbiblioteket; dessa permar ansågos nemligen med allt skäl utgöra en del af den stora samling dylika, som K. Senaten — den tid numera framlidne statsrådet Pipping var chef för ecclesiastik-expeditionen — låtit öfverstyra till Universitets-biblioteket. Genom tidningarne gjord uppmärksam på tillvaron af detta en litterär fråga afgörande fragment, begärde och fick kongl. bibliotekarien Klemming tillåtelse att låna detsamma samt deraf taga fotografiskt aftryck; i början af juni 1867 sände jag det per posto till Dr. Klemming, såsom lån från Universitets-biblioteket. Om hösten s. å. anhöll Dr. Klemming hos K. Senaten om att få betrakta det lånta fragmentet såsom Kongl. bibliotekets egendom, hvilket äfven beviljades; han utgaf det derpå i tryck 1868, med tillagd inledning och fotografiskt aftryck. Hans läsning afviker i några få, alldeles ovigtiga, punkter ifrån min långt förut gjorda afskrift, som här meddelas. Fragmentet utgör blott 2 blad folio, hvarje sida med 2 spalter, innehållande slutet af tredje och början af fjerde balken, i Bures upplaga pagg. 52—58, i Schefferi uppl. pag. 132—145. De talrika förkortningarne äro

upplösta. En del af texten befinnes vara utskrapad, för att lemna rum för räkenskapens titel:

„Mårthen Knutzsons Rekenskap For Konunglige Maiestätz Arff Och Egne Item Kyrcke Och Prebende landbönder Wdij werlax Och Pyttis Sochnnar med Eleme Fierdungh a:o d. 1563.

— — — — — — — — — — — — — —

ok halda j sino nime huat thön nimma jlth älla got Äpter thy som thön namo j sin barndom ok som wiis man nokot thing hafwer thet han älskar mykith ok wil latha wäl scriva han letar slögha ok röntha mästhara til the script thy sculu ok sua göra wisa konunga ok höfdhingio the sin barn wilia lata nima dighd ok snille the sculu thöm leta godha ok wisa ok digheligha mästara the wäl moghu thera barnum kunna med ordhum ok athäwum digdh oc snille ok ärw thön thry enkannelika ther goder kännefadher scal hava aff sik siälwum ok hälzth then som konunga ok höfdhinga barnum skal kunna wisdom ok digdhelighom athäwe. Han skal wäl kä — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — Thy at hvar som liwer fäfänger han wardher tunger ok olustugher ok ofannogher til alth likamlighit skipilse ok odigdhelik til alla athäfwe j andelikt sinne. Thy sculu ungara med leek ok skämpthan rijdha ok ränna hästhum löpa til foot ok flöghia ater ok fram ok ydka med leek ok skämptan all thön athäve man pläghar j strid a hästum ok til fot ok sculu the sik wänia widh alla handa thön wakn the sculu j strijd hafva til slag ok wärio ok sculu the ydka skiuta med armborstum ok handhbughum the thet formagha The sculu ok med leek ok skämpthan göra siik hus ok fäste oc thet tillstorma med [makt] ok konst sinne the sculu ok

sik wänia skapth skiuta ok steen kasta oc all athäwe ydka tha man pläghar j strijdh annan med wmgöra ok sik wäria.

Nw är sakt um ungara the konungum ok höfdhingum thiäna the sculu wara höviske ok hafva faghra sidhi oc rena ok hava thet halzt fore hoff sidh i lande hvario som sidher är med ädla mannum j thäs konunx gardhe oc höfdingia tho äru noghre the sidhi flyande som ädle män aff alder hava flyth ok fore osidhi haldhit Thy at enkte är annat höviskaen äller ohöviskaen utan thet som ädla män ok digdhelighe hava aff alder haldhit onda sidhi äller goda Thy sculu ungara oc alle doghande män the widh konunx bordh sithia älla andra godha manna wara tysthe j athävum sinum ok ey tali utan the wardha ath noghro spordhe Thy at sua sigher salomon vise Thu skalth ey dirfuas at tala j wisa manna ok manga närvaru ok ther som gamble män äru scalt thu ey mykit tala ok sit ok tigh ther engin til thin tala ok ther aff wardhir thu hafdher j heedher ok wyrdhning Ok sither thu j blandh manga visa manna radh tha räk ey thu forst fram thina handh ok bedz ey thu forst drikka ok tala ey utan thu hafuer liudh. War ey girugher j math älla drik Ok forgripp tik ey uppa alla handa math thy ath marghe äru fordärvadhe aff offathu ok then som hoffsamber är ij math han länger sit liif Tässe ord all tha sigher salomon Thet är ok digd oc fagher sidher thet man tigher widh sinj math ok hälzt widher herra manna bordh oc thet pröva wise män med tväggia handa skäl Forsth med thy at thet är moth nathurlighom skälum thet man tala mykit vidher sin math Sua sigher ok aristotiles at tha fulkompnas hvat vena j sin nathurligh skipilse tha som hvat vena gör sina sislu sua som ogha är skapat til at sia ok öra til at höra Sua är ok tunga skapat til tväggia sislo hon skal manz maal fram föra Sua som thet huxas

j manzens hiärta ok hon scal smaka manzens math j munnenum ok scal röra han til svalhindena Nw tässen thu gitter hon ey wäl giorth at tala ok röra mathen j munnen thy at sua är scrivat Hvar som tarker til ath göra twa syslo j sändher han fulkompnar tha hvarghathera wäl Sua faar ok twngunne ath wm maal ok math ok thy scal twngo forsth ena syslo göra ok ther nästh andra ällas gör han ey nathurlighit skipilse Thet pröwas ok med androm skälum thy at thet är mothe godhum ok dygdhelighum skipilsum Thy at tha mannen äter ok drikkir tha hithnar thera blodh aff starkom myklom dryk ok hughas tha ok dirfuas at tala mankt thet thöm är ey hedherlikt älla tarflikth ok thy hava wise män ok digdhelighe aff aldhir thet haldhit til sidhwänio ok hälzth konunga ok höfdhinga ath the tala ey mykit widher sith bordh ok thy hava konunga oc herra föghelica lekara ok sangara sik ok thöm mannum til skämpthan som vidher thera bordh ätha thet the sculw sik ey forgripa j onytthum ordhum amen.

Nw sigs huru konunghir älla höfdhingher skal styra landh älla almogha.

han scal wäl ok ydkeligha thet huxa at sua som han är komyn til mere värdhelikt waldh ok äro fram fore alla andhra män Sua scal oc han hava mere akt ok ahugha huru han ma väl ok ärligha skipa oc styra sit landh ok almogha sua at han haver loff ok äro ok godha frägdh oc hans landh oc almoghe frydh oc frälse ok godha sämio inbyrdis. Nw sigher aristotiles at the äru siw som huart landskap torff widher än skal wara i godhom skipilsom Forsth scal thet hafua godhan räthvisan konungh älla höffdhingga then thet ma wäl styra ok radha *), ther til scal thet hava

*) Här äro två punkter i originalet uteglömda.

visa radhgifvara ok ovildhogha domara Ther näst scal konunger älla höfdhinge hava vilioghan ok lydhin almogha Ther nästh scal rike ok almogha ok landhscapp hava wärn ok sigra wärio fore owinum sinum j allom genwärdhom ther som owinj mogho landh owärjandes scadha. Sua sigher salomon wise j snille bookenne Then scal wara wiis som siith folk scal döma räthvisä ok alla rädhas wisan höffdhinga ok epter thy som höfdhinghin hafwer sik j domum ok athäwum sua wilia hava sik alla underdana hans ok tyänista män Ok tholiker then är som nokoth radher nokra stadh tholica äru the som ther biggia Oc sua som owiis konunger tappar ok fordärfuer sith folk ok landscap sua uprättis ok bigyas landh aff visa manna forsiiom Ok fore then oräth ok walzgerninga the höffdhinga ok walzmän göra almogha ok underdanum sinum tha ganga opta landh ok rike fraan enum höfdhinga ok til enum andrum. Ok thy som godher rätter konunger gör ok bärätter sith landh med godho forsiio sua ödher ok fordärfuer giirugher höfdhinge thet med illum olaghum ok marghfallan oräth Ok thy scal godher ok räthvis konung vaktha thet at han wardher ey giruger a sina underdana godz thy at hvilken konunger älla höfdhinger thet gör thet wardher hans fordärfvilse ok hans ärwingia. Nw sigher mäster egidius j sinne book the han giordhe um konunga styrilse ok the äru tiio som godhum konunghum tilhörer thöm ther sith rike wiil väl älla wiisligha forestanda Forsth thet at han scal göma ok wärna gamalth kronuna godz ok gamblan konunxlighan räth ok thet hvarghin mynska thy ath thet är lacth ok wtgivit aff almoghans wäghna konunge oc hans herscap til uphäldis ok almoghanum til frydh oc frälse badhe thöm ok thera goz. Annat är thet at konunger skal veiia thet han forgöre oärligha äller onytteligha konunxlighit in-

gieldh thet hanum är laghat til ingiäld ok wphälle ok rikeno til trösth ok froma ok almoghanum til hughnat ok enghen tungha ok hanum syälfwum ok hans ärfvinghom til loff ok godha epterdöme Thy ath swa som then fadher illa forgör sina barna goz ok fädherne ok hafver ther aff lasth ok syndh Sua hafwer then konunger lasth ok syndh then kronona ingiäldh illa ok onytteligha forgör gifwer thet lekarum älla lodhiarom ok fliklarom ok smikrarom fafängum ok haghuma" — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — —

Årtalet i den tillsatta räkenskaps-titeln bevisar ovedersägligen att afhandlingen fanns till i gammal handskrift redan i Erik XIV:s tid och förän Joh. Bure var född; ingen kan numera med ringaste fog förevita Bure eller Skytte förfalskning af densamma. Handstilens beskaffenhet utvisar tydligen att afskriften är gjord i medlet eller förra hälften af 1400-talet. Att fragmentet icke är original utan afskrift synes deraf att några rader, som finnas i Bures upplaga och verkligen behöfvas för sammanhanget, här äro utelemnade af misstag. Denna afskrift, som sannolikt är äldre än den Bure begagnade, torde hafva funnits i Wiborgs slott, emedan Mårthen Knutsson troligen der sammanhäftade sin räkenskap, innan han afsände den till konungen i Stockholm för att undergå behörig revision. Huru den i tiden kommit till Wiborg och hvarföre icke mer än 2 blad af hela afhandlingen hittills kunnat uppdagas bland samma Mårthens räkenskaps-omslag, låter sig icke bestämma; i allmänhet var det ytterst sällan någon Svensk handskrift begagnades till omslag, utan togs dertill företrädesvis Latinska och särskilt kyrkliga pergamentsböcker. Måhända hade dessa blad, just för de bortglömda radernas

skull, blifvit kasserade och omskrifna; man hade kanske denna brist att tacka för bladens förunderliga bevarande?

Olikheterna emellan ordalydelsen i Bures upplaga och detta fragment äro många och icke alldeles ovigtiga; på sina ställen tyckes det nästan såsom om man hade för sig två olika redaktioner af samma verk. Så t. ex. äro de första raderna i Fragm. betydligt olika, äfvensom stycket om de sju ting ett landskap behöfver. *Fragm.* har nästan öfverallt *vis*, der *Bures uppl.* har *viter;* F. „odigdhelik til alla athäfwe j andelikt sinne“, B. „odyghdelikr til hugh ock åthäve“; F. „a hästum ok til fot“, B. „medh hästom ok fotgångarom halda“; F. „wisa manna ok manga närvaru“, B. mykla ock vitra manna närwaru“; F. „Tässe ord all tha sigher salomon“, B. „Thessin all äru Salomonis ord“; F. „moth nathurlighom skälum“, B. „mot naturlik skipelse“; F. „smaka manzens math“, B. „täfka i munnenom manz mat“; F. saknar alldeles orden i B. „Ty at annor thön syslan må andra hindra“; F. „mothe godhum ok dygdheliqhum skipilsum“, B. „mote sidhom ok dygdhdelikom åthäuom“; F. „hedherlikt“, B. „höuelikt“; F. „föghelica“, B. „fröghdelika“; F. „komyn til mere wärdhelikt“, B. „satter i höght werulzlikt“; F. „owärjandes“, B. „ouarande“; F. „tholiker“, B. „sliker“; o. s. v.

Sedan nu bokens äkthet blifvit satt utom allt tvifvel, kan man med mera trygghet diskutera frågan om dess författare. Språkforskare (den pålitlige Rydqvist och efter honom Landtmansson) hafva förklarat boken *om Konunga Styrelsen* vara skrifven ungefär vid medlet af 1300-talet, således vid den hemska tidpunkt då digerdöden grasserade i Sverige och kronan redan vacklade på Magnus Erikssons hufvud. Den tiden var ganska upprörd och Sveriges aristokrati befattade sig då mycket med konungamakeri. Man

har väl gissat på många prelater, men utan framgång, ty författaren till den mångomordade boken var utan tvifvel en lekman och aristokrat, det utvisar hela bokens innehåll och anda. En klerk skulle omöjligen hafva kunnat till den grad förbise eller rent af glömma det andliga ståndet, som författaren gör, t. ex. i början af 4:e Balkens 6:e flock, der de olika klasserna af undersåter uppräknas, men prester och klosterfolk alldeles förglömmas. Undersåterne sägas vara antingen: ridderskap, allmoge (bönder, köpmän, gerningsmän) eller fattigt arbetsfolk. Biskopar nämnas icke i hela boken, utom när det är fråga om 12 oärliga seder: „tiunda är glömsker biskoper, then ibland wärulz-mannom vil hava virdning ok äro, ok förgäter ämbite“ m. m. Har man åter kommit till öfvertygelsen om författarens verldsliga stånd, och om den ungefärliga tidpunkten, så finnas icke särdeles många lärda riddare att gissa på. Det förundrar mig derföre att bland de otaliga förlagsmeningarne i ämnet ingen enda framdragit lagmannen och riksrådet *Karl Ulfsson* till Tofta *(Sparre)*, som likväl, enligt min öfvertygelse, har största rättigheten att dervid komma i fråga. Skälen till min gissning att han vore författare till *Konunga Styrelsen*, äro följande: 1. Karl Ulfsson hade (sannolikt omkring 1340) studerat i Paris och der blifvit artium liberalium magister; der kunde han lätt göra sig förtrogen med Egidii Romani bok *De regimine principum* (utgifven i Paris i slutet af 1200-talet), som ofta citeras och tydligen utgjort modellen för *Konunga Styrelsen*. 2. Han var vida berömd för lärdom, så att Rimkrönikan säger honom hafva varit „den bästa boklärda man, som då i Sverige fanns, kunnig i 7 bokliga konster och alla lagar“; ett så ampelt loford borde väl grunda sig på något af honom författadt arbete, der han kunnat ådagalägga sin lärdom. 3. Hans mogna

ålder inföll i medlet af 1300-talet, ty han var född 1317, blef riksråd 1350, Svea rikes marsk 1363, dog 1407 nittio år gammal; deltog verksamt i adelns trakasserier med konung Magnus Eriksson, var 1359 en bland löftesmännen vid förlikningen emellan konungen och hans son Erik, sedermera en executor af BoJonsson Grips testamente. 4. Han tillhörde en litterär slägt, ty hans fader redigerade både Sudermanna- och allmänna landslagen, i hvilket sednare arbete han äfven sjelf lärer hafva deltagit, han var gift med helgonet Brigittas brorsdotter, hade således många anledningar att befatta sig med litteraturen. 5. Han var en bland den tidens mäktigaste aristokrater, nära beslägtad med konungahuset och morfar till en konung (Karl VIII), praktälskande och troligen väl hemmastadd i hofvet, ehuru han icke tyckes hafva varit någon vän af Magnus Eriksson; i en sådan ställning kunde han lätt antaga den öfverlägset förmanande ton mot konungar, som författaren till *Konunga Styrelsen* alltigenom begagnar. I sina reglors praktiska tillämpning misstog sig Sparre ganska mycket, då han till konung valde den oduglige Albrecht af Mecklenburg, men theori och praxis hafva sällan hållit jemna steg med hvarandra; han tillhörde i alla fall det högadliga partiet, som sjelft ville regera under en namnkonung. Han vistades i slutet af sin lefnad tidtals på Wiborgs slott, såsom ett par der daterade permbref (1394, 1396) utvisa; hans dotterson Karl Knutsson Bonde vistades äfven ofta i Wiborg, och måhända får man häri söka anledningen till en afskrifts af *Konunga Styrelsen* förekommande i Wiborg? Boken torde i alla tider hafva varit ytterst sällsynt, emedan den kunnat så totalt försvinna; den har kanhända funnits till i blott några få afskrifter, som ägts af författarens slägt och afkomlingar.

II. Kloster-reglor för Vadstena nunnor.

Fragment.

Detta fragment hade D:r Grönblad under de sednaste åren af sin lefnad sammanställt och afskrifvit, ehuru hans efterlemnade afskrift är mycket bristfällig, troligen ämnad att framdeles rättas och suppleras. Original-handskriften, som nu tillhör Universitets-biblioteket, hade äfven i tiden blifvit begagnad till räkenskaps-permar, sedan den efter all sannolikhet ursprungligen tillhört Nådendals kloster och kanske der tjenat till efterföljd. Man kan sluta det deraf, att de socknar, hvilka räkenskaperna gälla, ligga i närheten af Nådendal; ty på Raumo kloster får man dervid icke gissa, emedan detta ej, såsom Nådendals, var något Brigittiner kloster och tidigare upplöstes. På bladen synas nemligen följande räkenskapstitlar:

„Preste Rekenskapen aff Wemå, Nykyrke, Letala och Rawmå kirke Socknar Pro anno 1562.

Årlige Rentan aff wemo, nykyrkie, Letala och Raumo Sochner pro Anno 1562. Thommas henrikson.“

Handstilen är ganska gammal, orden starkt abbrevierade, raderna linierade i 2 spalter på sidan, formatet liten qvart, initialerna grannt utsirade med färger; skriften på pergament upptar 4 ark och har flere genom rök och nötning uppkomna lacuner. Förgäfves har jag sökt någon fortsättning till detta fragment, som icke saknar sin vigt, emedan man af de minutiösa föreskrifterna ser huru strängt regleradt Brigittiner klosterlifvet var. De kloster-reglor, som finnas tryckta i *Svenska fornskrift-sällskapets samlingar*,

äro af annat innehåll. Allmän titel saknas, men är af mig tillaggd; de talrika förkortningarne äro öfverallt upplösta.

Observantiae sororum in monasterio Vadstenensi.

„*Preambulum elucidarii observantiarum sororum ordinis sancti salvatoris in monasterio vatzstenensi.*

Rei veritatem, non hominum consvetudinem sequi oportet. Magne enim superbie est, dicit beatus thomas de aqvino, ut homo praeferat sensum suum veritati divinitus revelate. Ergo veritati et racioni consvetudo est postponenda. Et extraneus usus et supersticiosus cedet auctoritati ac penitus tollatur a religione. Ne debita eius regularis observancia contempnatur et contempta deseratur. Et sic paulatim religio et statuta ordinis ad nichilum redigentur. Nam quelibet religio approbata habet suas proprias observantias usuales. Christus enim in fine prologi super regulam, quam ipsemet ore suo benedicto dictavit, dicit sic: et hanc igitur religionem ad honorem amantissime matris mee per mulieres primum et principaliter statuere volo. Cuius ordinem et statuta ore meo proprio plenissime declarabo. Et in eodem prologo dicitur. Ex hac autem vinea s. religione multe vinee s. regule sancte ecclesie longo tempore a virore virtutum arescentes in melius renovari incipient et facere fructum iuxta diem innovacionis sue. Ergo in tantum aliis religionibus et regulis hec religio et regula sunt sublimiores ac perfectiores in qvantum doctrina humana divinum eloquium perexcellit. Et a quanto nobiliore doctore ac magistro sapienciore sunt edocte. Et has tamen quasi illicitas et discriminosas caninis latratibus quidam in suis oculis sapientes et invidia diabolica ac astucia agitati lacerare non formidant Et has etiam garrula anus ac delirus veteranus et verbosus sophista ac nummosus collibista a recto

iure et debito ipsarum progressu deviando alios docere presumunt, antequam ipsas intelligere addiscant. Quorum temerarie ac ridiculose presumpsiones reprehensionibus dignis essent confutande. Propterea ad rogatum quarundam sororum seniorum ordinis sancti salvatoris monasterii vatzstenensis materna lingua in gramaticam has sequentes observancias usuales, preter duo penultima capitula de descriptione ecclesie et chori sacerdotum, fideliter translatavi, nil maliciose addens vel minuens in scribendo.

Qvaliter sorores se habeant in choro in matutinis.

Primo quum sorores conveniant ad matutinas in choris debent inclinare cum omni reverencia ad altare quod est in choro earum, quod semper faciant quum coram altari transeant. Cum autem venerint ad loca sua antequam incipiant matutinas, faciant genuflexiones ante formas legendo unum pater noster, ave maria, Credo in deum, ac gloria patri. Finitis autem fratrum matutinis statim fiat signum ab horista et omnes erigant se convertentes facies suas ad altare versus orientem et signum crucis ante se facientes. Ebdomadaria tunc incipiat cantare: Dignare me, Ave Maria, Domine labia me, Deus in adjutorium. Ad gloria patri reducant facies suas humiliter inclinantes usque dicitur: Sicut erunt. Tunc omnes erigant se. Post hec incipiant cantare invitatorium rectrices chori, S. due sorores que per ebdomadam secundum ordinem vicis sue deputantur. Sed due versicularie sorores, que ebdomadam suam custodiunt secundum ordinem et cantant versiculos ante altare procedent ad pulpitum et cantabunt psalmum Venite. Et quum venite cantatur horista incipiat invitatorium. Sed illo tempore quo totum duplex festum celebratur in monasterio inter sorores, tunc due rectrices chori incipiant invitatorium

quum venite cantatur. Quo finito sorores, que cantaverunt venite, incipiant invitatorium. Et ille due sorores que cantant venite et versiculos, semper habeant vultus suos ad altare qvamdiu cantant stantes cum omni honestate. Sed chorus stabit secundum consuetam et decentem ordinacionem vertens unus ad alterum. Post hec rectrices chori incipiant cantare ympnum. Et ad ultimum versum ympni omnes humiliter se inclinent. Finito autem ympno et horista incipiat primam antiphonam. Secundam vero precedentis ebdomade horista, si fuerit in choro, incipiat. Tercia autem rectrix illius chori in quo horista stat. In primo psalmo est sedendum, in secundo standum, in tercio sedendum, quia (?) sorores semper habent festum. In ympnis vero et antiphonis ac versiculis semper est standum. Versicularie autem versiculos ante lectorium decantabunt, respectum habentes ad altare, ad illud inclinando. Sed chorus stabit more solito sicut oportet, vertens se unus ad alterum. Et dicto pater noster, cum Ave Maria in genuflexione, surgat horista dicens: Et ne nos, chorus respondeat Sed libera nos, mox subjungat ebdomadaria legens hanc orationem Precibus et meritis.

Qualiter sorores habeant se in choro quum pervenerint ad lecciones, in quibus semper est sedendum, sed in responsoriis semper est standum.

Soror autem lectura lectionem veniet ante lectorium et stabit inclinans humiliter ad altare et dicat: jube domine benedicere. Et respondebit horista dans benediccionem per leccionem illo die assignatam. Et chorus respondeat amen. Post hec omnes sedebunt preter lectricem, que semper stabit qvamdiu pronunciat leccionem. Similiter et relique lectrices faciant, quum pronunciant lectiones. Sed quum finiunt

lecciones dicentes: Tu autem domine, omnes debent surgere, respondendo gratulanter Deo gratias. In responsoriis semper est standum propter prolixitatem leccionum, in quibus multocies sompnolencia et pigricia sorores opprimuntur. Ideo cum omni devocione et laudiflua congratulacione pro honore gloriose virginis marie exurgent, responsoria cum versibus reverenter decantando. Ut ipsius laudibus et canticis mellifluis vigilantius et decencius valeant insistere in domino exultantes. Primi vero responsorii versum decantabunt sorores lectrices prime leccionis et secunde. Scilicet secundum versum secundi responsorii sorores versicularie decantabunt. Porro horista legat terciam leccionem et priorissa seu rectrix de choro ebdomadarie dabit benedicciones. Tercium quippe versum cum gloria patri decantabunt rectrices chori, Te deum laudamus incipiat horista et una soror collateralis cum ipsa. Sed quum sorores totum duplex festum hunc (?), tunc rectrices chori: Te deum laudamus intonabunt. Quum autem cantatur Sanctus sanctus Sanctus omnes inclinent, erigentes se ad pleni sunt. Similiter dum cantatur: Te ergo quibus humiliter inclinent. Cantrices vero chori incipiant: Eterna fac cum sanctis tuis.

Qualiter sorores habeant se in laudibus.

Finito autem Te deum laudamus, horista dicat versiculum et incipiat Deus in adiutorium meum intende, Chorus persequatur con . . . . . ad adjuvandum. Ad gloria patri omnes reverenter inclinent, erigentes se ad Sicut erat et horista tunc incipiet antiphonam. Rectrices autem psalmum Dominus regnavit intonabunt. In primo psalmo sedebunt, in secundo stabunt et in tercio sedebunt et ita per ordinem, unde sciendum est quod quociescunque dicitur Gloria patri, tam in missa quam ad omnes horas, semper inclinandum

est. Et ad ultimum versum in ympnis et ad benedicimus patrem et filium cum sancto spiritu in cantico. In capitulis autem et antiphonis ac versiculis semper est standum. Similiter quum benedictus, Magnificat, Ecce nunc . . . . . mittis percantantur, semper est standum. Ad collectas vero semper est inclinandum. Sed ad antiphonam Ave maria et ad collectam Omnipotens sempiterne deus stabunt super genua sua. Id est tamdiu prevolutis genibus stabunt donec collecta terminetur. Post versiculos autem et benedicamus domino versicularie semper inclinent ad altare.

Qualiter sorores habeant se in intenciis (?) horis et in psalmodia.

Ebdomadaria s. horista solito more in choro suo incipiat horas v. primam, terciam, sextam, nonam et antiphonas. Sed cantrix s. rectrix ejusdem chori intonabit psalmos. Et si in alio choro contigerit aliquid esse incipiens (?), illud incipiat succentrix . . . . chori. Et ut uniformitas ab omnibus in cantando et psalmodizando observetur, non nimis prolixa non nimis (arcta?) sed decens et mediocris cum discreta moderancia habetur morula in pronunciando, in pausando, in punctando et in finiendo. Nec incipiat unus chorus versum psalmi antequam versum suum finierat alter chorus. Nec una incipium protrahat et altera contrahat aut una humiliat et altera vocem extollat. Sed innitatur unaquaque vocem suam humiliter intra chorum convenienter includere, Non extrinsecus . . . . . aut protrahens vocem . . . . . ostentacionem indecenter efferre plus hominibus applaudere quam deo affectando placere. Que autem soror equare se ceteris non potest in cantando, melius est ut taceat aut lenta voce psallat, quam cinnosa voce omnibus prostrepat dissonando.

Qualiter sorores se disponant in missa virginis gloriose.

Ad inchoationem misse: Salve sancta parens, sorores omnes genua flectant. Exurgentes ad Enixa puerpera et ad Gloria patri humiliter inclinent, sicut supra prenotatum est. Et semper stabunt donec presbiter finierit primam collectam. Finito autem kyrieeleson in missa, dum dicitur Gloria in excelsis deo, convertant omnes facies suas ad altare. Cumque dicitur Et in terra pax hominibus, reducant vultus sicut erat prius. Et cum dicitur Adoramus te devote inclinent, erigentes se ad Glorificamus te. Similiter inclinent cum cantatur Gratias agimus tibi, erigentes se ad Domine deus. Et cum dicitur Suscipe deprecationem nostrarum, eciam inclinent. Ad nomen ihesu et marie semper est inclinandum. Ad primam collectam in missa semper est standum et inclinandum, ad reliquas vero collectas cum devocione se prosternent super formas. Inchoata autem epistola sedeant, exurgentes ad graduale ad versum vero se prosternent, sed quum finitur exurgent. Ad alleluia stabunt, sed ad versum flectent genua et quum finitur exurgent. In sequencia sedere prout quecunque soror voluerit. A dominica autem septuagesime usque ad pascha omnes sorores flexis genibus ad tractum stabunt, preter exsecutrices ebdomadarii sui officii secundum ordinem, que semper debent erecte stare quamdiu cantant, donec totus tractus percantatus fuerit. Similiter et sorores que cantant versum gradualis et alleluia, stabunt quamdiu cantant. Sed ad prosam Inviolata intacta omnes sorores debent exurgere et stare. Porro quum canitur O maria O benigna O maria prosternent se, exurgentes ad dei genitrix. Et converse versus orientem stabunt continue dum evangelium legitur. Itaque ad Gloria tibi domine convertant se ad altare, se signo crucis signantes. Et sic converse quum Credo in-

cipitur ad Patrem omnipotentem reducant facies suas, ad hanc vero clausulam Et incarnatus est tota devocione se prosternent, surgentes ad Et resurrexit tercia die, et stabunt continue quousque offertorium percantatum fuerit. Quo finito faciant genuflexiones, erigentes se ad Per omnia secula seculorum, Et convertent se ad altare donec prefacio fuerit percantata. Qua finita reducent facies suas, humiliter se inclinando ad Sanctus, sanctus, sanctus, Et erigent se ad dominus deus, Et signent se signo crucis ad benedictus. Quo finito faciant devotas prostraciones supra formas, Surgentes ad Per omnia secula seculorum. Et ad Pater noster humiliter inclinent, erigentes se ad Sed libera nos. Deinde reclinent se in prostracione super formas, surgentes ad concionem. Et stabunt inclinantes ad primam complendam, ad reliquas vero complendas stent in genuflexione super formas usque ad finem misse.

Qualiter sorores habeant se in choro ad horas post missam percantatam.

Finita vero missa . . . statim incipiant sorores cantare suam tertiam. Qua completa continuo fiat egressio ad sepulcrum secundum divinam ordinacionem in regula. Et hec egressio incipiatur a minoribus sororibus que debent procedere et seniores eas . . . . . subsequi, itaque novissima ex uno choro et altera soror ex altero choro opposita conveniant . . . . . momento inclinando humiliter ad altare. Et sic bine ac bine egredientur ad sepulcrum, legendo psalmum de profundis et collectam domine sancte pater. Quibus finitis . . . . . rectrices que tenentur observare horas . . . . . choro quoque celeriter regredientur in ecclesia, vacando divini . . . . . et orationi in choro ac legendo pater noster cum Ave Maria, Ut percantata fratrum sexta mox sint parate (?)

ad sextam suam decantandam .... quelibet soror habebit psalterium suum ante se apertum. Et ne fiat error notabilis et dissonancia confusibilis, omnes sorores in choro psallentes aspectum suum habebunt intentum ad notas, ad cantus et ad libros, in quibus cantant, Quia semper in libris decantabunt et specialiter juniores ac novitie.

Qualiter sorores officium suum exequantur divinitus revelatum, in cotidianis servitiis, in festis minoribus et majoribus.

Sed quia sorores cotidie habent festivum diem et festum in cantando horas de preclara gloriose virginis maria excellencia, prius taliter inaudita et omnibus christi fidelibus admiranda, Ille (?) due sue sorores debent cotidie regere chorum et due insimull cantare versiculos, Et in totis dupplicibus festis et solempnitatibus rectrices chori, s. cantrix que est principalis et succentrix que est secundaria, stabunt in choris ante pulpitum. Sed in cotidianis festis stabunt in stallis suis in parte chori sui. In totis etiam dupplicibus quatuor sorores s. rectrices chori et versicularie insimul concantabunt Tercii responsorii versum in matutinis, Benedicimus post matutinas et similiter post vesperas, In missa prorsus ad gloria in excelsis et alleluja cum versu, In vesperis etiam versum responsorii et in completorio In manus tui filii. Cantrix quippe est illa soror que intonat psalmos et incipit responsoria et stat in choro horiste, Succentrix autem est illa soror que intonat cantum in alio choro et fuit cantrix in precedenti ebdomada.

Qualiter sorores se habeant in morum venusta maturitate et honesta gravitate.

Sorores siquidem sint circu (?) ornate et circumspecte (?) omni morum decencia et honesta complacencia, Caventes se cum summa diligencia ab omni indecencia et irreverenti

lascivia, Et non habentes signum dissolute malicie et dolose fallacie cum nutu oculorum in choro vel alibi, nec infrunito gestu corporis et indecenti motu manuum ac pedum, motuque tremuli menti atque extensione lingue, Sed cum omni corporis stabili composione ac tota mentis devocione stabunt et sedebunt, Ac incedent habentes oculos deorsum depressos ad terram, corda vero sursum ad deum elevata, Quia non solum in sono vocis debent psallere sed in mente, Ne mens captiva fabulis inutilibus et extraneis cogitatibus laborem habeat infructuosum. Et quod benedicta virgo maria mater dei suum permagnificum quod sorores canunt canticum in qvadam revelacione comparat preciosissimo auro quod erit multis in solacium, Ideo oportet pronunciatrices istius dulcissimi cantici virginis gloriose morigeratas esse in omnibus bonis moribus et honestas in omnibus operibus ac corporeis motibus. Et quod sancta personarum congregacio non solum floret religionis honore, sed etiam honestatis pollet decore, Ideo prohibetur eis omnis insolencia et petulancia, Et precipitur omnis conveniencia et decencia. Et ideo quum sorores faciant inclinaciones, debent se incurvare reverenter cum omni humilitate, Et habentes ante se manus suas in modum crucis, non sedendo super minas (?) nec appodiando se ad scabellum, Quod est signum magne ruditatis ac nullius honestatis. Nec aliqua fuerit infirma vel senio gravata quod non potest stare nec facere inclinationes, Tunc ex licencia abbatisse permittatur ei sedere super minas (?).

Qualiter sorores abstineant a nimio prospectu per cancellos in ecclesiam.

Sorores autem habebunt humilem et simplicem introspectum per cancellos in ecclesiam ad sacrarium altaris

quum misse celebrentur. Nec frequentius prospexerint in ecclesiam nisi quum viderint sacrata, abstinentes se ab omni illicito et vago prospectu curiositatis per ecclesiam, Quia per illicitum visum concupiscencia oritur per quam mentis integritas violatur. Nec procedent ad crates quum cantant, Nec ibi ad foramina reticulata cantabunt, sed in stallis et locis suis.

Qualiter sorores habebunt pulchrum et debitum modum cantandi ac modulandi.

Sorores quidem omni die solempniter modulabunt. Et quod tum in diebus festivis qvoque privatis tenentur celebriter modulare. Ideo oportet eas advertere cum omni attencione ne nimis festinanter neque nimis momoranter, sed mediocriter et alacriter cum omni reverencia et discreto moderamine sicut decet concantabunt. Verumptamen in festis principalioribus longius possunt protrahere cantum solempnizando, Sed in ferialibus cotidie decantando. Cantus vero earum, sicut preceptum fuit in spiritu dei ut dicitur in quadam revelacione, sit modestus, gravis, simplex, non fractis vocibus, non cum discantu, non in clamosa voce, sed omni humilitate et devocione plenus. Sorores vero ne attedientur et hebetentur in servicio dei ac dulcissime sue matris virginis marie, sed ut delectentur et roborentur in divino obsequio, semper videbunt feretrum quod jugiter stat ante ingressum ecclesie, quum ingredientur ut videntes hoc memoriam mortis in mente habeant, et cogitent in cordibus suis quam terribilis et horribilis est mors, Et quam tremendum et horrendum est in districto judicio dei atque justo sine dubio apparere, Et de omnibus vite sue diebus ac operibus reddere rationem.

Qualiter continuandum est divinum servicium in monasterio ordinis sancti salvatoris.

Unde sciendum est quod a prima incepcione hore matutinalis per fratres, usque ad horam nonam percantatam per sorores, non erit in ecclesia in psallendo et laudando deum cessatio et silencium a voce sonora, Quod semper resonet vox exultacionis et salutis in tabernaculis monasterii (? mstor). Quamcito enim unus chorus a laude dei actualiter cessat, in continenter alter chorus ad laudes dei vocaliter cantat. Nam primo sacerdotes incipiant cantare matutinas suas, Et hiis percantatis statim sorores incipiant cantare matutinas suas, Quibus finitis in continenti fratres cantabunt primam suam et consequenter ternam. Et hiis completis mox sorores cantabunt primam suam ac subsequenter missam beate virginis marie et terciam suam. Quibus finitis in continenti fratres sextam suam decantabunt. Qua finita mox sorores sextam suam percantabunt. Et hac completa in continenti sacerdotes summam missam et nonam . . . . . percantabunt. Quibus finitis statim sorores nonam suam decantabunt. Et hac completa in continenti pulsetur nola refectorii.

Qualiter refectorium sororum sit dispositum.

In refectorio quidem sororum statuentur due mense, Una s. ad dextram partem et altera ad sinistram. Abbatissa vero in dextra parte primo loco sedebit ad mensam. Priorissa autem in sinistra parte primum locum tenebit ad mensam. Et sic sorores ex utroque latere secundum ordinem sedebunt. Et in medio refectorii ad interiorem parietem transversum erit altare modicum decentis forme. In quoque quidem altari semper stabit ymago virginis gloriose matris dei marie. Et supra tectum refectorii statuetur campanella, cum qua pulsetur ad mensam. Et eius corda de-

bet submitti per modicum foramen in refectorium et pendere ante altare et ymaginem, Ita ut soror pulsatura nolam refectorii stabit ante altare ac ymaginem benedicte virginis quamdiu pulsat. Refectorium vero sororum erit ita spaciosum et ordinatum in longitudine et latitudine, quod triginta sorores possit capere ex uno latere et triginta ex alio latere.

Qualiter habeant se in stando et sedendo in refectorium et capitulum.

Postquam peractum et percantatum fuerit divinum officium, Completaque nona sororum ac fratrum intervallo modico priorissa pulsabit vel horista campanellam refectorii, tempore unius miserere mei deus, Pater noster, Credo in deum, Ave maria, Salve regina, habens aspectum suum ad ymaginem stantem supra prefatum altare ad parietem intermedium. Et audito signo nole ad mensam, mox omnes sorores preparent se venire in refectorium. Et unaquaque earum stabit in loco suo secundum quod sit senior in professione ordinis, incipiens a superiore parte ab abbatissa et priorissa ex utroque latere descendendo. Sic erit et sessio earum ad mensam hinc et inde. Dimisso autem signo dicat abbatissa Benedicite, Respondeat conventus: Dominus, et legat gustate et videte. Et postquam horista dixerat hanc orationem: O domine deus si velles, Exurgat lectrix mense dicens alte: Jube domine benedicere. Cui abbatissa respondeat: Mense celestis, Conventus subjungat Amen. Porro ad cenam dicat abbatissa: ad cenam vite, Conventus respondeat Amen. Vesperis autem dictis ad cenam fiat pulsacio. Stacio et sessio sicut fuit ad prandium. Similiter et in jejunalibus diebus fiat, sed benediccio ad prandium tunc erit: Cibo spiritualis alimonie reficiat nos rex eterne

glorie. Et tunc ad potationem conventualem post vesperas benediccio erit: Potum ancillarum suarum. In absencia abbatisse priorissa, si affuerit, dabit benediccionem. Et si contingat quod neque abbatissa fuerit presens neque priorissa, tunc horista dabit benediccionem. Et data benediccione unaquaque earum sedebit ad mensam in loco suo. Sed caveat abbatissa ne presumat preferre seu preponere aliqua alteri in sublimiori loco, Eo quod est nobilior alia vel videtur aliquantulum sanctior seu ferventior in orationibus, Prout abbatissa periculum anime sue voluerit evitare. Sed unaquaque tenebit locum suum secundum quod professionem fecerat in monasterio. Sicut christus in regula precipit dicens: Completis igitur octo diebus a tempore professionis sue astringatur sicut cetere ad observanciam ordinis, Et juxta ultimam in choro et mensa statuatur.

Qualiter ministrantes mense habeant se in refectorio.

Venientibus autem sororibus ad sedes suas et recumbentibus, executrices debiti sui servicii secundum vices suas afferent cibos in refectorium, Et omnia, que sunt necessaria conventui ad refectionem, apportent cum omni hilaritate et morum honestate, Non ostendentes aliquid signum lascivie vel insolentie, Et adtendentes diligenter ut faciant suum servitium cum omni divino timore et amore, cum omni devocione et sine murmuracione. Ne de illis verificetur illud sapientis: Precordia fatui quasi rota carri fenum portat et murmurat. Porro ministratrices sollicite advertant quod prebenda probabilis unicuique distribuatur. Sicut dominus noster ihesus christus precipit in regula, dicens ut omnibus equalis mensura, nobili et ignobili, pauperi et diviti constituatur. Verumptamen abbatisse permit-

titur habere majorem prebendam et mensuram uberiorem, quam cetere sorores habent, ea racione quod si perspexerit aliquam sororem non esse contentam de communi prebenda, sed plus habere necesse commedendi, Vel forte non posse commedere de cibis appositis, tunc ei abbatissa de ferculis que ante se habet partem tribuat, ut inde reficiatur.

Qualiter soror lectrix mense habeat se ad lecturam in refectorio.

Mense autem lectrix sedens in loco suo ad anologium, dato signo ab abbatissa incipiat legere. Et tam diu legat donec abbatissa fecerit signum ad pausandum, percutiens campanellam vel mensam cum cutello. Quo facto sorores discumbentes cessent comedere et lectrix legere. Et sic omnes elevabunt honesto modo manus suas, legentes terna vice angelicam salutationem s. Ave maria. Qua finita submittant manus suas ante se in sinus suos, recolentes illum acerbissimum dolorem quem dominus noster ihesus christus sustinuit in manibus suis benedictis, que clavis ferreis in cruce fuerunt duriter perforate et in innocentissimo corpore suo undique perforato ac vulnerato.

Qualiter abbatissa trina vice faciat signum cum sederit ad mensam cum conventu.

Primum quidem signum sicut jam dictum est fiat, similiter et duo reliqua signa eodem modo fiant cum angelica salutacione et memoria passionis christi. Completo igitur primo signo modo supradicto, Lectrix non plus illa vice legat, sed exurgat inclinans ymagini virginis gloriose et postea abbatisse. Et sic veniet ad sedem pro lectricibus ordinatam ad sumendum cibum. Ministratrices quoque ipsi sedenti ad mensam apportabunt prebendam suam, ut cum

ceteris sororibus manducet. Omnibus itaque conventui necessariis pro prandio sufficienter distributis et allatis, ministratrices et dispensatrices sorores, que accipiunt cibos de coquina et dividunt inter sorores per scutellas accedant ad mensam, Et ad sedes pro hujusmodi officiariis deputatas, ut cum ceteris manducent. Signo autem secundo facto et supradicto modo completo cum angelica salutacione et passionis domini nostri ihesu christi meditacione, Sororibus jamque bene refocillatis ac fere pro majore parte saturatis, Soror celleraria (cellaria) que est custos promptuarii, exurgat de loco suo et colligat de mensis omnes panes dimidiatos et superioribus partibus decrustatos in magnum craterem ad hoc deputatum, Et ponat ante abbatissam, et ipsa conscindat eos in particulas et frusta pauperibus eroganda, reponanturque sic in eodem cratere. absente autem abbatissa, priorissa si assit ad mensam, consecet hujusmodi panes frustatim. Siut autem neutra earum sit presens ad mensam cum conventu, tunc soror vicem earum tenens in mensa hoc faciat. Sororibus vero jam bene et competenter refectis, abbatissa faciat tercium signum supradicto modo cum angelica salutacione et passionis christi commemoracione, Ac etiam intimi cordis recordacione, qualiter divina clemencia et gratia redemptoris eas ad religionem maxime caritatis, non ad regulam ordinis alicujus sancti, s. Benedicti, bernardi, seu francisci, sed ad regulam excellentissimam et sanctissimam, quam ipse suo ore proprio dignatus est dictare et beate birgitte revelare ac preeligere in honorem amantissime matris sue virginis marie, misericorditer provocavit. Et hic fiat devota mentio pro benefactoribus propinquis et amicis. Et pro illis, qui sunt beatissime trinitatis ymagine insigniti, totis visceribus deprecentur deum, ut sicut omnes creavit omnes redemit yta omnibus indistincte dignetur

misericorditer subvenire. Et hiis itaque completis exurgat lectrix mense de loco suo accedens ad anologium inclinans profunde predicte ymagini, Et reincipiat legere ubi prius dimiserat. Porro ministratrices exurgant et colligant elemosinam fracmenta et crustula cum predictis panibus concisis ut omnia hujusmodi mittant ad pateram elemosinariam.

Qualiter sorores exurgant a mensa et vadant ad ecclesiam.

Elemosina diligenter collecta et nunc (?) conservata, dicat abbatissa lectrici: Tu autem, at illa in continenti dicat: Tu autem domine miserere nostri. Conventus respondeat: Deo gratias. Quo facto statim exurgat priorissa pulsans nolam tempore unius Ave maria. ad cujus sonitum omnes sorores surgent de locis suis, et stabunt sicut steterunt ante prandium secundum ordinem. dimisso quidem signo dicat horista: Deus pacis et dilectionis maneat semper nobiscum, Tu autem domine miserere nostri. Cui conventus respondeat: deo gratias, legens Memoriam fecit mirabilium suorum. Et hiis finitis horista procedat ad medium pavimenti, vertens se ad ymaginem amantissime virginis marie et humiliter inclinans dicat: Agimus tibi gratias omnipotens deus. Conventus respondeat Amen, inclinans eidem ymagini reverenter. Et sic omnes accedant ad ecclesiam legentes: Miserere mei deus, deinde lectis graciis in ecclesia et facto signo ab abbatissa, omnes surgent et bine ac bine, Primo juniores et postea secundum ordinem seniores, procedant ad medium pavimenti, inclinantes cum omni devocione ad altare. Et posttea faciant abbatisse reverenciam inclinantes ei. Et sic processionaliter honesto modo egredientur de ecclesia ad auditorium, ubi possunt loqui. Abbatissa vero sequens conventum cum venerit ad locum dicat: Benedicite, Sorores respondeant: dominus.

Porro nulla earum presumat loqui, antequam abbatissa seu priorissa vel alia loco earum deputata dixerit: Benedicite. Quo dicto sorores possunt inter se loqui de quibuscunque vere necessariis, donec incipiant Indulgete ante vesperas.

Qualiter lectrix et sorores ministratrices se habeant quando conventus egreditur de refectorio ad ecclesiam.

Lectrix autem et ministratrices redeant ad mensam et comedant donec fuerint bene refecte. Et sic exurgent, legentes gracias. Nec obligentur ire ad ecclesiam ad dicendum gracias nisi voluerint, sed una in refectorio legant. Et caveant diligenter ne frangant silencium et loquantur in refectorio sive conventu presente sive absente, seu ad mensam recumbente seu exeunte. Nisi forte viderint aliquam discumbentium indigere aliquo speciali, Tunc paucis verbis submissa voce requirant ab ea quid velit habere vel quo indigeat. Et audita ejus indigencia sine dilacione satisfaciant ei, ne ancilla christi defectum in aliquo patiatur. Caveant eciam summopere ut nullam habeant dissolucionem in verbo vel signo, facto vel motu. Sed et omnis insolentia que fit inordinato motu et gestu corporis ac capitis, et in cachinno seu derisione, eis et omnibus aliis sororibus in choro, in refectorio ac in omnibus aliis locis omnino interdicitur. In quibus si aliqua earum incipiat delirari, statim reprehendatur et admoneatur ut a tali levitate et abusione desistat. Si qua vero in hujusmodi fuerit consveta et a senioribus reprehensa noluerit castigari, proclametur in capitulo et pena arceatur graviori.

Qualiter sorores se habeant in infirmitorio.

Omnes autem sorores que reficiende sint in infirmitorio et valentes recumbere ad mensam, tempestive veniant

ad prandia. Et ad pulsacionem nole refectorii accedente conventu ad mensam, accedant et ipse ad prandium. Et una semper soror de illis quatuor sororibus, que vocantur custodes ordinis, erit cum eis in confortamen et solamen. Et unaquaque earum quatuor observet ebdomadam suam secundum ordinem vicis sue in infirmitorio cum sororibus ibi recreandis. Et ipsa custos executrix ebdomadarii sui officii legat ad mensam, advertens diligenter quod sorores sue ibi discumbentes habeant se honeste et religiose Et quod conservent silencium donec illa dixerit Benedicite.

Qualiter sorores se habeant que manualia servicia excercebunt et quo tempore laborabunt.

Sed quod omne tempus debet ordinari ad honorem dei, Et in bonis operibus expendi, Et dominus noster ihesus christus in XV:o regule capitulo dicit quod sorores omni tempore quo divinis laudibus non insistent in cantando, legendo et addiscendo, Et tale tempus fuerit quod licite laborare possint, tunc labores et operaciones exerceant manuales. Ut sicut deo serviunt ore, sic serviant et reliquis membris, Et ut per laborem corporalem aptiores fierent ad laborem spiritualem, Et quod justus ab oratione nunquam cessat ne justus esse desistat, Et ideo post meridiem omnes sorores valentes ea que sunt decentia manibus operentur. Ante meridiem vero non possunt bene intendere operi manuali, occupate divinis laboribus s. in ympnis, in canticis spiritualibus, in psalmis, in puris oracionibus, in sacris meditacionibus et lectionibus audiendis ac addiscendis. Et specialiter sorores que continue cantant in choro, non habent tempus ante prandium laborandi. Sed facto prandio lectis graciis in ecclesia et dicto in auditorio Benedicite, unaquaque soror accedat ad operacionem suam usque

ad primam pulsacionem ad vesperas. Ille sorores ad scribendum que sciunt scribere, et libros corrigere, Alie vero que sciunt insistere operi plumario et interrasili *) et parare vestimenta pro — — — — — — — — —

(här saknas ett par ark af originalet).

— — — Et sic ingrediantur in refectorium et bibant sicut prius prenotatum est.

Qualiter quater in anno fiat commemoracio sororum et fratrum defunctorum.

Sciendum autem est quod quater in anno fiat commemoracio sororum ac fratrum defunctorum, s. in vere, in estate, in autumpno et in hyeme, illo tempore anni quum ecclesia celebrat jejunia quatuor temporum. Et in hac commemoracione fiant vigilie cum novem leccionibus ab unaquaque persona fratrum et sororum que sciat viligias (vigilias?). Et quum aliqua persona de inclusis fuerit mortua, semper fiat plenum servicium cum novem leccionibus pro anima defuncte, et postea dicantur exequie cum tribus leccionibus pre octavam. Et semper cotidie per unum integrum mensem dicatur collecta pro anima defuncte, tam in missis quam post horas, quum memoria fiat pro defunctis. Et omni die per mensem post prandium et cenam quum dicantur gracie, fiat collecta pro persona defuncta.

Qualiter sorores layce habeant se ad lecturam.

Sorores quidem layce omni die legant ad matutinas XL Pater noster cum tot ave maria. Et totidem ad missam et ad vesperas similiter. Ad horas vero, s. ad quamlibet earum x pater noster et tot ave maria. Quum ali-

*) *Plum.* virkning eller broderi, *Interras.* träsnideri eller sculptur. Orig. har dock *intercasili*, troligen miss-skrifning.

quis fratrum moritur aut aliqua sororum dicantur ab unoquoque sacerdote quinque misse, Et ab unaquaque sorore tria psalteria. Qui vero ignorant psalterium dicant CL Pater noster cum tot ave maria pro quolibet psalterio vel decies septem psalmos si sciverint.

Qualiter sorores non possunt loqui secularibus nisi fuerint associate nec ipsa abbatissa . . . . *) sine socia.

Nulla vero soror loqui potest cum aliquo sine presencia aliquarum sororum. Et ideo due sorores ac due semper associentur et deputentur ad officia. Quia dominus noster ihesus christus precipit in regula dicens: Caveatur etiam in omni loco, nisi dum confessiones ad fenestras deputatas audientur, Ne aliqua soror ad audiendum sive loquendum alicui sine presencia aliquarum sororum inveniatur sola, que omnia verba audiant sicut ipsa. Et ideo ad quamlibet officinam semper due sorores associentur, Ne aliqua presumat loqui eo qui habet officium. Et etiam ipsa abbatissa semper habebit duas sorores secum in omnibus negociis, que omnia incumbencia audient sicut ipsa. Et debent esse persone habiles et honeste, diligentes deum super omnia et timentes eum, nichilque volentes facere contrarium divine voluntati et divine ordinacioni in regula. Et iste due sorores semper sint parate cum abbatissa ad recipiendum et tractandum omnia negocia incumbencia et emergencia. Sciat eciam abbatissa quod non potest loqui cum aliquo nisi in confessione. Quia christus precipit in regula dicens: Quanto abbatissa ceteris est prelata tanto diligentius et sollicitius precepta regule observare. Et ideo sciat abbatissa quod non potest aliquam rem seu aliquod nego-

*) Det saknade ordet kan ej läsas annorlunda än som *feci*, men är troligen miss-skrifvet, i stället för *faciet*.

tium audire sine presencia duarum sororum predictarum. Et ideo oportet quod iste due sorores sint sapientes et prudentes ac scientes, ut possint discrete ponderare, sublevare, et portare onera monasterii cum abbatissa. Verumptamen abbatissa nullam rem arduam seu negocia ardua debet diffinire sine scitu et consensu confessoris et consiliis sororum et fratrum seniorum ac totius congregacionis. Sed in minoribus negociis tantum utatur consilio confessoris et seniorum, sicut constituciones exprimunt et requirunt.

Qualiter sorores portarie habeant se in officiis sibi deputatis.

Que (Due?) autem sorores deputentur ad observandum locutorium et portam locutorii ad seculares, Que quidem sorores semper sint parate recipere verba in porta et reddere secularibus responsa. Et iste due sorores debent habere in custodia sua claves ad eandem portam et nulla alia soror. Nec debent esse plures claves quam due ad predictam portam. Et iste due sorores portarie caveant diligenter ne una sine presencia alterius loquatur sola.

Qualiter sorores peccuniarie habeant se in officio sibi constituto.

Sorores etiam due constituantur ad custodiendum aurum et argentum — — — — — — — — — — —

(Det öfriga af originalet saknas).

III. Invignings-formulär för klosterfolk.

Fragment.

Ehuru fragmentariskt och ganska bristfälligt, förtjenar dock detta lilla stycke räddas ifrån glömskan i sammanhang med föregående Kloster-reglor, emedan mig veterligen intet sådant invigningsformulär förut blifvit offentliggjordt och t. ex. klostereden har sitt intresse. Åtskilligt deraf återfinnes i *Revelationes S. Birgittae, Regula S. Salvatoris, Cap. XI,* der det i allmänhet föreskrifves om munkars och nunnors installering i klostren. Fragmentet är af Dr. Bomansson funnet i Senatsarkivet, såsom omslag till räkenskaper för Borgå län 1613, men utan åsatt titel; det upptar blott 2 blad in folio, med stor s. k. präntad skrift, liknande den i messböcker från medeltiden vanliga, och har troligen utgjort en del af något *Manuale*, sammansatt för och begagnadt i Brigittiner-kloster, således äfven Nådendals. Förgäfves har jag dock i Universitets-bibliotekets stora samling af fragmentariska Missaler sökt efter något annat dithörande ark med samma format och handstil; de öfriga arken synas således vara förkomna. Stilen är starkt abbrevierad och troligen nog gammal, mycket liknande tryck, men något vårdslös. Allt som här är satt med kursiv stil, förekommer i originalet skrifvet med rödt bläck. Båda bladen förete olyckligtvis icke sammanhängande skrift, utan hafva haft något ark inom sig.

Första bladet:

— — secundum regulam sancti Augustini et constituciones istas beate birgitte vivere usque ad finem vite tue.

Et tunc monialis vel frater recipiendus respondeat sic

Ego soror N. facio professionem et promitto obedienciam deo omnipotenti et beate marie semper virgini, beato augustino et beate birgitte et tibi episcope ex parte eorum, et abbatisse et successoribus tuis vivere sine proprio et in castitate secundum regulam beati augustini et constituciones beate birgitte usque ad [mortem].

professio fratrum

Ego frater N. facio professionem et promitto obedientiam deo omnipotenti et beate marie virgini, beato augustino et beate birgitte, et tibi episcope ex parte eorum, et generali confessori monasterii et successoribus tuis vivere sine proprio et in castitate secundum regulam beati augustini et constituciones beate birgitte usque ad mortem.

Et tunc subiungat episcopus

Tali intentione oportet te dare fidem deo tuo et vovere ut nichil omnino sicut deum tuum diligas et tanto desiderio convenit tibi assentire in ipsum.

tunc respondet illa

Assencio in deum meum toto corde et tota mente offerens me illi in omni simplicitate cordis.

cui sic iterum respondet episcopus

Et ego ex parte dei omnipotentis et unigeniti filii eius domini nostri ihesu christi assentio in te.

et legat istam orationem dicens

Deus omnipotens ihesus christus verus deus et verus homo, qui in uterum virginis descendere dignatus est, firmetur in anima tua et tu in ipso. In nomine p. et f. et s. s.

deinde imponat annulum digito dextere manus eius dicens

Benedico te in sponsam dei et in perpetuam eius possessionem. In nomine p. et f. et s. s.

et quia fratres non recipiunt annulum apprehendet episcopus manus fratris et dicat

Benedico te et animam — — — — — — —

Andra bladet:

— — — atque maiestate unitate in eadem fidei constantia vos faciat perseverare. Amen. Quatenus eius firmitate contra omnia adversa fortiter roborati, ad eum in quem fideliter creditis quandoque perveniatis munerandi (?) Amen.

Item alia benedictio super fratres et sorores religionem ingressuros

Da queso omnipotens deus ut hee famule tue que pro spe retributionis eterne tibi domino desiderant consecrari plena fide animoque in sancto proposito permaneant. Amen. Tu eas sanctissime pater sanctificare et benedicere et in perpetuum conservare digneris. Amen. Tribue eis castitatem humilitatem obedientiam caritatem et omnium bonorum operum quantitatem. Amen. Da eis domine pro operibus gloriam pro pudore reverentiam pro pudicitia sanctitatem, ut ad intuitum glorie tue possint pervenire. Amen. Quod ipse prestare dignetur cujus regnum et imperium sine fine permanet in secula seculorum. Amen. Et benedictio dei patris omnipotentis et filii et spiritus sancti super vos descendat et maneat semper. Amen.

Hiis finitis revertat famula dei ad locum suum priorem usque ad finem misse com(munionis)

Benedicimus deum celi et coram omnibus viventibus confitebimur ei qui fecit nobiscum misericordiam (?) suam.

Com. do

Proficiat nobis ad salutem corporis et anime domine deus huius sacramenti susceptio et sempiterne sancte trinitatis ejusdemque individue unitatis conffessio.

pro sororibus et fratribus a(gendo)

Respice domine famularum tuarum debitam servitutem ut inter fragilitatis incerta a nullis adversitatibus opprimantur qui de tua pietate confidunt, per dom.

Finita vero missa unus clericorum vocet eam ad altare dicens procede sponsa christi ad altare christi.

Ipsa igitur precedens humiliet se ad veniam super faciem suam et episcopus flexis genibus cum clericis suis legat letaniam orando omnes sanctos pro famula dei

Kyrieleson Christe eleson Christe audi nos Pater de celis deus miserere nobis Fili redemptor mundi deus mis. Spiritus sancte deus mis. nobis — Sancta trinitas uno deus — sancta maria — sancta dei genitrix — sancta virgo virginum — sancte michael — sancte gabriel — — — —

(Det öfriga saknas).

Utdrag ur en Åbo-students dagbok för åren 1648—1656.

Meddeladt af

Otto Hjelt.

Under de första tiderna af det finska universitetets tillvaro finner man, att ett icke ringa antal svenska ynglingar besökte den nyinrättade högskolan. De fleste af desse unge män återvände efter slutade studier till sitt fädernesland. Bland dem, som kort efter det finska universitetets stiftelse infunno sig, för att vid det nya lärosätet fullborda sina studier var en Vermländning, Petrus Magni Gyllenius. Under de åtta år denne Gyllenius vistades i Finland (han blef magister 1656), förde han en ganska noggrann dagbok öfver allt det märkeliga, som derunder tilldrog sig i Åbo. Denna dagbok har blifvit bevarad i Gymnasii Bibliotheket i Carlstad och ett utdrag deraf blef för en mängd år sedan mig benäget meddeladt af studeranden Ludvig Borgström i Lund. Gemensamma studier hade inledt en korrespondens emellan utgifvaren och denne kort efter vår skriftliga bekantskap hädangångne unge man *). Det var under den korta tid vår brefvexling fortfor, som han tillsände mig ifrågavarande utdrag ur Gyllenii dagbok, för att här offentliggöras. Då deruti lemnas mången in-

*) Studeranden Ludvig Ferdinand Borgström dog i Lund den 7 Nov. 1848, jfr *Botaniska Notiser* 1848, s. 160.

blick i den tidens förhållanden, så torde det icke sakna allt intresse att öfverlemna dessa anteckningar åt offentligheten.

Utdrag

ur Gyllenii dagbok för de 8 år han uppehöll sig vid Åbo Akademi.

1648 d. 28 Octob. „kommo vij til Åboo, klockan 4 om afftonen och vij fingo herberge hooss Thomas Baxter förnemblig innevånare och handelsman uthi Åboo, på lilla sijdan Åån oeh Aningais gatan.

d. 30. „Bleffwo wij Deponerade.“ Rektor var Nicolaus Laurentii Nycopensis. Decanus var Simon Kexlerus. Dagen derpå inskrifven i Albo Academico.

Nov. d. 15. „Begynte jagh gåå in Collegium Ethicum hoos M. Johannem Svenonis Wassenium, in til Julen, ty effter Julehögtijdhen reeste han bort til Sverigit, tillijka medh Borgmästaren Johan Hanson Purmer, som drogh til Stockholm til herredaghen, såsom och några andra aff Åboo stadh.“ (Strödda notiser om väderlek, årsvext etc. under året).

1649 Febr. d. 5. „Kom jagh ifrån Thomas Baxter och kom til Borgmästaren Johan Hanson Purmerium, thär jag fick frij kost, huus och sängh för trenne hans Söner som jagh begynte att informera.“

d. 22. Blef Georg Alanus, Phys. et. Botan. Prof. introducerad som Theol. Prof.

d. 28. „Drogh jagh med Maatmoder Borgmästarens hustru, H. Elisabeth Johansdotter Winckelhauss såsom ock barnen til hennes Avelsgårdh Alakyle (Suetice Nederbyy) som var

belägen vidh Kustöön i Numiss Sockn en mijl från Åbo.“
Maj d. 1. Kom Borgmästaren Johan Hanson hem ifrån Stockholm.
d. 2. „Stodh jagh Examen publicum i Academia under M. Georgio Christophori Alano, in Augustina Confessione, inter horam 2 et 4 pomeridianam, uthi hvilcken Examen voro öffver 100 Studenter.
Samma dagh affsompnade saligt i Herranom M. Johannes Therserus Eloquentiæ Professor och bleff begraffven i Åbo Domkyrckia d. 6 ejusdem.
d. 4. Stodh jagh examen uthi Logicâ et Poësi, under M. Nicolao Laur. Nycopensi, och uthi samma Examen voro 54 Studenter.
Den 8. kl. 9 f. m. var Mutatio Rectoris uthi Åbo kyrckia, och tå bleff Æschillius Petræus S.S. Theol. Doctor, Pastor civitatis et primarius Professor, magnificus Rector uthi M. Nicolai Laurentij Nycop. ställe.
d. 9. Agerade Studenterna Magnifico til ähra en Comoediam eller Tragediam de Tormentis Apostolorum taghen aff Apostla gerninger, ifrån ett e. m. in til siu, uthi Åbo Academia, (alla medspelande uppräknas) — och vij gingo d. 7. 8. och 9. til the förnämsta i stadhen, såsom och til Slotet, til hanss Excellens Greffve Peder Brahe Sveriges Rijkes Drotzet, och inviteradhe them til samma leek och Speel. Och vij fingo aff them penninger, så att jagh fick för min deel 9 Dlr koppar och 20 öhre.
Juni d. 23. Om Midsommars affton gick jagh och några andra Studenter til Cupis eller Cupidinis kiälla, som ligger itt stycke ifrån staden, hon kallas också S:t Johans kiälla, therföre att ungdomen gåår om Johannis natt tijt uth, och haffver thär sina leekar och annat tijdz fördrijff. För någon tijdh sedan haffver mäst hela staden på samma natt

gått tijt uth, och offrat uthi samma kiälla, såsom och gjordt up eeldar thär rundt omkringh, hoos hvilcka the haffva hafft sijna leekar och speel, så att thär måtte på sidstone sättias wacht af Magistraten, som dreffvo thet vidskepeliga folcket thädan. Uthmedh samma kiälla haffver fordom ett Capell varit, effter hvilcket ännu synes tompten och nedhersta steenradhen, men inthet offra the thär nu så gement som tillförende, ty thet är them strängeligen förbudhit."

Juli d. 8. Resa till Kustöön etc. Beskrifves Kustö slottsruiner etc.

d. 29 hade Presidenten Jöns Kurck bröllop med Christina Horn, enka efter Thorsten Stålhandske, „til hvilckas heeders-dagh jagh en Bröllops skrifft lätt tryckia, för hvilcken jagh bekom 1½ Rijksdaler. Den 31 såsom ock d. 1 Augusti agerade Studenterna i Academien, en nyy Comoediam om Echtenskapz Ståndet, hvilcken Dn Jacobus Chronander giordt hade, præsidenten til ähra."

(Anteckningarne för detta år, liksom för alla öfriga slutar med fullständiga notiser om väderlek, årsvext, sädespriser etc. Äfven förekommer en detaljerad beskrifning öfver reparationen af Åbo Domkyrka).

1650 d. 2 Mai. „Promoverades uthi Academien 14 Philos. Cand. till Magistrar.

d. 3 agerade Studenterna en nyy Comoediam om the trij Huffvud Ståndenn, hvilcken var giord och componerad af Dno Johanne Svenonis Forsenio Nylando.

d. 7 Juni var Mutatio Rectoratus och blef Er. Achrelius Rector Magnificus.

d. 10. Agerade the Finske Studenterna Rectori til ähra en Finsk Comoediam, som Dn Ericus Johannis Justander Aboens. haffver verterat aff Svenskan in på Finsko, om then förlorade Sonen."

d. 18 Juris Doktors Promotion. Wexionius och Joh. Gartzius blefvo Doktorer. Dagen derpå spelas en Latinsk Comedi. d. 27 Juni. Gyllenius afreser till Korpo, der han skall informera en prestenkas söner. Är ofta ute och fiskar torsk. Beskrifver skärgården noggrant. Beskrifver Siälar (Phocas seu Vitulos Marinos) och Siöökalffvar (stellæ maris), hvarmed han menar sjöstjernor. October 17 reser Gyllenius till Åbo. Gör flera resor fram och åter.

1651 Gyllenius vistas på landet. Fiskar, beskrifver fiskredskapen etc. Far in till Åbo. Examineras, orerar etc. Reser åter ut till landet. Beskrifver alltid noga sina färder. Angående Mååsskären, Öören etc. omtalas flera minnesmärken och legender från S:t Henriks dagar. Vidare följer en ganska utförlig och intressant beskrifning öfver Korpo kyrka med alla dess bilder och prydnader. Bland andra kyrkans dyrbarheter omnämnes sist „en stoor Latinsk Bibel medh muncke stijl."

1652 Febr. d. 26 „gick jagh sent om afftonen, såsom och några andra Studenter Stellatim*) med Admodum Reverendo et Excell. Dno. M. Simone Kexlero Mathem. Professore."

Mars d. 2. Gyllenius reste till Nådendal, der det var marknad. Beskrifver kyrkan och ruinerna af ett kloster och omtalar „en gångh mellan tvenne höga muurar nedh til siön genom hvilcken Munckarna och Nunnorna haffva gått på vatnehuuset att giöra sin tarff; hvilcket huus bleff för några åhr sedhan nedhriffvet, och tå fans thär under öffver 200 barnehuffvudskallar, hvilcka Nunnorna hafva thär fördränckt."

I Maj månad reste Gyllenius hem till sin födelsebygd Vermland. Återkom till Åbo i September månad s. å.

---

*) Troligen studentuttryck = för att studera stjernhimmelen.

d. 5 Dec. fick Gyllenius fri kost hos Biskopen emot att informera hans söner.

1653 April. Gyllenius gjorde en resa till Pargas. Pargas kyrka beskrifves. „Uthi Choret ähr Claes Flemmings graff väl murat, när jagh gick uthi henne, stodh thär några kistor och mitt uthi Flemmingens, som var ganska stoor, långh och högh medh sammeet öffver dragen. Thenne Claes Flemmingh som hade sin sätesgårdh i Pargas benämbd Quedia, var Gubernator här i Finlandh, han hölt med konung Sigismund i Påland, och upsatte sigh medh hela Finlandh emot konung Carl, så att konungen måtte til Finlandh medh en Skepzflotta och en stoor krigzmacht, och togh landet och Åbo slott ighen. Och för än konungen kom drogh Flemmingen medh en krigzmacht emoot bönderna i Norrbotn, som föllo honom ifrån och höllo medh konungen och tå han var på vägen bleff han dödh, the mena han förgaff sigh sielff. Han var en ganska stoor sälle, och åth ganska myckit.“

Augusti d. 6. „Gick jagh och några andra Studiosi til ett stort berg, som ligger in emot Numis kyrckia, och besågo thet, vidh hvilcket bergh sägz att then onde haffuer i förtijden hafft ett Collegium, thär han sina Caballister och Svartkonstnärer hafver om qvällerna undervist. Thet synes och att i fordomdagz haffver thär något underligitt varit förhänder, ty vidh öster sijdhan aff berget, hvilcket är brant uthföre och slätt, ähr rundt omkringh lijka som en läxa i en schola med stenar lagde, och hvar haffver hafft sitt serdeles rum, men ett lithet stycke ifrån backen, ähr uthhugget uthi sielffva berget ett säteställe trint, så att en kan thär sittia, uthi hvilcket hool han sjelff sägz haffva sutit, tå han sina discipler informerade. Det är och andre sådana bergh omkringh Åbo, nemligh på andra sijdan el-

ler öster om Numis, såsom ock vid Ispois, thär en part i förtijden haffver nedher uthi ett mechta djupt bergz hool, och thär funnit några böcker att läsa i. Gudh bevare oss ifrån thet Libriet."

d. 8. I Korois omtalas ett gammalt Biskopshus, „mycket högt och trint medh månge stoore gluggar och hool." Kyrkan S:t Maria vid byn Rännemäcki beskrifves. Likaledes Numis kyrka eller S:t Karin, och legenden berättas om S:t Karin, „som belägrades aff en bondedrängh, som klädde sigh i Adelsmans kläder och gaff sigh ut för en Adelsman."

Sept. d. 19. Fick Gyllenius informatorsbeställning hos Carl Simonsson, Assessor i K. Hofrätten. Gör ofta resor till dennes sätesgård Soinis nära Nådendal. Under en resa omtalas det Rå, som grasserar på Åroivast-holmen etc.

1654 Juni. Går till Soinis. d. 27 Juni „gick jagh medh mina disciplar bårt til några engier, en långh vägh, först om Imas, sedhan Loitenä, såsom ock Wenga; thessa enger haffva i förtijden varit en siö på en halff mijl, thär lågh och neder i ett noor i engen, ett stycke aff en Eekeskuta."

1655 Mars 28. „bleff jagh uthi Philosophia examinerat til Candidatum."

d. 28 Juni. Reser Gyllenius från Åbo hem till Vermland, hvarest han förlofvade sig med en flicka i samma socken, der han bodde. Sitt frieri relaterar han på följande sätt.

Aug. d. 12. „Om quellen gick jagh och Ericus Collinus til Öster Wijk, til Jungfru Annika Tolle, strax thär efter kom Moor i Skanum tijt, och tå lätt jagh J. Annika aldeles förnimma, att jagh hadhe uthkorat henne ibland all quinfolk til min bäste vän, bekom och på mitt anmodande

ett godt suar, att saken skulle betänkias, til thess Gudh hulpe migh åther hem, och jagh kunne få någhon läghenheet, så skulle mitt Christelige intent och förehaffvande väll vinna sin fortgångh.“ Återkom till Finland i Octob. månad s. å.

d. 29 Octob. „begynte jagh hålla tvenne Collegia privata, första halffva veckan Logicum, och then andra Physicum, och sedhan disputerade jagh det samma hvar söndagh, stundom andra daghen när tilfälle gafz.

Dec. 14. Disput. jagh publice pro Gradu Magisterii, de Monstris, under M. Abraham Tauvonij Præsidio från 8 f. m. intill 3 e. m. Opponentes voro ordinarij: Dn Petrus Magni Arenius Scholæ Aboensis Collega, Dn Henricus Magni Schroderus och Dn Henricus Caroli Greek, men extraordinarii: Dn Laurentius Petræus, Dn Olaus Bergius, Dn Andreas Wiburgensis en prästman, Dn Johannes Petri Ragmannus, Dn Johannes Henrici Flachsenius.“

Den 18 reste Gyllenius med sin discipel Junker Henrik Ekestubbe till Tavastland. Reste der omkring under Julen.

1656 d. 16 Jan. reste Gyllenius åter till Åbo.

d. 29 April. „Stodh jagh then tredje examen i Philosophia, i det jag las publice in Auditorio Minori, materia var De Chorographia, och tå voro mäst alle Professorerna til städhes tillika med Magn. Rect.“

d. 13 Maj. „Bittida om morgonen kom elden löös i Åbo på Scholegatan, hvilcken fick öffuerhanden så att ingen kunde honom släckia, ty thet var en ganska hefftigh storm, och bran altså staden up, ganska ynkeligen, på stoore sijdhan åån, och skedde en outhsäijeligh stoor skade, ty mänge miste alt thet the hade, thär som elden kom in i the hvälffda steenhusen och källarna, Några fingo fööra sitt undan; bran också några menniskior up, min wärd

Carl Simonson fick och en stoor skade, och staden bran alt in til quällen klåckan 9 tå han lychtade nedher vidh Katterumpan, men hon bran sedan väll i en månadz tijdh i steenhuusen och tompterna; ganska många bodhar, rijor och väderquarnar brunno up, på andra sijdan Wåålberget, såsom och vidh Lybeck och vidh Tavesteport och elden gjorde på några ställe skada en fierdingzvägh från staden, bran också koppertaaket aff på domkyrckian, och thet främsta tornet, men hvalffvet och klåcketornet bleff behållet, Academien och then stoore Rådhstugan bleffvo och förderffvade. Lilla sijdan åån bleff behållen, och til en 50 gårdar på andre sijdan kyrckian, såsom och några gårdar vidh Metijerffvet, och daghen fick jagh väl arbeta migh tröttan, och var ganska ondt vijstas thär sedhan för röök och damb skull, aff the nedhfalne steenhusen, besynnerlighen när thet bläss."

Juni d. 5. „War Promotio Magist. uthi Åbo Domkyrckia, effter som Academien war brunnen, hvilcken begyntes kl. 8 och varade in til 2 effter middagen, och var ganska mycket förnämbligit folk tilstädess, och 12 stycken Candidati bleffwo Magistri, aff hvilcka jagh var den tridie näst den fremste. Effter promotionen begoffvo vij oss uthi M. Nicolai Nycopensis S.S. Theol. Profess., tunc temporis Magnifici Rectoris, huuss, ty thär giorde vij vårt gästebodh, hvilcket varade then daghen och natten, såsom och then andra dagen och natten, medh stoor lust och frögd.

Juli d. 6. Sedan vij kommo uhr kyrckian följgde jagh wärlden på bååt til Soinis, och långt uth, på wästre sijdan Runsala öö, woro wij i landh, mitt för en ganska stoor steen som ståår mitt i fiälen, om hvilcken the sålunda på then orthen fabulera: Reeso kyrckia bleff bygdt aff en jätte, hvilckens nampn ingen wiste, men när han hade

bygt något på samma kyrkia, bleff hans nampn uppenbart hvilcket var Kijl, där aff han bleff så ondh och förbittrat, att han reff ett stort stycke nedher aff kyrckkian, och drog thär ifrån til Tysklandh, åhret thäreffter kom han ighen, och hadhe i sin pungh en steen myckit större ähn then aldra största kyrckia, medh hvilcken han ville nedherslå Reeso kyrkiebygningh. Men en gammal käringh mötte honom vidh en öö uthom Rijmitho Krampen, medh en säck full aff skoosoolar, hon sade vara så långt til Reeso kyrkia tå jätten henne thär om frågade, att hon så många skoor hadhe uthnött sedhan hon kom thär ifrån. Tå öffvergaff han sin reesa, och kastade steenen åth kyrkian, hvilken fölt nidh på fiälen nordväst om Runsala öö, ganska höög och stoor, och ett stort rönneträdh är växt mitt på honom, samma steen kallas på theres måål kuckar kijffvi, thet är pungsteen, och siön eller fiälen, kuckar kijffvi sälckä, pungsteensfiäl."

I Augusti lemnade Gyllenius Finland. Anteckningarne sluta med utförliga listor öfver Åbo Academi stat, öfver stipendiaterna, öfver Gyllenii disciplar o. s. v.

Gyllenii Skrifter, utgifna under det han vistades i Åbo.

1648 d. 27 Dec. Epithalamium festivitati nuptiali Concion. Aul. Dn Brynolphi Magni Kiellini - - - - Ab. Fol. (Svensk och latinsk vers).

1651 d. 16 Mars. Orat. Metrica de Christo - - - - ita adornata, ut singulæ in ea voces a litera C. incipiunt. Ab. 4.

1654 Orat. Metrica de Salvatoris Jesu Christi benefactis et præcipue erga Suecos, ita adornata, ut singulæ in ea voces a litera S. incipiunt. Ab. 4.

1651 Grafskrift öfver Hoppmannens i Korpo Henric Börjessons son Nicolaum. Åbo. Fol. Svensk vers. Alla orden börja på N.

1653 En grafskrift öfver Jumfru Anna Henricsdotter, som dog den 6 Maj och begrofs i Korpo. Svensk vers.

1651 Grafskrift öfver Peder Pedersson Ring Smol., som d. 19 Maj dog uppå hafvet och begrofs i Korpo. Svensk vers.

1653 Bröllopslyckönskan öfver Hr Torres Eriksson Lindskog och Christina Pedersdotter, vigda i Åbo kyrka d. 18 Sept.

1656 Grafskrift öfver Maria Tolle etc. Åbo. 4. Svensk vers.

1651 d. 22 Nov. edidit Meditationem Evangelii dici secundi post Dominicam Jucunditatis D. Æschilli Petræi. Ab. 4.

1653 Grafskrift öfver Christian Classon Alanus, kyrkoherdens son i Korpo, död d. 7 April. Svensk vers.

1653 Grafskrift öfver Nils Engelbrechtsson Eneschöld död d. 13 Apr. På svensk och latinsk vers.

1654 Epitaphium öfver Matronan Margaretha Eriksdotter Sylvan, död d. 13 Mars. Latinsk och svensk vers.

1654 Scripta Gratulat. ad nuptias Mag. Olai Wexionii et Catharinæ Petrææ. Latinska och svenska verser.

Historiallisen Osakunnan Pöytäkirjat.

Syysk. 26 p. 1866. Saapuvilla olivat: Esimies Provessori Akiander, Kanslianeuvos Rein, Assessori Rabbe, Tohtori Ignatius, Maisterit Boehm ja Slöör, hra K. M. Stenius, hra K. A. Castrén ja allekirjoittanut.

1 §. Allekirjoittanut näytti Osakunnalle Suomenmaan sinetin semmoisena kuin se tavataan riippumassa kiinni siitä pärmäkirjasta vuodelta 1457, jolla Turussa kokoontuneet Suomen miehet antoivat suostumuksensa Kristiani I:n vaaliin (ks. Grönblad, Nya Källor till Finl. Medelt. I, siv. 51). Tämä sinetti oli epäilemättä jo Grönblad vainajalla löytynyt kopioittuna, mutta on nyt muiden hänen sinetti-kopioinsa kanssa tietämättömiin joutunut, jonka tähden allekirjoittanut oli Köpenhaminasta pyytänyt, ja Konferensineuvos Wagener'in kohteliaan suosion kautta myös saanut, siitä uuden kauniisti tehdyn kuvauksen, minkä osakunta nyt päätti painettavaksi johonkuhun tulevaan vihkoon „Arkistoa". Sinetti osoittaa Neitsyt Maarian, Kristus-lapsi sylissään. Verrattavaksi otettiin yksi kulta-sormus, joka muutama vuosi takaperin löydettiin Aurajoen mudasta Turun linnan edustalta, jolloin Turun kultaseppä Thuresson sen lunasti ja lahjoitti Yliopiston Museoon. Tämän sormuksen kanta osoittaa samaten Pyhän Neitsyen lapseneen ja on epäilemättä katholis-aikuinen, vaikka mahdoton on tietää, liekö se ollut Turun pispain virka-sormus vai jonkun muun miehen kalleuksia. Sormuksen sisäpuolella eroitetaan selvästi arapialaiset numerot 1 2 3 0, joita pian luulisi vuosiluvuksi. Kuitenkin mainitsi Toht. Ignatius, että arapialaisia numeroita tuskin näin aikaisin lienee käytetty näillä pohjoisilla mailla, koska Saksassakin vasta seuraavan vuosisadan alusta niitä tavataan, kuten seuraavasta ilmi-tuotteesta nähdään: Sen johdosta kun Hoffmann (Handschriftskunde für Deutschland,

siv. 26) oli väittänyt, että julkisissa, kivisissä tai rautaisissa muistomerkeissä sekä tauluissa ei tavattaisi Saksanmaalla arapialaisia numeroita ennen 15:ttä vuosisataa eikä varmuudella ennen v. 1435, on provessori Reuss Würzburg'issa ilmoittanut, että Würzburg'in porvari-hospitalin perustajan, Johannes ab Ariete'n, haudalla luetaan tämän kuolinvuosi 1319 arapialaisilla numeroilla kirjoitettuna (ks. Serapæum, Zeitschr. für Bibliothekswissenschaft etc. 1845, siv. 320). — Kysymys jätettiin siksensä; mutta päätettiin painattaa kuva tästä merkillisestä sormuksesta yhdessä sinetti-kuvan kanssa.

2 §. Herra Castrén ilmaisi Osakunnalle erään suomenkielellä tehdyn rauhakirjan Perä-pohjan ja Wienan-seudun välillä vuodelta 1720, minkä hän on kopioinnut Paltamon kirkon arkistosta. Tämä kirjoitus sisältää kolme osaa: 1) Wenäjän „sota väen kollehian" käsky „admiralteiston kollehian presidental - - Apraxinal kumpanien kanssa" ja Arkangelin maaherralle kapteini Lodisenskoi'lle rauhanteosta rajalaisten välillä, annettu Lokak. 21 p. 1720 (kopio); 2) Kapteini ja Komisarius Uvarow'in kirjoitus „Lapin seitzemän ja Rebolan pohostain asuvaisille", jossa hän ilmoittaa lähettävänsä heille kopion edellisestä, annettu Marrask. 18 p. 1720; ja 3) Ruotsin Sota-kollegion kirje Wenäjän Sota-kollegiolle, annettu jo Heinäk. 4 p. 1720, luultavasti sittemmin Perä-pohjassa suomennettu ja edellisiin liitetty.

3 §. Tohtori Ignatius luki erään Wiipurin konsistorion kirjeen vuodelta 1665 kreivi Per Brahelle, joka kirje sisältää valituksia Trivial-koulun rehtoria Marcus Helsingius'ta vastaan siitä, että tämä muka Kathedral-koulun oikeudella tahtoo kanssaopettajiansa (collegojansa) vitsoilla rangaista.

4 §. Samate Tohtori Ignatius ilmaisi erään kirjeen Wiipurin porvarilta Juhana Hannunpoika Cröell'iltä kansleri Aksel Oxenstjernalle, luultavasti vuodelta 1647, jolla hän vaatii tullaksensa neljänneksi pormestariksi Wiipurin kaupungissa, koska pormestari Antoni Bröijer, jonka jälkeen hän pyrkii, myöskin oli ollut Suomen mies („inländsk") ja hänen tarkoituksensa oli, ett'ei yksin ulkomaalaiset raatiin tulisi, niinkuin he tavallisesti koettavat. Niinkuin muistakin seikoista näkyy, oli tähän aikaan Wiipurin porvaristo enimmältään saksalainen, ja kova taistelu

havaitaan Suomalaisten ja muukalaisten välillä, esm. kymmenen vuotta myöhemmin kirkkoherran-vaalissa (ks. Ignatius, Finl. Hist. under Carl X Gustaf, siv. 154, vert. siv. 199). Juhana Cröell'in isä Hannu Cröell, sihteeri Wiipurin linnassa, sitten pormestari Wiipurin kaupungissa, oli nainut (jo ennen v. 1622) Anna Juusten'in, pispa Paavalin tyttären. Samaa sukua oli epäilemättä myöskin tuo tunnettu kamariviskaali Samuel Cröel vuodelta 1649 (ks. main. teosta, siv. 60). Juhana Cröell taas oli v. 1644 porvari ja kauppias Wiipurissa, tuli v. 1647 pormestariksi, aateloittiin v. 1653 $\frac{16}{8}$ nimellä Rosencröell, saaden äitinsäisän vaakunan sillä eroituksella että hiipan sijassa pantiin kypärin päälle ruusu-oksa kahdella punaisella ruusulla ja yhdellä keltaisella; kuoli lapsetonna, jolloin tämä aatelis-nimi sammui; oli v. 1664 everst-luutnanttina eräälle rakuunajoukolle (ks. Anrep). Kaksi kuninkaallista kirjettä vuodelta 1654 osoittavat, että Juhana Cröell oli riitaantunut virkaveljestensä kanssa ja joutunut pois viraltaan; ja että, koska Cröell tahtoi saada virkansa takaisin, kanteet häntä vastaan lykättiin Turun Hovioikeuden tutkittavaksi.

Yrjö Koskinen.

Lokakuun 31 p. 1866. Saapuvilla olivat: Esimies Provessori Akiander, Kanslianeuvos Rein, Assessori Rabbe, Tohtorit Elmgren, Bomansson ja Ignatius, herra K. M. Stenius ja allekirjoittanut.

1 §. Edellisen kokouksen pöytäkirja luettiin ja hyväksyttiin.

2 §. Allekirjoittanut mainitsi tuon viime kokouksessa näytetyn Suomen sinetin suhteen muutamia valaisevia kohtia, jotka tekevät todennäköiseksi, että Neitsyt Maaria jo aikaisin oli tullut Suomen seurakunnan ja sen kautta koko maankin varsinaiseksi edustajaksi. Että siihen aikaan todellakin oli tapana pyhittää äsken-kristityt maat Pyhälle Neitsyelle, todistaa Liivinmaan esimerkki; sillä kun sen maan kolmas pispa Albert v. 1201 siirsi istuimensa Ykskylästä äsken perustettuun Riikaan, mainitaan nimen-omaan, että hän „pyhitti pispallisen istuimen ynnä

koko Liivin-maan pyhimmälle Jumalan äidille Maarialle" (cathedram episcopalem cum tota Livonia beatissimæ Dei genetricis Mariæ honori deputavit; ks. Origines Livoniæ VI4 [Script. rer. Liv. I siv. 76; ed. Gruber, siv. 22]). Jotakin samanlaista näyttää Suomessakin tapahtuneen. Ainakin tiedämme, että Suomen molemmat ensimäiset kathedrali-kirkot, Nousiaisten („ecclesia Sanctæ *Mariæ* de Nousia") ja Räntämäen („templum S. *Mariæ* Rändämäkiense") kantoivat Pyhän Neitsyen nimeä (ks. Porthan ad Juusten Chron. Ep., uus. pain., sivv., 135, 137), ja että Turunkin tuomiokirkko sai Neitsyt Maarian suojelijakseen, vaikka siinä hänehen myöskin liitettiin „Pyhä Henrik pispa ja marttiira" (ks. Chron. Ep., sivv. 110, 145). Mahdotonta ei ole, että tuo Aurajoesta löydetty sormus olisi ollut Suomen pispain virkasormus, jota he niinkuin muut pispat kantoivat oikean käden sormessa, osoitukseksi että muka olivat kirkkohon, Kristuksen morsiameen, kihlatut (ks. Du Cange, § Annulus). Eikä allekirjoittanut puolestaan katsonut mahdottomaksi, että nuo sisäpuolelle piirretyt Arapialaiset numerot (1230) voisivat vuosilukua tarkoittaa, koska sormus kenties oli kotoisin Italiasta, missä tiedetään Arapialaisia numeroita jo siihen aikaan ruvetun käyttämään, esm. Pisalaisen Leonardo Fibonacci'n teoksessa luvunlaskussa ja algebrassa vuodelta 1220 (ks. Hallam, Introduction to the Litterature of Europe I, sivv. 113, 114). Jos arvelujen aavalle merelle uskalletaan lähteä, sopisi ajatella, että paavi Gregorio IX silloin kun pispan-istuin siirrettiin Nousiaisista Räntämäelle, olisi uuden sijan pyhitykseksi lähettänyt tämän sormuksen Tuomas pispalle. Mutta koska semmoiseen arveluun ei ole mitään varsinaista todistusta, on asia tietysti jätettävä siksensä, kunnes mahdollisesti keksitään tarkempia osviittoja tämän sormuksen oikeaan ikään ja merkitykseen.

3 §. Tohtori Elmgren luki Osakunnalle kirjoituksen niistä kalliokirjoista, joita tavataan Soinin talon vieressä Naantalin pitäjässä ja joista jo viime vuonna Kesäkuun 1 p. oli Osakunnalle tehty ilmoitus (ks. Hist. Ark. I, siv. 146). Näitä piirroksia, joita ensi silmäyksellä luulisi jonkunmoiseksi ruuno-kirjoitukseksi, on Toht. Elmgren tänä kesänä tarkemmin tutkinut ja tullut siihen varmaan päätökseen, että ne eivät muuta ole kuin luonnol-

lisia halkioimia kalliossa, kuten todistaapi olletikkin viivojen epätasainen sekä levyys että syvyys ja kallion muuallakin nähtävä taipumus halkeilemaan.

4 §. Siitä Hämeenlinnan muurissa muinoin löytyvästä kuvauksesta, jossa Birger jaarli osoitetaan vitsa ja ruoska kädessään sekä kalkki ja tulenliekki vieressänsä, mainitsi Tohtori Ignatius, että jo pispa Haquin Spegel oli antanut sen selityksen, että nämä aseet eivät muuta merkitse kuin kirkollisen katumuksen eri asteita, joita hurskaat kristityt vapa-ehtoisesti ottivat päällensä ja joihin he mielellään tahtoivat nähdä kuvansakin yhdistyneenä. Se koulu-kirjoissammekin matkittu selitys, että tämä kuva muka osoittaisi, kuinka Birger ruoskalla ja tulenrovioilla ajoi Hämäläiset kristin-uskoon, näyttää kokonaan olevan perää vailla.

5 §. Herra Stenius, joka kuluneena kesänä on Ruotsin valtio-arkistossa työskennellyt Karjalan historian suhteen, ilmaisi Osakunnalle muutamia tietoja niistä keskinäisistä retkistä, jotka tapahtuivat yhdessä jaksossa Käkisalmen valloituksen kanssa v. 1580. Nämä tiedot, jotka enimmäksi osaksi olivat otetut „Livonica“ nimisistä tukuista, todistavat nekin puolestaan kuinka paljon uutta vielä on Ruotsin arkistoista saatavana. Niinpä esm. mainitaan Herman Fleming'in jo v. 1572 karanneen Käkisalmen lääniin ja siinä polttaneen kaksi kauppalaa sekä yhden luostarin, joka viime-mainittu seisoi Käkisalmen vieressä; tästä hän eteni Pähkinälinnankin lääniin. Siitä retkestä, jonka Wenäläinen ratsuväki Helmik. 1577 teki Wiron puolelta jään yli Uuteenmaahaan, oli saatu laveita tietoja. Kun seuraavana vuonna Tammikuussa Henrik Horn ja Herman Fleming tekivät retkensä jään yli Pernionpäähän ja Jaaman seuduille, oli heidän seurassansa Savolainen sissi-johdattaja Tuomas Tepponen, joka vielä pari-kymmentä vuotta myöhemmin tavataan samassa virassa. Pohjois-Karjalan salomaissa vallitsi siihen aikaan Wenäläinen rosvokunta, jonka päämies oli eräs Roponits, ja joka ei nä'y tunnustaneen Wenäjänkään esivaltiuutta, vaan liikkui kokonaan omalla vallallansa. Luultavasti se oli tämä rosvokunta, joka kesällä 1579 retkeili veneillä Kuopion seuduille. Saman vuoden syksynä teki Klaus Hermaninpoika Fleming retken Latokkaan, jo-

hon hän Savosta toi veneitä mukaansa. V. 1580, kuten tiedämme, valloitti De la Gardie vihdoin Käkisalmen linnan ja koko läänin. Seuraavana vuonna olivat sotatoimet molemmin puolin erittäin virkeitä. Paitsi niitä retkiä, jotka De la Gardie ja Kaarlo Horn tekivät itäiseen Wiroon ja läntiseen Inkeriin, sekä Klaus Hermaninpoika Fleming Aunukseen, mainitaan eräs Suomalaisten meriretki Laatokan kaakkois-rannalle Sermaks'in satamaan, josta ottivat muutamia suolalaivoja. Samana kesänä tekivät Wenäläiset kolme eri retkeä Käkisalmen lääniin, josta heidän oli tarkoitus joko pois-viedä tai surmata kaikki asukkaat.

6 §. Licentiaatti Calamnius'en kirjoitus Pohjan-perän muinais-merkeistä katsottiin Suomi-kirjaan painettavaksi, ja päätettiin siitä antaa Kirj. Seuralle lausunto. — Valtioneuvos Gyldén'in historiallisesta kartasta Kustaa I:n aioilta ei tahdottu lausetta antaa, ennenkuin ne Senaatin arkistosta tehdyt kyläluettelot, joita Valtioneuvoksen käytettävinä ovat olleet, saataisiin silmäiltäväksi.

Yrjö Koskinen.

Marrask. 14 p. 1866. Välikokous, jossa saapuvilla olivat: Esimies Provessori Akiander, Assessori Rabbe, Tohtorit Elmgren, Reinholm, Ignatius ja Waaranen, hra K. A. Castrén ja allekirjoittanut.

1 §. Sittenkuin Historiallinen Toimikunta oli tarkastellen läpi-käynyt sitä Suomen sotaväen ja puolustus-laitoksen historiaa, josta Herra luutnantti J. Mankell Tukholmasta on alkupuolen käsikirjoituksena lähettänyt Suom. Kirj. Seuralle, tullaksensa vakuutetuksi siitä palkintorahasta, minkä eräs tuntematon lahjoittaja viime keväänä oli semmoisen historian kirjoittamista varten Seuran haltuun uskonut, luki Tohtori Ignatius Osakunnalle erinäisen mietintönsä tästä asiasta, ja päätti Osakunta tämän johdosta antaa puheen-alaisesta teoksesta, mihin vertaan se on tutkittavana ollut, näin kuuluvan lausunnon:

Jo siinä lausunnossa, minkä Historiallinen Osakunta viime keväänä antoi yllämainitun palkintorahan käyttämisestä, selvitettiin syyt, mitkä tätä nykyä estävät toimeen saamasta jotakin

Suomen sotaväen historiaa siinä laveudessa ja täydellisyydessä, kuin arvollinen lahjoittaja oli kauniilla antimellaan ensin tarkoittanut, jonka ohessa Osakunta puolestaan katsoi tarkoituksenmukaiseksi, että puheen-alainen summa käytettäisiin aineiden kokoomiseen semmoista teosta varten, jonka lopullinen valmistus täytyisi jättää tulevaisuuden varalle. Tämä jälkimäinen ahtaampi tarkoitus, johon myös lahjoittaja sittemmin on antanut suostumuksensa, on Osakunnalle nytkin silmä-määränä ollut, arvostellessaan sitä teosta, jonka hra Mankell aikoo puheen-alaisen asian hyväksi valmistaa.

Teos, josta noin 80 kirjoitettua arkkia on Seuralle lähetetty, sisältää lyhyissä piirteissä Suomen koko sotahistorian vanhimmista aioista alkaen vuoteen 1742 saakka ja aiotaan vähäistä laveammassa jaksossa jatkaa Haminan rauhantekoon asti. Niiden sotatapausten ohessa, jotka Suomenmaassa ja Suomen-puolisella rajalla ovat sattuneet, kerrotaan nekin Ruotsin armeijan retket muilla mailla, joissa Suomalaisia joukkoja on ollut osallisina. Sekä suunnitus että esitystapa on melkein senmukainen kuin saman tekijän viime vuonna painettu „Öfversigt af Svenska krigshistorien“, josta paljon onkin suorastaan, vaikka suuremmilla tai vähemmillä lisäyksillä, tähän uuteen teokseen lainattu. Myöntämistä on, että niin itse sotatapausten kuin myös Suomen sotaväen kokoonpanon suhteen tässä paljon uusia tietoja tutkimukselle tarjotaan; mutta toiselta puolen täytyy suureksi puutteeksi mainita, että aivan vähän taikka ei ollenkaan selitystä ole annettu sotaväen asusta ja aseista sekä niistä muutoksista ja parannuksista, joita aikojen kuluessa niihin on tehty. Milloin joku uusi sota-ase on otettu käytäntöön tai vanha hylätty, siihen ei löydy teoksessa vähintäkään viittausta. Esimerkiksi sopii mainita, että Geijer (Ruots. Kans. hist.) muutaman kirjeen mukaan kertoo, kuinka siinä Suomalaisessa sotaväessä, joka v. 1627 tuotiin Liivin puolelle, löytyi muiden muassa joku määrä joutsimiehiäkin; asia on laillansa hyvin omituinen, mutta sitä tai muita samanlaisia tietoja haetaan turhaan hra Mankell'in teoksesta. Arvattavaa siis lienee, ett'ei kirjantekijä ole enempää huomiota antanut niillekkään tärkeille muutoksille, mitkä Yrjö Maunu Sprengtporten toimitti Suomen sotalaitokseen, koska yleensä

koko tämä puoli sotahistoriaa on jäänyt häneltä tarkastamatta. Samate on yleensä kaikki selitys entis-aikain tappelujärjestyksestä ja sotataiteesta heitetty sikseen; ainoastaan yhdessä paikassa, missä on puhe Suomen ratsuväen urosteoista Werben'in seuduilla ja siitä kunnian-asemasta oikeanpuolisen siiven ensimäisellä linjalla, johon siitä lähtien tämä ratsuväki aina asetettiin (käsik. siv. 40, 41), annetaan sen-aikuisesta sotarinnasta varsin valaiseva selitys, joka täydellisesti osoittaa, kuinka paljon kirjantekijä voisi tässäkin kohden valoa lisätä. Näihin seikkoihin katsoen, Osakunta pitää aivan suotavana ja tarpeellisena, että ennen teoksen painamista jokaisen aikakauden alkuun tai loppuun liitetään joku katsahdus niihin muutoksiin ja parannuksiin, joita aseiden ja sotataiteen suhteen on aikojen kuluessa tapahtunut.

Itse sotatapausten historiassa teos epäilemättä sisältää koko joukon uusia ja arvollisia tietoja. Mutta siinäkin kohden täytyy Osakunnan tehdä se muistutus, että alku-luvut ennen kolmekymmen-vuotista sotaa eivät muuta ole kuin suora ote tekijän edellisestä teoksesta, ja että ne painetut uudemmat lähteet ja tutkimukset, jotka tätä aianjaksoa valaisevat, esm. Arwidsson'in, Grönblad'in ja Waarasen todistuskappaleet, Akiander'in otteet Wenäjän kronikoista (Suomi 1848) sekä Koskisen Nuijasodan historia, näyttävät olevan hra Mankell'ille kokonaan tuntemattomat. Seuraus onkin, että teos tässä osassa on kerrallaan aivan vaillinainen ja aivan virheellinenkin, jonka tähden Osakunta arvelisi parhaaksi, että nämä lyhyet alkuluvut kokonaan pois-jätettäisiin, ellei kirjantekijä kenties täydellisyyden vuoksi katso tarpeelliseksi tehdä vanhempiinkin aikoihin jonkunmoisen katsahduksen, jossa tapauksessa kuitenkin siihen kuuluva aine kaipaa täydellistä uudistamista. Sitä vastoin Suomen sotaväen osallisuus kolmekymmen-vuotisessa sodassa on laveasti ja asiallisesti esitetty, niin että eri rykmenttien marsit ja taistelut kunakin vuonna astuvat selvästi näkyviin. Samoja ansioita havaitaan teoksen seuraavissakin osissa, vaikka kyllä on nähtävää, että tekijä enemmin on käyttänyt käsillä-olevia tietovarojaan, mitkä edellisestä teoksesta ovat yli-jääneet, kuin juuri vasta-varten tehnyt erinäisiä tutkimuksia Suomen sotaväen suhteen. Muutamiin

vaillinaisiin kohtiin katsoo Osakunta tarpeelliseksi erittäin viitata. Stålhandske'n urhokas retki Silesiassa vv. 1640—1642 on siksensä heitetty, vaikka todistuskappale N:o 319 hra Mankell'in edellisessä teoksessa näyttää — vastoin hänen omaa arveluansa — todistavan, että muassa oli joku määrä Suomalaisiakin (Kenr. Maj. Stålhandske'n rakuunia ja ratsumiehiä). Lueteltaissa Suomen armeijan rykmenttejä v. 1655 on poisjäänyt yksi rakuunarykmentti, jonka päällikö v. 1657 oli eräs eversti Rosen; tämän rykmentin uroollista puolustusta mainittuna vuonna Tykoczin'issa Puolanmaalla ei ole ollenkaan muistettu, vaikka se urosteko on Suomen väen sotamaineelle loistavimpia. Sota Suomessa vv. 1656 ja 1657 on vaillinaisesti ja osittain virheellisesti kerrottu ja tarvitsee tulla oiennetuksi Ignatius'en „Kaarlo X:nnen historian" mukaan. Kertomuksessa Lund'in tappelusta ei ole mitään puhetta eversti Borkhusen'ista ja hänen Suomalaisistaan; jos Fryxell'in ja muiden kertomus tässä kohden olisi perätön, olisi se seikka kumminkin erittäin muistutettava. De la Barre'n käytös Napuen tappelussa kerrotaan lyhyesti Nordberg'in tapaan, eikä edes mainita niitä epäilemisiä joita Fryxell siinä kohden tekee, vaikka hra Mankell nähtävästi on tämän tappelun suhteen käyttänyt runsaampia lähteitä kuin mitä muutoin on ollut tunnettu, ja toivomista siis olisi ollut, että hän tähän hämärään seikkaan olisi voinut jotakin valoa levittää. Kirjantekijän kertomus meritappelusta Hangon tykönä (Riilahdella) on vanhoista ja vaillinaisista lähteistä otettu, ja tarvitsee korjausta sen elämäkertomuksen mukaan, jonka Elmgren on Ehrnsköld'istä julkaissut (Finl. Minnesvärda Män, II osa).

Näiden muistutusten ohessa, joihin vielä useita muita kyllä kävisi lisätä, täytyy Osakunnan kuitenkin mainita, että se useassa kohden ei voikkaan tarkemmin tutkia teoksen sisältämäin tietojen luotettavuutta, koska hra Mankell'in lähteet isoksi osaksi eivät ole joka miehen käsillä. Mutta samalla kuin tämä teoksen alkuperäisyys suuresti enentää sen arvoa, olisi myöskin sen vuoksi Osakunnan mielestä välttämättömän tarpeellista, että luotettavuuden tukeeksi teoksessa löytyisi tarkkoja viittauksia niihin lähteisin, joiden nojassa uusia tietoja on annettu. Niinpä esm. se lavea ja selvä kertomus, joka annetaan Napuen tappelusta, saa-

vuttaisi lisää arvoa, jos huomattaisiin, liekö kirjantekijällä ollut silmäin alla Kaarlo Armfelt'in tähän asti kadoksissa ollut „relationi.“ Ainoastaan tämmöisten viittausten kautta voipi teokselle tulla se tieteellinen tukevuus, josta tutkimukselle on apua. Samassa tieteellisessä tarkoituksessa pitää Osakunta myöskin aivan tärkeänä, että hra Mankell lupauksensa mukaan liittää teokseensa täydellisen luettelon Suomalaisten rykmenttien päälliköistä ja eversteistä, koska itse kertomuksessa niitä ainoastaan sattumalta on sopinut nimittää.

Lopuksi osakunta ei saata olla muistuttamatta, että suomenkieliset paikannimet, ja samate venäläisetkin nimet, tavallisesti ovat pahasti turmeltuneina, jonka tähden suotavaa olisi, että ennen teoksen painattamista luettelo tämmöisistä nimistä olisi tänne lähetettävä, jotta voisivat täällä saada tarpeellisen korjauksensa.

Näiden edellä lueteltujen syiden nojassa on Osakunnan ajatus, että puheen-alainen hra Mankell'in teos nykyisessä muodossaan ei oikein täytä sitä tarkoitusta, joka Seuran hallussa olevalla palkintorahalla on saavutettava. Kuitenkin, koska hra Mankell, joka jo monta vuotta on suurella hartaudella ja taidolla työskennellyt Ruotsin sotahistorian tutkimisessa, epäilemättä on soveliain ja kykenevin mies ryhtymään tuohon vaivaloiseen toimeen ko'ota aineet ja tiedot Suomenkin sotaväen historiaan, johon hänellä jo edellisistä tutkimuksistaan näkyy olevan paljon valmista, tahtoo Osakunta Seuralle esittää, että hra Mankell'ia kehoitetaan täydentämään ja parantamaan puheenalaista teostansa niiden osoitusten mukaan, joita Osakunta tässä on antanut; ja pitäisi, niin pian kuin teos tässä korjatussa muodossa joko painosta julkaistaan tai käsikirjoituksena Seuran haltuun annetaan, tekijälle ansaituksi palkinnoksi annettaman se rahasumma, joka sitä varten on Seuran käytettäväksi uskottu.

2 §. Tohtori Reinholm mainitsi muutamia viime aikoina löydetyitä muinaiskaluja. Muutaman kivi-aseen, joka oli löydetty Woipalan tiluksilta Sääksmäellä, oli Tohtori itse saanut haltuunsa. Samate oli Loviisan Pormestari Juselius, jolla kuuluu olevan varsin suuri kokoilema muinaiskaluja, äskettäin saanut Wihdistä pronssi-keihään.

3 §. Tohtori Ignatius mainitsi, että Kenraalinna Rajewski Pietarissa on Yliopistomme kansatieteelliseen Museoon lahjoittanut kauniisti tehtyjä kipsikaavioita niistä Wenäjältä ja olletikkin Aunuksenmaalta löydetyistä kivikaluista, joita Pietarissa säilytetään. Nämä kalut ovat likeistä sukua Suomessa löydettyin kanssa, mutta tarjoovat myöskin muutamia omituisia muotoja.

Yrjö Koskinen.

Marrask. 28 p. 1866. Saapuvilla olivat: Esimies Provessori Akiander, Kanslianeuvos Rein, Assessori Rabbe, Provessori Topelius, Tohtorit Elmgren, Bomansson ja Ignatius, Maisteri Renvall ja allekirjoittanut.

1 §. Kahden edellisen kokouksen pöytäkirjat luettiin ja hyväksyttiin.

2 §. Muutamat muinaistarut ja muut kokoilemat, mitkä Kansakoulun opettaja Laitinen oli Kirjallisuuden Seuralle tarjonnut, otettiin tutkittavaksi, mutta havaittiin olevan yleensä vähäarvoisia, jonka tähden Osakunta ei tahtonut ehdotella Laitiselle mitään eri palkintoa, olletikkin koska hänen edellisistä lähettämistään Seura jo oli runsaan palkinnon antanut.

3 §. Tohtori Elmgren ilmoitti, että Tohtori Grönblad'in jälkeenjättämissä papereissa löytyy eräs katkonainen kappale Wadstenan luostarin säännöistä, kopioittuna niistä pärmälehdistä, jotka ovat olleet tilikirjain kansina Senaatin arkistossa (vertaa tästä asiasta Suomi 1846, sivv. 202 seur.) Nämä säännöt, jotka epäilemättä ovat kuuluneet Naantalin luostarin kirjastoon, ovat latinankielisiä, taikka ainakin latinaksi käännetyinä, ja sisältävät ohjeita pienimpiinkin seikkoihin nunnien elämässä, eriten siinä kohden kaikista ennen painetuista Wadstenan säännöistä, jotka ovat ruotsinkielisiä ja määräyksiltään varsin yleisiä. Osakunnan kuullen luki toht. Elmgren muutamia paikkoja, jotka osoittivat tämän todistuskappaleen tärkeyttä. Samassa päätettiin painattaa tämä kappale Historialliseen Arkistoon. Mutta koska se nykyisessä tilassa ei ole läheskään täydellinen, vaan sisältää ainoastaan muutamia ainoita lukuja, lupasi Toht. Elmgren ensin tar-

kastella Senaatin arkiston riisutuita kansipärmiä, jos niistä vielä löytäisi jotakin lisäystä siihen, mitä Grönblad jo on kopioinnut.

Yrjö Koskinen.

Tammikuun 30 p. 1867. Saapuvilla olivat: Esimies Provessori Akiander, Assessori Rabbe, Tohtorit Bomansson ja Ignatius, Maisteri J. Krohn ja allekirjoittanut.

1 §. Edellisen kokouksen pöytäkirja luettiin ja hyväksyttiin.

2 §. Ilmoitettiin Osakunnalle lahjaksi tulleen Tohtori O. Rancken'ilta Waasassa: Valokuva eräästä Mikael Agrikolan nimikirjoituksesta, jonka hän nähtävästi itse on kirjoittanut erään vanhan kirjan nimilehteen näillä sanoilla: „*Michàelis Olaui Agricolæ Liber, duodecim ör. Emptus Abo Anno dni Mdxxxii.*“ Kirja, joka on „Valerii Maximi Dictorum et factorum memorabilium Libri Nouem“, ilman vuosiluvutta ja painopaikatta, löytyy yhteensidottuna (nähtävästi viime vuosisadan lopulla tehdyissä kansissa) muutamain muiden saman-aikuisten kirjain kanssa Tohtori Rancken'in kirjastossa ja on siihen aikaan, jolloin kannet pantiin, ollut hovioikeusneuvoksen N. E. Rancken'in hallussa. Näistä seikoista oli Tohtori Rancken kirjeessä antanut Osakunnalle tiedon.

3 §. Samassa kirjeessä oli Tohtori Rancken tahtonut johdattaa Osakunnan huomioon, kuinka tarpeellista olisi, että maamme harvat historialliset muistomerkit tulisivat paremmin suojelluiksi ja holhotuiksi, kuin tähän asti on tapa ollut. Tohtori muistutti muun seassa, mitä la'itonta menetystä tavallisesti harjoitetaan, vanhoja kirkkoja korjattaissa, ja mainitsi omin silmin nähneensä, kuinka Mynämäen emäkirkossa kesällä v. 1865 asianomaisella luvalla oli tehty kaikenlaisia muutoksia, joiden johdosta vanhat haudat täytettiin ja se marmoripatsas, johon oli veistetty kenraali Henrik Fleming'in ja hänen puolisonsa vartalonkokoiset kuvat (ks. Hallenius, Territorii Wirmoensis Memorabilia; Anrep, Ättartaflor, aatelissuku Fleming, tab. 24), nostettiin muutamaan syrjäiseen soppeen, puhumatta siitä, että Fleming'in hyvin säilynyt haarniska oli irti-otettu ja laskettu lukuttomaan porstuaan.

Koska tämä esimerkki ei suinkaan seiso yksinäisenä, kehoitti Tohtori Historiallista Osakuntaa ryhtymään semmoisiin toimiin, joiden kautta säätyjen ja hallituksen huomio kääntyisi tähän tärkeään asiaan. Osakunta, joka täydellisesti suostui Tohtorin esittämään tuumaan, pyysi esimiestänsä huolta pitämään asiasta.

4 §. Toisessa kirjeessä oli Tohtori Rancken ilmoittanut saaneensa sattumalta haltuunsa ja Waasan lukion kokoilemiin erään melkoisen löydön vanhoja hopearahoja, minkä Pohjalainen työmies viime kesänä oli keksinyt, kuokkiessaan Ahvenanmaalla Jomalan pitäjässä Hambrudda nimisten taloin tiluksilla, jonkun tuhannen kyynärän päässä merestä, joka nähtävästi ennen oli siinä asti aaltojansa vierittänyt. Vähän toista korttelia maanpinnan alla oli kuokka koskenut tähän käärytönnä makaavaan aarteesen, ja oli nähtävästi silloin rikkonut useatkin näistä rahoista. Löytö oli painanut 24 luotia, joista noin 20 oli miehellä vielä jälillä, hänen Waasaan tullessansa. Kaikki nämä rahat, luvultansa 33 kokonaista, 3 vaillinaista ja 121 särjettyä palasta, ovat vanhoja Muhammedilaisia ja näyttävät olevan melkein saman-muotoisia kuin muutamat niistä, joita Provessori Geitlin on n:oina 1—23 kuvannut Tiedeseuran toimituksissa (Acta Soc. Sc. Fenn. VII). Tarkemmin niitä tutkittuansa, lupasi Tohtori Rancken antaa täydellisempiä tietoja.

5 §. J. A. Lindström'in kirjoitus „Är Europas vestra och nordvestra fornbildning ursprungligen fenicisk?“, ollen jatkona saman-nimiseen kirjoitukseen, joka ennen on ollut Suomi-kirjassa painettu, otettiin tarkastettavaksi, mutta katsottiin olevan tekijälle takaisin jätettävä.

6 §. Siihen edellisissä kokouksissa väiteltyyn kysymykseen Suomenmaan vanhimmasta sinetistä, toi Tohtori Ignatius uuden, tärkeän todistuskappaleen, mainiten että Palmsköld'in kokoilemissa Upsalassa Vol. LIX, siv. 145, tavataan näin kuuluva muistoon-pano: „*Aboensis Ecclesiæ sigillum fuit olim Virgo M. sedens et gestans infantem coram qua geniculatur Episcopus ornatus intra sex canonici geniculantes in circuitu subsellia (Messen. Sched.)*“; s. o. Turun seurakunnan muinoinen sinetti oli Neitsyt Maaria istualla, lapsi sylissä, ja hänen edessään pispa

juhlapuvussaan polvillansa; (reunapiirin?) sisäpuolella kuusi kaniikkia polvillaan ja itse reuna-piirissä (kaniikkein?) lavitsoita. — Tämä „Messenius'ten käsikirjoituksista“ otettu tieto näyttää todistavan, että „Sigillum terræ Finlandiæ“ vuodelta 1457 lienee alkunsa saanut Turun hippakunnan ja tuomiokirkon yllämainitusta vaakunasta.

Saman asian suhteen ilmoitti allekirjoittanut kuulustaneensa Schwerin'in arkistosta erästä vieläkin vanhempaa Suomenmaan sinettia, joka on liitetty siihen pärmäkirjaan, minkä Suomen säädyt Elok. 29 p. 1386 kirjoittivat, Suomenmaan sinetin alla („vnder wart landz incighle“), Albrekt kuninkaalle. Itse kirje löytyy painettuna C. G. Styffe'n todistuskappaleissa (Bidrag till Skandinaviens historia I, sivv. 185, 186), mutta sinetti, joka siinä mainitaan säilyneenä, on jäänyt Styffe'ltä kopioimatta eikä myöskään löydy Grönblad'in kokoilemissa. Viime Marraskuun lopulla kirjoitti allekirjoittanut tästä asiasta Schwerin'in Suurherttuallisen arkiston hoitajalle, hra Archiv-Rath Lisch'ille, pyytäen saadaksensa mainitun sinetin kuvattuna tänne. Mutta erinomainen onnettomuus teki tämän hankkeen tyhjäksi. Ennen kuin kirje perille tuli, oli Schwerin'in hallitus-palatsi viime Joulukuun 1 p. palanut tuhaksi. Tosin oli koko arkisto, joka siinä säilytettiin, saatu pelastetuksi; mutta I Fasc. Ruotsalaisia kirjeitä, jossa puheen-alainen pärmäkirje oli, on pelastettaissa mennyt hajalle ja juuri se sama todistuskappale, jota olisi tässä tarvittu, oli kadonnut, ollen ainoana kaikista arkiston pärmäkirjeistä, jota kaivataan. Herra Lisch, kirjeessään Tammik. 7 p. sanoo epätietoiseksi, onko tämä tärkeä kappale kadulle pudonnut ja hukkunut, vaiko kenties ainoastaan muiden joukkoon sekaantunut, ja lupaa viimeisessä tapauksessa antaa tiedon, niin pian kuin se taas tulee näkyviin, pyytäen kuitenkin, että jos ankarain työtointen tähden asia häneltä unohtuisi, hänelle muistutus lähetettäisiin noin kahden vuoden perästä.

7 §. Allekirjoittanut kertoi muutamia Hämäläisten alalta kerätyitä kansan-taruja paikkakuntain ensimäisestä asuttamisesta, jonka ohessa Tohtori Ignatius mainitsi hänelläkin saman-aineisia kansan-taruja olevan Suu-pohjasta saatuina. Osakunta, joka katsoi tärkeäksi, että tämmöiset muistot yhteen paikkaan ko'ot-

taisiin, päätti painattaa niitä ja samankaltaisia yhteen jaksoon Osakunnan „Historialliseen Arkistoon.“

Yrjö Koskinen.

Helmik. 27 p. 1867. Saapuvilla olivat: Esimies Provessori Akiander, Kanslianeuvos Rein, Assessori Rabbe, Provessori Topelius, Tohtorit Elmgren, Reinholm, Bomansson ja Ignatius, hrat Stenius ja Castrén sekä allekirjoittanut.

1 §. Edellisen kokouksen pöytäkirja luettiin ja hyväksyttiin.

2 §. Tohtori Elmgren ilmoitti vielä löytäneensä Senaatin arkiston pärmistä kaksi tärkeätä kappaletta. Toinen niistä on kaava, jonka mukaan Birgittalais-munkit ja -nunnat olivat vihittävät. Toinen on vähäinen osa siitä kuulusasta teoksesta: „Konunga och Höfdinga Styrelse“, minkä ensin Kustaa II Aadolfin opettaja Juhana Bureus julkaisi Juhana Skytte'n kehoituksesta v. 1634. Sen aian perästä ei ole tästä vanhasta teoksesta löydetty mitään käsikirjoitusta, ei edes sitä jota Bureus oli käyttänyt, ja uudemmat tutkijat, esm. Reuterdal, ovat siitä tehneet sen päätöksen, että teos lienee Bureus'en sepittämä. Mutta tämä käsikirjoitus, joka sisältää kolmannen „kaaren“ lopun ja alun neljättä, on nähtävästi 14:nnen sataluvun käsi-alaa ja on ollut kansiksi käytettynä muutamiin tilikirjoihin vuodelta 1563, siis jo hajotettuna viisi vuotta ennen kuin Bureus syntyikään. Kieli muutamissa kohden vähän eriää Bureus'en painoksesta. Molemmat nämä merkilliset kappaleet päätti Osakunta painattaa „Historialliseen Arkistoon.“

3 §. Kanslianeuvos Rein ilmoitti, että hän Osakunnan kehoituksen mukaan oli kuulustanut muutamia Seestan kartanossa Nastolassa säilyssä olevia historiallisia todistuskappaleita ja niin muodoin saanut kartanon omistajalta herra protokollasihteeri Ehrnroot'ilta useita käsikirjoituksia viime vuosisadan loppupuolelta. Etevin näistä on Yrjö Henrik Jägerhorn'in itsekirjoittama elämäkerta. Samate oli Kanslianeuvos saanut herra eversti Aminoff'ilta erään käsikirjoitetun vastalauseen siihen ker-

tomukseen Porrassalmen tappelusta, mikä on painettu Adlersparre'n „kokoilemissa."

4 §. Tohtori Reinholm luki muutamia muistoon-panoja Tampereen kaupungin muinais-seikoista ja lupasi antaa kirjoituksen tästä asiasta „Historialliseen Arkistoon."

5 §. Sen ohessa mainitsi Tohtori Reinholm, että Lempäälän pitäjässä Päiväniemen kannaksella, ei kaukana Kuokkalan koskesta, tavataan joukko hautoja, luvultansa 26, jotka nähtävästi ovat johonkin määrin samaa laatua kuin Wanaantaustan haudat. Muutama niistä löydetty pronssi-kappale oli kemiallisesti tutkittuna antanut 91,45 % vaskea, muutoin tinaa ja sinkkiä sekä vähäisen lyijyä ja rautaa. Tämän johdosta mainitsi allekirjoittanut käyneensä viime kesänä Laukon kartanossa Wesilahdella, jonka kannaksella kahden järven välissä myöskin on ennen löytynyt suuri joukko hautoja, vaikka enin osa jo on peltoa tehtäissä hajotettu. Nekin ovat muodoltaan olleet samannäköisiä kuin Wanaantaustan haudat ja on niistä löydetty samanlaatuisia kalujakin, kuten tuo Hist. Ark. I osassa kuvattu ja siv. 68 mainittu kupura-solki osoittaa. Samoista Laukon haudoista on myöskin eräs Yliopiston kansatieteellisessä museossa löytyvä pavun-kokoinen lasi-helmi kirjavalla lasipäällystyksellä (incrustationilla), ja tehtiin tämän johdosta se muistutus, että tarkempi tieto lasin-valmistuksen historiassa saattaisi antaa selvitystä tämänlaatuisten hautain oikeasta iästä. Mitä Wanaantaustan hautoihin tulee, ilmoitti Tohtori Reinholm, että Kärnälän kannaksesta on vielä lisäksi löydetty kappale pronssisesta kaula-renkaasta, joka on annettu Kansatieteelliseen museoon.

6 §. Lautamies J. Hoikka oli Rovaniemeltä lähettänyt Kirj. Seuralle 7 kivi-asetta, jotka havaittiin olevan osittain poikkikirveitä, osittain talttoja.

7 §. Sen lausunnon johdosta, minkä Osakunta viime Marrask. 14 p. oli antanut herra luutnantti J. Mankell'in tekemästä ja Suom. Kirj. Seuran palkittavaksi tarjotusta Suomen sotalaitoksen historiasta, oli herra Mankell'ilta tullut ilmoitus, että hän mielellään tahtoo mukautua niihin muutoksiin ja parannuksiin, mitkä Osakunta oli ehdotellut. Ainoastaan siihen Osakunnan lausumaan mielipiteesen, että jokaisen aikakauden alkuun tai

loppuun olisi liitettävä joku katsahdus sotataiteen tilaan, oli herra Mankell tahtonut tehdä sen muistutuksen, että nämä seikat Ruotsissa ja Suomessa ovat enimmästi olleet muun Euroopan mukaisia, jonka vuoksi ne tämmöisessä teoksessa olisivat hra Mankell'in mielestä vähemmin tarpeellisia sekä myöskin epätasaisten ja puuttuvain ainevarain tähden kyllä vaikeat kokoon panna. Osakunta pysyi kuitenkin siinä mielipiteessä, että puheen-alaiset lyhyet katsahdukset, jos kohta vaillinaisinakin, melkoisesti enentäisivät teoksen arvoa ja käytettävyyttä, jonka tähden päätettiin kehoittaa hra Mankell'ia siinä kohden tekemään, mitä hän katsoisi mahdolliseksi ja aineesen sopivaksi.

8 §. Allekirjoittaneen ehdotuksesta päätettiin kutsua Osakunnan jäseneksi hra Kandidaatti J. R. Aspelin.

Yrjö Koskinen.

Maalisk. 27 p. 1867. Saapuvilla olivat: Esimies Provessori Akiander, Kanslianeuvos Rein, Assessori Rabbe, Tohtorit Elmgren, Bomansson ja Ignatius, Maisteri Boehm sekä allekirjoittanut.

1 §. Edellisen kokouksen pöytäkirja luettiin ja hyväksyttiin.

2 §. Ilmoitettiin, että Kirjallisuuden Seuran viime vuosijuhlassa oli Historialliseen Toimikuntaan valittu kolme jäsentä, nimittäin hrat Akiander, Koskinen ja Ignatius. Näiden lisäksi nyt Osakunnan puolesta valittiin hrat Elmgren ja Bomansson, niin että Toimikunta sillä tavoin on pysyvä entisellänsä. Samoin myös Esimieheksi ja Sihteeriksi entiset jälleen valittiin.

3 §. Koska hra D. Skogman'ilta, joka Seuran kustannuksella on käynyt tutkimassa Skandinavian Suomalaisten muinaisuutta ja nykyisiä oloja, oli tullut alkupuoli sitä teosta, jossa hän aikoo julkisuuteen panna matkustuksensa tuotteet, päätti Osakunta, jolla mainittu alku oli ollut tutkittavana, siitä antaa seuraavan lausunnon.

Kuten tekijä on Osakunnalle ilmoittanut, tulee aine jaettavaksi kymmeneen lukuun, nimittäin: 1. Skandinavian alkuväestöstä; 2. Kainulaiset; 3. Pirkkalaiset; 4. Norrbotten'in Suomalaisten historia; 5. Ruijan Suomalaisten historia; 6. Norrbotten'in

Suomalaisten tilastolliset olot; 7. Tilastollisia tietoja Ruijan Suomalaisista; 8. Pohjois-Skandinavian Suomalaisten kieli; 9. Eteläisen Norjan ja Keskisen Ruotsin Suomalaisten entisyys; 10. Eteläisen Norjan ja keskisen Ruotsin Suomalaisten nykyiset olot. Näistä luvuista on Osakunnan tarkastettavana ollut ainoastaan viisi edellistä, ja tekijän sairauden tähden ei liene toivomista, että seuraavat luvut valmistuvat ennen kuin syksyn kuluessa. Mutta mainitut valmiit luvut osoittavat niin hyvää tutkija-kykyä ja tarkkuutta, että Osakunta ei epäile, teoksesta tulevan erinomaisen arvollista tieto-lähdettä Skandinavian Suomalaisten muinaisiin ja nykyisiin oloihin. Sen vuoksi Osakunta, toivoen että hra Skogman jossakin laveammassa esipuheessa kertoo itse matkustuksensa yleistä suuntaa ja vaiheita, tahtoo Seuralle ehdotella, että koko teos painetaan eri kirjana Seuran Toimitusten joukossa ja että sitä varten nämä valmistuneet luvut väliaikaisesti säästetään syksyyn asti, kunnes nähdään, onko tekijän terveyden tila niin parantunut, että hän heti voi jatkaa työtänsä.

4 §. Allekirjoittanut näytti erään kivisen taltan, minkä v. pastori Carlsson Ikaalisista oli lähettänyt Kansatieteelliselle museolle, ja joka sen puolesta oli merkillinen, että se on löydetty raunion sisästä mainitussa pitäjässä.

5 §. Herra D. E. D. Europæus, joka tässä kokouksessa oli kuulijana saapuvilla, sai esimiehen luvalla kertoa muutamat tiedot, mitkä Lautamies Hoikka Rovaniemeltä oli kirjeissä hänelle antanut sen paikkakunnan niinkutsutuista „Jatulin-haudoista.“ Näissä ilmoituksissa oli muun seassa se huomattava tieto, että muutamat kivirauniot niillä seuduin eivät ole muuta olleet, kuin säilytyspaikkoja, joihin metsänkävijät talvis-aikoina ovat saaliinsa panneet, ett'ei ahmat ja muut pedot voisi sitä viedä.

Yrjö Koskinen.

Huhtik. 24 p. 1867. Saapuvilla olivat: Esimies Provessori Akiander; Kanslianeuvos Rein, Assessori Rabbe, Tohtorit Bomansson ja Ignatius, Maisteri Krohn ja allekirjoittanut.

1 §. Edellisen kokouksen pöytäkirja luettiin ja hyväksyttiin.

2 §. Tohtori Bomansson ilmaisi muutamia Senaatin arkiston tilikirjoista otettuja tietoja Porin kaupungin vanhemmasta koulusta eli „pædagogia"sta. Opinpuhdistuksen ensimäisinä vuosikymmeninä ei mainita milloinkaan minkään-laista koulua Ulvilan kaupungissa, eikä olekkaan luultavaa semmoista löytyneen, koska koululaitokset yleensä Kustaa Waasan hallitessa tulivat rappiolle. Itse „Collegium Raumense", *Rauman* muinoin niin mainio koulu, lienee vajonnut varsin mitättömäksi, koska sitä ei laisinkaan mainita sen aian tilikirjoissa, niin että olisi syytä luulla sen tykkönään kadonneen, ell'ei Palmsköld'in kokoilemissa tavattaisi eräs muistikirjoitus Rauman kaupungista (painettu Porthan'in muistutuksissa Juusten'in pispainkronikaan, uusi painos, siv. 624), jossa mainitaan v. 1549 kuolleeksi „Dn. Matthias Sacellanus Raumensis et *institutor juventutis ibidem.*" Tästä havaitaan, että opinpuhdistuksen jälkeen Rauman kappalainen samalla oli siellä kouluttajana, mutta sen perästä ei kuulu sikeläisestä koulusta mitään koko Kustaa I:n ja Eerik XIV:nnen aikoina. Sitä vastoin mainitaan eräässä tilikirjassa vuodelta 1562, että *Porin* koulumestarin eläke oli 3 lästiä viljaa, s. t. s. yhtä paljon kuin Turun ja Wiipurin koulumestarit saivat palkaksensa, ja yhtä lästiä enemmän kuin mitä Helsingin kouluttajalle oli suotu. Että Porissa siihen aikaan todellakin oli „koulutupa", nähdään myöskin eräästä pispa Juusten'in kirjeestä vuodelta 1566, jossa mainitaan kaksi teiniä siitä otetuiksi kuninkaan kansliaan (ks. Arwidsson, Handl. VI siv. 341). Sitten ei taas pariin kymmeneen vuoteen nä'y mitään jälkiä Porin koulusta. Vasta „Kulutus-tilissä" Porin kartanossa Mikon-päivästä 1589 samaan aikaan 1590 mainitaan käyneiden vieraiden joukossa 8:nnen kuukauden 3:ntena viikkona herra Lars koulumestari, ja v. 1591 mainitaan nimen-omaan herra Lars Johannis koulumestari *Porissa*, jolla on eläkkeenä puolen lästiä rukiita ja sama verta ohria. Tämän määrän vähyys näyttää todistavan, että entinen, paremmin palkattu kouluttaja-virka on Porista hävinnyt. Sen sijaan astuu jo v. 1569 eli kohta Juhana III:nnen hallitukselle tultua *Rauman* koulu uudesta näkyviin ja pysyy siitä aiasta yhä eteenpäin. Nämä teko-asiat arveli Toht. Bomansson sillä tavoin selitettäviksi, että luultavasti Juhana herttua oli muuttanut Rauman koulun tuohon

perustamaansa ja suosimaansa Porin kaupunkiin, mutta että hän sitten kuninkaaksi tultuansa muutti saman koulun takaisin Raumaan ja vasta hallituksensa loppu-aikoina asetti erinäisen pienemmän koulun Poriin. Tämä viime-mainittu Porin koulu pysyi vuoteen 1640, jolloin sen sijaan tuli Porin uudempi koulu, mikä vielä pysyy.

Koulu-tapojen historiaan kuuluu seuraava tieto, mikä mainitaan Alisen Satakunnan tilikirjassa vuodelta 1596, että Porin koulun teineille, joiden on tapa Pyhäin-päivänä veisata porttien edessä, on Porin kartanolta avuksi annettu: 6 kannua voutiolutta, $^1/_2$ leiviskää leipää, 1 runko kuivattua lampaan-lihaa ja 1 naula kynttilöitä.

3 §. Allekirjoittanut pyysi saada Osakunnan huomioon johdattaa ne tiedot pohjoisista maista, mitkä saadaan Arapialaisen kirjailijan *Edrisi*'n maatieteestä. Teos on kirjoitettu Sikeliassa v. 1154, niinmuodoin viisi vuotta ennen Eerik Pyhän retkeä Suomeen, ja ansaitsee sitä enemmän tarkastusta, koska myös Suomestakin, mutta olletikkin Wironmaasta joita-kuita tietoja siinä on tarjona. Pahaksi onneksi ovat nimet Arapian kielessä aivan vaikeat lukea ja saattavat sitä paitsi käsikirjoituksissa aina pilaantua. Kuitenkin tunnetaan muutamat nimet heti, esm. „Saktun“ = Sigtuna. Tämä kaupunki sanotaan olevan erään joen rannalla, jonka nimi on „*Ktlv*“ eli „*Ktrlu*“, Suhm'in selityksen mukaan (Hist. VI 294) = Kotelv, *Gotelv;* olisi, näet, Määlärinjärvi käsitetty Göta-virran haaraksi, niinkuin Edrisi sanookin, että Ktlv-joki purkaa vetensä kahdella suulla, joiden väli on 300 peninkulmaa. Saktun on 200 peninkulmaa länteen päin eräästä kaupungista, jonka nimi on „*Klmr*“, Rasmussen'in selityksen mukaan (De orientis commercio cum Russia et Scandinavia, siv. 48) = Kolmar, *Holmgard.* Tämä Klmr on *Finmarkissa,* jossa sen ohessa tavataan toinenkin kaupunki „*Abr(a)za*“. Allekirjoittanut ei katsonut mahdottomaksi, että tämä sana kenties tarkoitti *Aurajokea,* jonka alkuperäinen nimi, Avara-joki, Inessivossa saisi muodon: Avarassa; sillä hyvin luultavaa on, että jo ennen Eerik Pyhän retkeä tässä löytyi joku kauppapaikka eli „turku“. Finmarkin ohessa mainitaan „*T(a)b(a)st*“, maa jossa löytyy paljon kauppaloita ja kyliä sekä muutama melkoi-

nen kaupunki „*Dagwada*“. Viime-mainittu nimi on vaikea selittää; mutta Tabast tuskin voinee muuta olla kuin *Hämeenmaa*. Samoin on „*Estlanda*“ selvästi *Wiro*, ja siinä mainitaan useita paikkoja, joista kohta tunnemme esm. „*Bernu*“ eli „*Bernova*“ = *Pernova* (Pernau). Useat nimet kuitenkin vielä tarvitsevat tarkempaa tutkimusta, olletikkin koska Edrisi'n teos ei ole alkukielellä painettu ja eri käsikirjoituksia tuskin lienee tarkemmin verrattu. Allekirjoittanut on käyttänyt Amedée Jaubert'in ranskalaista käännöstä, joka löytyy kokoilemassa „Recueil de Voyages et de Mémoires“, V osa, painettu Pariisissa, 1836, 1840.

Yrjö Koskinen.

Toukok. 27 p. 1867. Saapuvilla olivat: Esimies Provessori Akiander, Assessori Rabbe, Tohtorit Elmgren, Bomansson ja Ignatius, Maisteri Boehm ja allekirjoittanut.

1 §. Sittenkuin allekirjoittanut oli ilmoittanut, että edellisen kokouksen pöytäkirja ei vielä ollut luettavaksi valmistunut, luettiin eräs Waasan Lukion Rehtorilta Tohtori Rancken'ilta tullut kirje, sisältävä valituksia siitä väärästä käsityksestä, minkä yleisö oli muka sanomalehtien kautta saanut hänen lauseistansa eräässä edellisessä kirjeessä. Koska asia Osakunnan mielestä oli ihan yksityistä laatua, jätettiin se siksensä.

2 §. Assessori Rabbe lahjoitti Osakunnalle kappaleen „Finska Läkaresällskapets Handlingar, X delen“, joka kiitollisuudella vastaan-otettiin.

3 §. Erään kirjoituksen johdosta, minkä Provessori Liljenstrand on julkaissut La'in-opillisen yhteyden aikakauskirjassa (II vuosikerta), mainitsi allekirjoittanut, että provessori näkyy käsittävän nimet „*Jus Helsingonicum*“, „*Jus Carelicum*“, „*Svenska rätten*“ ja „*Finska rätten*“ merkitsemään muka erilaisia oikeuden-tapoja, jos kohta erinäisistä laeista ei voikkaan puhetta olla. Sen ohessa hän kuitenkin myöntää, että useissa asioissa, joissa nämä nimet tavataan, ei muuta tarkoiteta kuin eri oikeuden-perusteita *veroituksen* suhteen. Mutta asian laita on allekirjoittaneen käsityksen mukaan epäilemättä semmoinen, että puheen-alaiset sanat eivät milloinkaan muuta tarkoita kuin eri-

laista veronmaksoa ja sen mukaan tehtyä maakunnan jakoa eri alueiksi. Jo Porthan on siinä kohden antanut selityksen: „jus h. e. territorium". Mutta tämäkään ei ole alkuperäinen merkitys, vaan keski-aian latinassa näkyy sana *jus* suoraan merkinneen *maksettavaa veroa.* Niinpä luetaan Henrikin Liiviläisessä kronikossa (Origines Livoniæ XV 5), että Liiviläiset v. 1211 Riian pispalta rukoilivat „*jura* Christianorum et maxime *decimam* alleviari" (että heidän Kristityinä maksettavat *veronsa* ja olletikkin kymmenys helpoitettaisiin). Vielä nykyisessä ruotsalaisessa puheessa käytetään Suomessa sana „rättighet" samalla merkityksellä, koska sanotaan rahvaan maksavan „sin rättighet" papille. Eroitus näkyy siis olleen ainoastaan ruotsalaisen ja suomalaisen veronmaksu-tavan välillä tietysti asukasten eri kansallisuuden mukaan, ja tästä syystä mainittiin eri *alueet* „i (af) finska rätten", „i svenska rätten", ilman että tällä lauseella tarkoitettiin mitään erilaista la'in-käytöstä. Styffe'n arvelu (hänen äsken ilmestyneessä teoksessaan: Sverige under Unionstiden, sivv. 302, 303), että eri oikeustapojen vuoksi oli tapa pitää eri käräjiä Suomalaisten ja Ruotsalaisten kanssa niissä pitäjissä, joissa kumpaakin kansallisuutta löytyi, on sitä perättömämpi, koska se esimerkki, johon hän viittaa („thet sin Jak sone soneson hæredhz thingh hiolth met thöm aff wemo aff finska rætten"; Arwidsson, Handl. II 44), ei ollenkaan todista, että Wehmaalla olisi mitään Ruotsalaisia löytynytkään, vaan päin-vastoin on niin ymmärrettävä, että *koko* Wehmaan pitäjä oli „aff finska rätten".

Yrjö Koskinen.

Syysk. 25 p. 1867. Saapuvilla olivat: Esimies Provessori Akiander, Assessori Rabbe, Tohtori Elmgren, Maisteri Renvall ja allekirjoittanut.

1 §. Kahden edellisen kokouksen pöytäkirjat luettiin ja hyväksyttiin.

2 §. Esimies Provessori Akiander lausui sydämmellisillä sanoilla sitä suurta kaipausta, jota kotimainen historian-tutkimus, samate kuin jokainenkin kotimainen harrastus, tunsi Kanslianeuvos G. Rein'in äkillisestä kuolemasta, ja ilmoitti sen ohessa,

että vainaja on jälkeensä jättänyt täydellisen jakson luennoita Suomen historiassa, mitkä epäilemättä yhdellä tai toisella tavalla sopivat hyödyksi käyttää, täyttämään tuota kauan tunnettua tarvetta täydellisemmästä teoksesta isänmaan historiassa.

3 §. Tämän perästä otti Osakunta tarkastellaksensa pappismies vainajan, D. Skogman'in jälkeen-jättämät muistoon-panot hänen käynnistänsä Skandinavian Suomalaisten luona, ja tuli siihen päätökseen, että vaikka nämä muistoon-panot olivat jokseenkin lyhyitä ja vaillinaisia, niistä kuitenkin kävisi kokoonpanna jonkinlainen matkakertomus, joka olisi liitettävä niihin kirjoituksiin Skandinavian Suomalaisten historiasta, mitkä Skogman eläissään oli valmiiksi saanut ja seuralle lähettänyt. Vaan koska mainitut kirjoitukset ovat jääneet loppuun saakka jatkamatta, katsottiin sopivaksi painattaa ne Suomi-kirjaan, eikä, niinkuin ennen oli päätetty, eri nioksena.

4 §. Hra J. A. Lindström'in tekemä jatko hänen kirjoitukseensa „Är Europas vestra och nordvestra fornbildning ursprungligen fenicisk?“ oli uudistetussa muodossa tullut Osakunnan tutkittavaksi, mutta katsottiin nytkin sopimattomaksi Suomi-kirjaan panna.

5 §. Lautamies J. Hoikka Rovaniemeltä oli Seuralle lähettänyt ison joukon kivikaluja ja muita maa-löytöjä, mitkä nyt asetettiin Osakunnan tarkasteltaviksi, mutta havaittiin osaksi olevan jokseenkin vähä-arvoisia. Suurempaa huomiota herätti kuitenkin eräät luusta valmistetut kuolaimet, jotka harvinaisuutensa ja luontevuutensa tähden kyllä ansaitsevat sijansa yliopiston kokoilemissa. Kivikalujen joukosta on mainittava muutama vähäinen, väriltänsä tumma, muodoltansa ympyriäinen mutta litteän-voitto kivi, jota kansa kutsuu „käärmeen käräjä-kiveksi“. Rahvaan luulon mukaan näitä kiviä käytetään käärmeiden valtakunnassa oikeuden tutkimista varten. Käärmeiden luolassa on muka yksi käärme kaikkein suurin, jolle muiden täytyy osoittaa kuuliaisuutta. Tämä käärme pitää suussansa kiveä, jota hän hiljalleen pyörittelee, jolloin pienet käärmeet vuorotellen käyvät pistämässä kielellään kiven laitaan. Kun kaikki ovat näin tehneet, „niin iso käärme niistä tummemmista pisteistä, mitkä kiven ympyrässä näkyvät, lukee tuomion sille, joka siinä tutkinnossa

on syylliseksi löydetty". Näissä kivissä nyt luullaan olevan sen erinomaisen taika-voiman, että kellä semmoinen on oikeus-tuvassa plakkarissaan, riitaveljensä siitä mitään tietämättä, hän aina voittaa, olkoonpa asiansa oikea tai väärä. Senpä tähden tömmöisistä taikakaluista on — semminkin hätä-tiloissa — maksettu toisinaan hyvätkin hinnat ja hyyryt; sillä se luulo on vallinnut, että niitä ainoastaan suuressa onnen-tapauksessa voi löytää ja silloin käärmeiden omasta luolasta. Mutta nykyisin on tavattu kokonainen maakerros semmoisia kiviä valtajoen vierimestä Rovaniemellä, niin että toivottavasti luottamus niiden taika-voimaan jo on heikkonemassa.

6 §. Osakunnalle ilmoitettiin, että muutamat maamme vanhoista linnoista ovat kesän kuluessa tulleet mitatuiksi ja pohja-piirroksessa käsitetyiksi. Muun seassa oli toivo saada tarkka pohja-piirros Wiipurin-linnasta, jonka hra opistolainen N. V. A. Löfgren on mitannut, ja lausuttiin hyvin suotavaksi asiaksi, että kaikki muutkin muinais-linnamme samalla tavoin otettaisiin piirroksilla historian talteen, ennenkuin ne muodostetaan uuden-aikaisiksi kammio-vankihuoneiksi.

7 §. Allekirjoittanut mainitsi, päässeensä kuluneena kesänä tilaisuuteen matkustelemaan Itämeren maakunnissa ja tällä matkalla tavanneensa Lätinkielen etevimmän tutkijan ja tuntijan, hra pastori A. Bielenstein'in Doblen'issa Kuurinmaalla, jonka antamat selitykset Lätinkielen nykyisistä murteista näyttävät silmiin-astuvalla tavalla vahvistavan niitä arveluita Liiviläisten ja Kuurilaisten vanhimmasta historiasta, joita allekirjoittanut on esittänyt pienessä teoksessa „Sur l'antiquité des Lives en Livonie" (Acta Soc. Scient. Fenn., Tom. VIII II). Niillä aloilla, näet, jossa entinen Suomen-sukuinen (s. o. Liiviläinen tai Kuurilainen) väestö on Lättiläisyyteen hämmentynyt, tavataan nyt sekä Kuurin- että Liivin-maalla se omituisuus Lättiläisessä puheessa, että sukupuolen-eroitusta sekä personali-taivutusta isommassa tai vähemmässä määrässä puuttuu; johon arvattavasti se on syynä, että nuo mainitut Suomalaiset kansat, muuttuessaan Lättiläisiksi, eivät ole tämän vieraan kielen kaikkia mutkia tarkoin oppineet. Tämä murteellisuus on varsin yhtäläinen Kuurinmaan luoteis-osassa ja siinä osassa Liivinmaata, mikä on Saletsa-joen etelä-

puolella (jota vastoin Koivajoen ja Väinäjoen seuduilta muinaiset sota-hävitykset nähtävästi ovat tykkönään teloittaneet muinaisen Liiviläisen suvun). Mutta murteen voima kuitenkin riutuu riutumistaan, itään päin mennessä, niin että esm. Kuurinmaalla itäisin jäännös tästä Suomensukuisesta vaikutuksesta huomataan ainoastaan kopula-sanan puuttuvassa personali-taivutuksessa (ikäänkuin jos suomeksi sanottaisiin: minä on, sinä on, hän on, me on, j. n. e.) Seuraten tämän murteen äärimmäistä rajaa, voimme siis jollakin todennäköisyydellä määrätä, mille aloille muinainen Kuurilais-kansa lienee ylöttynyt. Raja alkaa Angern'in eteläpuolelta, kulkee siitä länsi-luoteista suuntaa Talsen'in ja Sasmacken'in välitse, josta se kääntyy etelään ja eteläkaakkoon Spahren'in ja Rönnen'in ohitse Frauenburg'iin; tästä se menee länsi-lounaista suuntaa Windau-joen yli (vähäistä ylipuolella Pikkuln ja Lehnen nimisiä hoveja) ja länsi-luoteista suuntaa Hasenpoth'in kaupunkiin, kääntyen sitten taas lounaan Libau'n kaupunkia kohden. Eteläpuolella Libaun-järveä osoittaa merenrannikko Heilige-Aa'han asti samoja jälkiä. Jos nyt tämä käypi arvata muinaisten Kuurilaisten kansalliseksi rajaksi, niin on sen mutkistuminen kahden puolen Windau-jokea eräs varsin huomattava seikka. Kuurilaiset ovat asuneet koko pohjoisella ja läntisellä rannikolla, mutta ovat sen ohessa pitkin Windau-jokea tunkeuneet hyvin syvälle maasydämmeen. Sitä vastoin ovat ylänkö-maat kahden puolen (Talsen'in ylänkö pohjosessa ja Amboten'in ylänkö etelässä) olleet Lättiläisten vallassa; ja tämä seikka näyttää jokseenkin vahvistavan allekirjoittaneen ennen lausumaa ajatusta, että Kuurilaiset olivat valloittajina maahan tulleet ja tunkeneet Lättiläiset pois meren ja isompien jokien seuduilta. — Mainittu Lätinkielen murre kutsutaan *Taamilaiseksi*, ja itse väki „Tahmeneeki". Tämä sana lienee oikeastaan samaa kuin „Sahmeneeki" (Yösalolaiset), missä on vartalo: Saame, Suomi.

8 §. Assessori Rabbe'lta sai Osakunta vastaan-ottaa erään hänen tekemänsä käsikirjoitetun tutkimuksen Keisarinna Katarina I:n synty- ja suku-perästä, nimellä: „Om Ekaterina Skawronski och hennes uppgifne förste man Rabbe", — josta arvollisesta lahjasta esimies lausui Osakunnan kiitollisuuden.

Yrjö Koskinen.

Lokak. 30 p. 1867. Saapuvilla olivat: Esimies Provessori Akiander, Assessori Rabbe, Tohtorit Elmgren, Bomansson ja Reinholm, sekä allekirjoittanut.

1 §. Edellisen kokouksen pöytäkirja luettiin ja hyväksyttiin.

2 §. Tohtori Elmgren esitti uuden arvelun, kenen tekemä mahdollisesti olisi tuo kuuluisa kirja „Konunga- och höfdingastyrelse", josta — kuten ennen on Osakunnalle ilmoitettu — Tohtori on löytänyt vanhimman tunnetun ja nykyään ainoan käsikirjoituksen katkelmina Senaatin arkiston pärmä-kansien seasta. Tukholman kuninkaallisen kirjaston hoitaja Klemming, joka tämän käsikirjoituksen oli lainaksi saanut ja sittemmin on Suomen Senaatilta pyytänyt saadaksensa sen mainitulle kirjastolle omistaa, on ilmoittanut että käsi-ala osoittaa suurta yhtäläisyyttä jonkun todistuskappaleen kanssa vuoden 1430 paikoilta. Vaan koska ruotsinkielen mainio tuntija Rydqvist asettaa itse teoksen kielensä puolesta 13:nnen sataluvun keskipaikoille tai lopulle, täytyy arvata, että täällä löydetty käsikirjoitus, kuten muistakin seikoista näkyy, lienee myöhemmin tehty kopio. Kirjan tekijäksi ovat Ruotsin tutkijat tavallisesti arvelleet milloin minkin pispan tai hengellisen miehen, jota vastoin Tohtori Elmgren luuli syytä olevan siihen arveluun, että se on lähtenyt jonkun oppineen ja valtioseikoissakin harjaantuneen maallikon kynästä, ja mainitsi semmoiseksi mieheksi Kaarlo Ulfinpoian Toftan herran Sparre-suvusta, joka kuoli v. 1407 yhdeksän-kymmenen vuoden vanhana. Mainittu Kaarlo Sparre oli aikakautensa oppinein Ruotsalainen, Pariisissa tullut maisteriksi ja naimisensa kautta likeisessä sukulaisuudessa Pyhän Birgittan kanssa, jonka veljen tytär, Helena Israelintytär, oli hänen puolisonsa. Hänen valtiollisista toimistansa on mainittava muun muassa sekin, että hän v. 1397 oli niitä harvoja Ruotsin herroja, jotka allekirjoittivat kuuluisan Kalmarin Unioni-päätöksen. Edellisinä vuosina hän oli ollut linnan-isäntänä Wiipurissa, nimittäin v. 1396 von Stiernman'in mukaan (vert. Arwidsson Handl. II 15), ja v. 1394 erään pärmä-kirjeen mukaan, joka säilytetään yliopistomme kirjastossa, sekä nähtävästi jo v. 1387 (ks. Arwidsson Handl. I 8). Ei ole kuitenkaan luultavaa, että puheen-alainen teos olisi Suomessa

kirjoitettu; mutta sitä vastoin on varsin uskottavaa, että tuo löydetty kopio oikeastaan on ollut Wiipurin linnan kirjoja. Katkelmat tavattiin, näet, Wirolahden ja Pyhtään tilikirjain kansina, ja luonnollisinta on ajatella, että kun nämä tilikirjat lähetettiin Wiipuriin, ne siellä saivat kansiksensa käsillä olevia, kelvottomiksi katsotuita pärmä-kirjoja, kuten Opinpuhdistuksen aikana yleinen tapa näkyy olleen.

3 §. Allekirjoittanut esitti Osakunnalle erään Wiipurin linnassa tavattavan, mutta jo pahoin kuluneen seinä-kirjoituksen, jonka herra N. V. A. Löfgren oli koettanut vaksiin painamalla saada kopioituksi ja sitten paperille mukaillut. Mainittu kirjoitus löytyy muutaman ikkunan pielessä ympyriäisen tornin ylimmäisessä kerrassa, Tott-suvun vaakunan alla, mutta sen alkupuoli on ihan pois kulunut. Siitä, mitä jäänyt on, oli hra Löfgren luullut voivansa lukea: „af. Ko. Cristian. dn I“ . . . — Kuluneiden munkki-kirjainten epäselvyys tekee kuitenkin tämän selityksen varsin epäiltäväksi, ja Osakunta katsoi tarpeelliseksi kuulustaa tästä asiasta tottuneiden kirjoitus-tutkijain ajatusta.

4 §. Allekirjoittanut mainitsi kaksi yksityistä kirjettä kahdelta poissa-olevalta Osakunnan jäseneltä, Toht. Ignatius'elta ja hra K. A. Castrén'ilta. Toht. Ignatius, joka paraillaan oleskelee ulkomailla tutkimassa tilastollisten virkakuntain laitosta ja työjärjestystä, oli Ruotsissa käydessään kuitenkin pitänyt kotimaisen historiamme asioita mielessä ja siinä tarkoituksessa sivumennen käynyt Ruotsin valtio-arkiston isossa vara-aitassa. Niistä Valtio-arkiston hallussa olevista kopioista, mitkä Norjalainen Provessori P. A. Munch oli Vatikanon kirjallisesta aarteistosta tehnyt Ruotsin hallituksen kustannuksella, oli Toht. Ignatius läpikäynyt kaikki Suomeen koskevat kirjoitukset ja puhutellut Toht. Hildebrandt'ia, saadakseen ne Suomea varten kopioituksi. Sen ohessa oli Toht. Hildebrandt luvannut luettelon kaikista Suomessa löydetyistä muinais-kaluista, joita tallitetaan Ruotsin valtiomuseossa. — Herra Castrén mainitsi kesän kuluessa tutkimuksia tehneensä sekä Waasan hovioikeuden että Oulun raastuvan arkistoissa jo löytäneensä joitakuita arvollisia lisä-tietoja Perä-pohjan historiaan, esm. pöytäkirjat Kokkolan kauppakokouksessa v. 1735, kirje-vaihdon maaherra Carpelan'in ja Wenäjän-puolisen

kuvernörin Tiesenhausen'in välillä, joka jälkimäinen koetti yllyttää Carpelan'ia luopumaan Ruotsin kruunusta ja Kustaa III:nnesta, sekä kuninkaallisen valtuuskirjeen Iisak Behm'ille v. 1605 rakentamaan Oulun kaupunkia. Viime-mainitussa tavataan myös käsky „vahvistaa tätä „Vahinge Kåski" nimistä linnaa, jota olemme äsken ruvenneet rakennuttamaan". Mikä paikka tämä viime-mainittu koski lienee ollut, ei sanonut hra Castrén tietävänsä. Registraturassa nimi kirjoitetaan „Wohingakoskij" (ks. Waaranen, Saml. af Urk. II siv. 179).

5 §. Tohtori Reinholm näytti kaksi uutta, Kansatieteelliseen museoon lähetettyä kivi-asetta, joista toinen, eräs muodoltaan tavallinen mutta varsin hienosti työskennelty kivi-kirves, oli löydetty Trepurinmäestä Salon kauppalan ja Muurlan kappelin välisen tien varrelta, toinen taas, joka oli Tohtori Cannelin'in lähettämä ja löydettynä Säkkisalosta Sääksmäen pappilan alustalta, näytti olevan joku pienen-lainen nuija viidellä kuhmulla.

Yrjö Koskinen.

Marrask. 27 p. 1867. Saapuvilla olivat: Esimies Provessori Akiander, Assessori Rabbe, Tohtorit Elmgren, Bomansson ja Reinholm, Maisterit Krohn ja Boehm, Kandidatit Stenius ja Aspelin, sekä allekirjoittanut.

1 §. Allekirjoittanut ilmoitti, että Kandidati Aspelin, joka kesän ja syksyn kuluessa on työskennellyt Ruotsin valtio-arkistossa, myöskin on siellä kopioinnut ne Vatikanolaiset todistuskappaleet, joista Osakunnan edellisessä kokouksessa, Toht. Ignatius'en kirjeen mukaan, on kysymystä ollut. Kopioimisessa oli vielä säilytetty alkuperäisiä lyhennys-merkkejä, jonka tähden niiden kaikkien sisällystä ei ole vielä ennätetty tarkemmin selville saada. Kuitenkin voitiin jo ensi silmäyksellä havaita, että useita ennen tuntemattomia teko-asioita tästä kokoilemasta on saatavana. Enimmät kappaleet ovat Avignon'ilaisen paavikunnan aioilta, jota vastoin ainoastaan muutamat harvat ovat 15:nnen vuosisadan loppupuolelta tai yleensä Katholis-uskon loppu-aioilta. Mainittavimpia ovat kolme paavillista bullaa vuosilta 1366, 1368 ja 1370, ensimäinen näistä kirjoitettu „dilecto filio Heinrico

Electo Aboensi", toinen hänen jälkeiselle Turun pispalle „Johannj Electo Aboensi", ja kolmas Johannes Westfal'ille, kaikki kolme sisällykseltä ja melkein sananparsiltakin yhtäläisiä. Paavi Urbano V, näet, kunakin kertana ilmoittaa, että hän jo entisen pispan eläessä oli päättänyt itsellensä pidättää oikeuden määrätä uutta pispaa Turun hippakunnalle, kun tämä sija tulisi avoimeksi. Nyt oli kuitenkin muka tuomiokapitulo, kenties paavin päätöstä tietämättä, yksimielisesti siihen virkaan valinnut miehen, jolle bulla on kirjoitettu, ja paavi sen vuoksi julistaa tämän vaalin ihan tyhjäksi ja mitättömäksi, mutta määrää nyt kuitenkin apostolisen valtansa nojassa mainittuun virkaan juuri saman miehen, minkä kapitulokin oli valinnut. Tällä tavoin siis asetettiin nuo Hemming pispan kolme seuraajaa: Henrik Hermaninpoika, Johannes II ja Johannes III). Myöhemmistä bullista sopii mainita muutama Sixto IV:nnen vuodelta 1475, jossa mainitaan, että Eerik Akselinpoika on Wiipurissa perustanut niinkutsutun „leprosorio"n eli sairashuoneen spitalisia varten. Kaikkien näiden Vatikanolaisten kappaleiden sisällyksestä päätettiin tehdä „Arkistossa" täydellinen selvitys, mutta sen ohessa tultiin siihen todennäköiseen arveluun, että P. A. Munch, joka Ruotsin hallituksen kehoituksesta on näitä ja muita Ruotsin historian asiakirjoja Romassa kopioinnut, ei suinkaan lie läheskään täydellisesti tyhjentänyt Vatikanon varoja siinä kohden.

2 §. Kandidati Aspelin mainitsi muutamia muita todistuskappaleita, joita hän oli Ruotsin valtio-arkistosta kopioinnut. Eräs Innocentio III:nnen bulla vuodelta 1216, minkä kirjastonhoitaja Styffe on kopioinnut Schwerin'in arkistosta, puhuu muutamasta äsken valloitetusta maasta, johon kävisi asettaa yksi tai kaksi hiippakuntaa; mutta että Suomenmaata tarkoitetaan, ei ole kuitenkaan selvästi sanottu. Omituista laatua ovat viisi, vuoden 1746 paikoilla Böhminmaalta kirjoitettua kirjettä, joiden tekijä nimittää itseänsä „Franciscus Printz von Finnland" ja kehuu olevansa la'illisena poikana itse Ruotsin mainiolta Kaarlo XII:nnelta. Kirjeet, jotka olivat lähetetyt Fredrik kuninkaalle, Ruotsin säädyille, Tessin'ille y. m., tarkoittavat ainoastaan avunkerjäystä, jota hän kuitenkin esittää varsin ruhtinallisilla puheenparsilla.

3 §. Maisteri Krohn luki Osakunnalle muutamia Mikael Agrikolan teoksista tuolta täältä saatavia historiallisia tietoja, jotka päätettiin painattaa „Arkistoon“.

4 §. Kandidati Stenius näytti erään venäläisen kartan Käkisalmen linnoituksista semmoisina kuin ne meidän aikoihin asti ovat säilyneet.

5 §. Maisteri Boehm esitti muutamia Senaatin Arkiston tilikirjoista ko'ottuja tilastollisia tietoja Wiipurin kaupungista v. 1718.

6 §. Tohtori Bomansson mainitsi muutamia uusia päätöksiä, joihin hän on tullut tutkimuksissaan Wiipurin kaupungin vanhoista luostareista. Tässä kohden ansaitsee erittäin mainita, että Kandidati Aspelin on Ruotsista tuonut erään vanhan, luultavasti 16:nnella vuosisadalla tehdyn kartan Wiipurin linnasta ja kaupungista, josta näkyy, että se luostarin-kirkko, jota nykyään käytetään Suomen seurakunnan kirkkona, ei ole ollut — kuten tähän asti Rhyzelius'en mukaan (Monasteriologia Sviogoth. siv. 312) on luultu — Fransiskanein, vaan Dominikanein eli Musta-veljesten, jota vastoin Fransiskanein eli Harmaa-veljesten luostari on ollut siinä, missä nykyään tavataan Wenäjän sotaväen koulun asema, Karjaportinkadun, 2:sen Katarinankadun ja Itäisen Vallikadun välissä. — Toisen erehdyksen on Rhyzelius tehnyt, vakuuttaessaan että Wiipurin *Dominikani-luostari* olisi ensi kerta mainittu jo Eerik ja Waldemar herttuain testamentissä, Nyköpingin linnasta Tammik. 18 p. 1318; sillä tämä todistuskappale (joka nyt on painettu Diplom. Suec.) puhuu semmoisesta luostarista ainoastaan *Wisby*'ssä, ja Rhyzelius on nähtävästi siitä tehnyt „Wiborg“in kaupungin, minkä hän luuleekin perustetuksi jo v. 1293. Asian oikea laita on, että Wiipurin kaupunki vasta 13:nnella sataluvulla vähitellen syntyi, että se tosin v. 1387 kutsutaan kaupungiksi (Arwidss. Handl. I 8), mutta vasta v. 1403 sai kaupunki-oikeudet. Vasta v. 1445 mainitaan ensi kerta Musta-veljekset Wiipurissa, Äyräpään entisen kirkkoherran Henrik Makerland'in testamentissa (Arwidss. Handl. III 66), ja kolme vuotta myöhemmin eli 1448 antaa Kaarlo Knuutinpoika Nestenkaivon tilan Pyhän Dominikon luostarille Wiipurissa sillä ehdolla, että jos luostari lakkaisi, tämä maatila tulisi Pyhän

Eerikin ja Pyhän Henrikin præbendalle Wiipurissa, (Arwidss. Handl. III 117). Tästäkin seikasta saapi arvata, ett luostari ei vielä ollut vanha. Vasta v. 1481 (?) aljettiin rakentaa sen kirkkoa, kuten eräs kirjoitus („hoc opus inceptum" etc.) nykyisen Suomen-kirkon muurissa todistaa (Rhyzelius erehdyksensä mukaan sovittaa tämän teko-asian Fransiskani-luostariin!) Lahjoja tälle Dominikani-luostarille mainitaan muutoin vv. 1449, 1453, 1455 ja 1508 (Arwidss. Handl. VI 21, 39, 42, IX 8). W. 1493 se lienee kärsinyt jotakin vahinkoa, luultavasti tulipalosta, koska pispa Maunu Stiernkors silloin Wiipurissa käydessään antoi sen munkeille suosituskirjeitä kokoilemaan apuja vieraista maista luostarin rakentamiseen ja uudistamiseen (Arwidss. Handl. I 114—116). Että se Wiipurin piirityksen aikana 1495 oli vaarassa, nähdään Knuutti Posse'n kirjeestä (Arwidss. Handl. VI 84, 85). Ainoa tähän asti tunnettu „priori" on *Olaus Henrici*, joka v. 1502 otti luostarin yhteyteen Eerik Tuurenpoika Bielken puolison, Gunilla Juhanantyttären (Arwidss. Handl. V 180).

Melkein samaan aikaan näkyy Fransiskanein luostari Wiipurissa syntyneen. Langebek'in kokoilemassa „Script. rer. Danic. Medii ævi", V osa, siv. 514, löytyy luettelo tämän munkkikunnan „huoneista" Ruotsissa, Suomessa ja Norjassa, ja siinä mainitaan useiden perustus-vuosiluvut, mutta sitten ilman vuosiluvutta: Lödöse, Krokek, Wexiö, Rauma, „Thyckekarl" (Kökar) ja *Wiipuri*. Tästä järjestyksestä sopisi arvata, että Fransiskanein huone Wiipurissa oli kaikkein nuorin. Henrik Makerland'in äsken-mainitussa testamentissa lahjoitetaan Pyhän Fransiskon luostarille „rakennukseksi" 10 hopea-maljaa ja 4 hevosta: „item on gardianilla Wiipurissa seitsemän hopea-lusikkaa, niillä tehtäköön niinkuin minun testamentin-toimittajani tahtovat, ja jos gardiani tahtoo *muurata* luostarin, kuten hän on sanonut, niin näen sen mielelläni, että se tulee siellä rakennukseksi" (Arwidss. Handl. III 65, 66). Muutoin tätä luostaria muistettiin samoissa testamenteissä kuin Dominikaneinkin vv. 1449, 1453, 1455 ja 1508 (ks. ylempänä). Merkillisin tapaus Wiipurin Fransiskani-luostarin historiassa on eräs Fransiskanein sääty-kapitulo, jota v. 1486 sen-aikuinen Minister provincialis Dacian provinciassa (johon Suomikin kuului), *Stefanus Laurentii*, tässä piti. Mai-

nittu Stefano Laurinpoika, joka oli tässä virassa 25:s järjestykseltä, valittu siihen Lund'issa v. 1478, oli syntyänsä Suomalainen, „Finno", „natione Fynnus", opiltansa sekä maisteri että jumaluus-opin tohtori, ja kehutaan muutoin olleen „Minister dignissimus". Hän kuoli Tammik. 19 p. 1496 „Vibergis" s. o. Jutlannin Wiborg'issa (Styffe, Skand. under Unionstiden, siv. 17), mutta haudattiin kuitenkin kaukaisessa Kökar'in luostarissa Suomessa (Langebek, Script. rer. Dan. V sivv. 520, 527). Ministeri-virasta hän jo ennen oli luopunut; sillä hänen seuraajansa siihen vahvistettiin jo v. 1493. Hänen hallitus-aikansa oli Fransiskanein munkkikunnassa kyllä levoton, ja Stefano lienee monta miestä suututtanut ankaruudellaan; sillä kun luostari-kronika (Diarium Minorit. Stockholmensium), mainitessaan hänen kuolemaansa, lisää nuo tavalliset sanat: „requiescat in pace" (levätköön rauhassa!), on joku pahankurinen munkki muuttanut viimeisen *a*:n kahdeksi *ii*:ksi, niin että nyt luetaan „in piice" (levätköön piessä!)

Yrjö Koskinen.

Tammik. 2 p. 1868. Saapuvilla olivat: Esimies Provessori Akiander, Assessori Rabbe, Tohtori Elmgren ja allekirjoittanut.

1 §. Kahden edellisen kokouksen pöytäkirjat luettiin ja hyväksyttiin.

2 §. Allekirjoittanut ilmoitti Osakuenalle, että läänin metsämestarin-apulainen Kaarlo Meller Pohjan pitäjästä on valmistanut ja Seuralle lahjaksi lähettänyt erinomaisen sorean kartan Raseporin linnan nykyisistä raunioista sivu- ja halkio-kuvain kanssa, ja päätettiin painattaa tämä kartta tarpeellisen selityksen kanssa „Historialliseen Arkistoon".

3 §. Tohtori Elmgren muistutti, että vanhemmissa Ruotsin sota-historian lähteissä ja todistuskappaleissa tiedot vihollisen Wenäläis-armeijan lukumäärästä useinkin ovat varsin vähän luotettavia, ja mainitsi esimerkiksi, kuinka, ei ainoastaan Tegel historiassaan, vaan myöskin kuningas Kustaa Waasa kirjeissään, sanovat Wiipuria vastaan samoavain Wenäläisten lukumäärän Tammikuussa 1556 olleen 150,000 miestä. Tegel'istä kuitenkin

nähdään, että tämä taru on saanut alkunsa erään vangitun Tatarin kertomuksesta, ja sopii siitäkin arvata, kuinka paljon luottamusta se ansainnee. Yleensä olisi tämmöisissä seikoissa hyvin tarpeellista ottaa Wenäläisetkin lähteet verrattaviksi. Tohtorin arvata, ei ollut mainittu Wenäläisten käynti Wiipurin edustalla muuta kuin tavallinen ryöstöretki, korkeintaan 30,000 miehellä, vaikka kuninkaan siihen aikaan aivan pelästynyt kuvitus siitä teki hirmuista asiaa.

4 §. Provessori Akiander ilmaisi muutamia tähän asti tuntemattomia tietoja Ruotsalaisen runoniekan Kellgren'in isästä, joka, nimeltänsä *Jonas Kellgren*, oli syntyänsä talonpoian poika Ruotsista, mutta Turun yliopistossa tuli maisteriksi v. 1732, sitten tehtiin tuomiokirkon toimitusmieheksi Porvoossa v. 1734, ja v. 1739 pääsi kirkkoherraksi Myrskylässä. Jonas Kellgren oli ensimäisessä avioliitossaan nainut erään kapteini Beckman'in tyttären, nimeltä Johanna Elisabet, mutta tämä avioliitto sai molemmille varsin tragillisen lopun. Pastori Kellgren, näet, syytti puolisoansa avioliiton-rikoksesta, ja appi riensi Myrskylään ottamaan tyttärensä tavaroineen pois. Mutta paluu-matkallaan sai kapteini Beckman surmansa lähellä Myrskylän kirkkoa, ja Kellgren, joka tästä murhasta syytettiin, nyt vietiin vankina Helsinkiin. Tätä mainitsee v. 1741 eräs pispa Juslenion kirje, jonka Provessori Akiander luki Osakunnalle. La'in-käynti hyljättyä rouvaa vastaan samalla aikaa jatkettiin, kunnes tämä tunnusti syyllisyytensä (verttimiehenä oli ollut Konsistorion Notario Porvoossa Martinius) ja tästä seurasi la'illinen ero. Kuinka Kellgren'in asia selvesi, ei tiedetä tarkemmin. Sota näyttää sekoittaneen pois koko asian, ja Kellgren muutti Ruotsin puolelle, jossa hän jo v. 1746 sai toisen kirkkoherran-viran ja myöskin uudesta nai. Hänen jälkimäinen puolisonsa, Kristina Elisabet Aminoff, oli runoniekan äiti.

Yrjö Koskinen.

Helmik. 1 p. 1868. Saapuvilla olivat: Esimies Provessori Akiander, Assessori Rabbe, Tohtorit Elmgren, Bomansson ja Ignatius, Kandidati Aspelin ja allekirjoittanut.

1 §. Edellisen kokouksen pöytäkirja luettiin ja hyväksyttiin.

2 §. Assessori Rabbe antoi Osakunnalle „Arkistoon“ painettavaksi pidemmän kirjoituksen nimellä: „Öfversigt af nativiteten, mortaliteten och folkmängden i Finland för tiden från 1751 till 1850“ (Katsahdus syntyväisyyden, kuolevaisuuden ja väkiluvun seikkoihin Suomessa vv. 1751—1850). Koska Suomenmaa Ruotsin kanssa on ainoa seutu maailmassa, jolla on ollut säännöllisiä väkiluvun laskuja niin pitkältä aikakaudelta, ja siitä syystä tämän katsahduksen tärkeys yleiselle tilaston-tieteelle on erinomaisen suuri, ehdotteli Toht. Ignatius, että taulut pitäisi varustaa myöskin ranskalaisella käännöksellä. Asia jäi ratkaisematta toiseen kokoukseen.

3 §. Tohtori Elmgren mainitsi äsken tavanneensa paksun folio-kirjan, nimeltä: „Harmonia Evangelistarum genom Henricum Bunting, försvenskat aff Hans Påwelson Low, Borgare i Norköping“, painettu Tukholmassa vv. 1615—1617, jonka alussa löytyy latinaiset onnentoivotus-värsyt, allekirjoitetut „Sigfridus Aronus Forsius, Reg. Ast.“ Tämä niinkutsuttu „Decastichon“, joka osoittaa hyvää taitoa latinaisten värsyjen sepittämisessä, ei ole mainittuna Pipping'in erinomaisen tarkassa luettelossa Forsius'en teoksista („Finl. Calendariographi“ 1 vihk.) ja on siis lisättävä tämän merkillisen miehen elämäkertaan. Se seikka, että hän nimittää itseänsä ainoastaan „regius astronomus“, vahvistaa Pipping'in arvelun, että hän jo v. 1615 eroitettiin Riddarholman seurakunnan kirkkoherran-virasta; sillä muutoin hän epäilemättä olisi hengellisessä kirjassa maininnut papillisen virkansa, kuten hän pispa Eerik Eerikinpoian postillassa v. 1621 kutsuu itseänsä „pastor Dryopolitanus et Astronomus“, tultuansa vähäistä ennen Tammisaaren kirkkoherraksi. — Samassa kirjassa on ruotsinkielisiä värsyjä, jotka on tehnyt „Johannes Canuti Forthelius, Bothniensis“, jonka isä Knuutti Henrikinpoika oli Pietarsaaren kirkkoherra, ja äiti Lucia Fordeel tuon Nuijasodan tapauksissa mainion Hannu Hannunpoika Fordeel'in tytär (ks. Genealogia Sursilliana, siv. 1; Nuijasota II 28). Isän sukunimi näkyy myöskin olleen *Fordeel* eli *Fordell*, josta sitten syntyi

latinainen muoto *Forthelius*. Strandberg (Herdaminne, II 92) sanoo tämän Forthelius'en tulleen maisteriksi.

4 §. Kandidati Aspelin ilmoitti tavanneensa Ruotsin valtioarkistossa suuren joukon vanhoja karttoja, joista noin 350 koskevat Suomenmaahan ja niiden joukossa arviolta 100 ovat 16:nnelta sataluvulta. Näistä viime-mainituista oli Kandidati antanut kopioita kaikki kaupunki- ja linna-kartat sen vuosisadan edelliseltä puolelta, vieläpä ottanut luettelon kaikista Suomeen kuuluvista.

5 §. Tohtori Bomansson ilmoitti niiden yhden-toista keskiaikaisen veljyyden lisäksi, mitkä Tohtori tätä ennen on Suomenmaassa keksinyt (ks. Hist. Ark. I siv. 153), vielä löytäneensä kahdennen-toista, joka eräässä kirjeessä vuodelta 1500 De-la-Gardie'n kokoilemassa Lundissa mainitaan löytyneeksi itse Kokemäen pitäjässä. Kertomuksessaan Kokemäen pitäjästä (Suomi 1860, siv. 190) antaa J. A. Lindström selityksen muutamista raunioista, joita rahvas nimittää „Killan kirkoksi", ja jotka epäilemättä ovat jäännöksiä tämän veljyyden („gille"n) kokoushuoneesta.

6 §. Tohtori Ignatius mainitsi, että vaikka Styffe teoksessaan „Skandinavien under Unionstiden" paljon on käyttänyt Bure'n otteita vuoden 1413 maakirjasta, kuitenkin yksi ja toinen Suomeen koskeva seikka on häneltä jäänyt. Niinpä näissä otteissa (siv. 91) mainitaan muutamien kaupunkien veromäärä, nimittäin: Wisby'n 150 nobelia, Hjo'n 30 mk., *Ulvilan* 20 mk., Östhammar'in 15 mk. ja *Turun* 600 mk. — *Raseporin läänin* alla seisoo (siv. 79): „Sokner 8. Bol 102. Mantal 1011".

7 §. Samasta Bure'n eli Bureus'en käsikirjoituksesta oli Tohtori Ignatius kopioinnut näin kuuluvan muinais-tarun *Pirkkalais-seurasta* Pohjanmaalla: „Eräs talonpoika Pirkkalasta lähti yksin ylös Lappalaisten luoksi heidän tiellensä, missä heidän oli kulkeminen matkustuksillaan meren-puolen ja tunturien välillä (sillä Pohjanmailla ei asuttu siihen aikaan Bygde'a pohjoisempana), ja antoi vaimonsa luoda itsensä alas lumeen, niin että kun Lappalais-ahkiot (?) tulivat, täytyi niiden kulkea hänen (Pirkkalan miehen) ylitse yöllä, ja silloin hän tunsi niiden käyvän ylitse ja luki kuinka monta heitä oli, nimittäin 15, jotka

olivat neuvosherrat ja joilla oli koko Lapinmaa allansa. Kun olivat menneet, hän riensi ylös ja tuli toista tietä heidän edellensä ja asettui väijyksiin pitkällä miekalla ja sivalsi pään toiselta toisensa perästä, eikä kukaan voinut häntä eikä tapettua huomata, ennenkuin jo 14 olivat surmatut; lopulta sitten viimeinen sen havaitsi ja hän nousi Pirkkalaista vastaan ja alkoi tuimasti tapella ja olisi melkein saanut hänestä voiton, ellei Pirkkalaisen vaimo olisi tullut hänelle avuksi. Niin hän (Pirkkalan mies) voitti viimeisen ja valloitti sillä tavoin Lapinmaan ja sai niin allensa kaiken veron ja samate hänen jälkeisensä Kustaa kuninkaan aikoihin asti". Tämän tarun oli kertonut eräs Eerik Luulajassa, joka sen oli kuullut herra Andreakselta Piitimessä (Andreas Nicolai oli v. 1593 sen pitäjän kirkkoherrana; ks. Handl. rör. Skand. hist. XXXIX siv. 120).

Yrjö Koskinen.

Helmik. 28 p. 1868. Saapuvilla olivat: Esimies Provessori Akiander, Assessori Rabbe, Tohtorit Elmgren, Reinholm, Ignatius ja Bomansson, Maisterit Krohn ja Boehm, Kandidati Aspelin ja allekirjoittanut.

1 §. Edellisen kokouksen pöytäkirja luettiin ja hyväksyttiin.

2 §. Luettiin kirje kansakouluttajalta D. Tuomiselta Sippolassa, joka kertoi löytäneensä viime-kesäisellä matkalla erään vanhan hautaus-paikan Kuolinsaaressa Multian ja Saarijärven välillä. Kaivettaissa ei kuitenkaan muuta löydetty kuin luita.

3 §. Ilmoitettiin, että Kandidati J. M. Salenius oli Osakuunalle lähettänyt kopion eräästä elämäkerrasta, jonka Mikkelin entinen kirkkoherra ja provasti Henrik Forsius on itsestänsä tehnyt, ja joka nyt on Rehtori Forsius'en hallussa Porvoossa. Muun seassa tämä todistuskappale sisältää tietoja Kustaa III:nnen käynnistä Helsingissä vv. 1775 ja 1777 ja Mikkelissä vv. 1789 ja 1790 sekä Kustaa IV:nnen Aadolf'in käynnistä Mikkelissä v. 1802, ynnä sotatapauksista vv. 1789, 1790 ja 1808.

4 §. Allekirjoittanut ilmoitti koettaneensa tarkemmin määrätä vuosiluvun sille paavilliselle bullalle, jonka paavi Aleksan-

teri III on Tuskulosta „V Idus Septembris“ (Syysk. 9 p.) kirjoittanut Upsalan arkkipispalle alapispoineen sekä Guttorm jaarlille“, — joka bulla on ensimäinen Suomeen koskeva. Vertaamalla muita, epäilemättä samaan aikaan annetuita bullia, huomataan, että vuosiluku ei voi olla aikaisempi kuin 1171, ja että myöhemmistä vuosiluvuista ainoastaan 1172 ja kenties 1178 ovat johonkin määrin mahdollisia. Luultavin vuosiluku on kuitenkin 1171, kuten eri kirjoituksessa tulee tarkemmin selitettäväksi.

5 §. Tohtori Reinholm esitti Osakunnalle ne laveat kokoilemat, mitkä hän useiden vuosien kuluessa on tehnyt Suomen muinaisten linnain suhteen. Tohtorin luettelo, järjestettynä maakuntain mukaan, käsitti kaikkiansa noin 250 muinais-linnaa, linnoitusta ja linnoitettua hovia, josta lukumäärästä 90 kuuluvat pakanuuden aikakauteen. Joukko pohjapiirroksia oli Tohtorilla muassa Osakunnan katsastavaksi.

6 §. Kandidati Aspelin mainitsi tulleensa siihen ajatukseen, että se niinkutsuttu Birger Jaarl'in kuva Hämeenlinnan seinässä alkuperäisesti on ollut kenties Kristuksen kuva, vaikka se myöhemmin, vähäistä ennen Dalberg'in aikoja, lienee uudistettu siihen ritarilliseen muotoon, joka nähdään „Suecia ant. et hodierna“ssa (ks. myös Botin'in teos Birger jaarlista, Tukholmassa 1754). Sitä vastoin Brenner'in piirros, joka löytyy Gottlund'in Otavassa ja myöskin Limnell'in väitöskirjassa „De Tavastia“, ei osoita mitään ritarillista asua, ja solmuruoskan sijassa on nähtävästi säde-kehä eli „gloria“. Kandidati luki sen ohessa erään kirjeen vuodelta 1699 maaherra Cronhiort'ilta kreivi Dalberg'ille, jossa mainitaan, että vanha kuva silloin oli uudistettu.

Yrjö Koskinen.

Huhtik. 3 p. 1868. Saapuvilla olivat: Esimies Provessori Akiander, Assessori Rabbe, Tohtorit Elmgren, Bomansson ja Ignatius, Maisteri Boehm, Kandidati Aspelin ja allekirjoittanut.

1 §. Allekirjoittanut ilmoitti, että Suom. Kirj. Seura, valittuansa Osakunnan esimiehen Provessori Akiander'in olemaan koko Seuran esimiehenä, oli Historialliseen Toimikuntaan mää-

rännyt Assessori Rabbe'n, Tohtori Ignatius'en ja allekirjoittaneen. Tämän johdosta valitsi Historiallinen Osakunta esimiehekseen Assessori Rabbe'n, jonka ohessa Toimikunnan entiset jäsenet, Tohtorit Elmgren ja Bomansson, valittiin uudestaan. Sihteeriksi valittiin Tohtori Ignatius, joka ei kuitenkaan suostunut tätä virkaa vastaan-ottamaan; tästä syystä tapahtui uusi vaali, jolloin allekirjoittanut valittiin.

2 §. Sittenkuin Osakunnan nyt valittu esimies Assessori Rabbe oli sijansa ottanut Osakunnan keskusteluita johtamaan, luettiin ja hyväksyttiin edellisen kokouksen pöytäkirja.

3 §. Kandidati Aspelin ilmaisi erään Wenäjänkielisen, Makarij'n tekemän kertomuksen mukaan muutamia tietoja Perm'in ja Wiatkan läänien muinais-jäännöksistä, jotka epäilemättä myöskin valaisevat sitä sivistyksen tilaa, johon Wienanpuoliset Permalaiset vanhassa „Bjarmaland"issa olivat ehtineet. Kaikkiansa Makarij luettelee Perm'in läänissä 51 kaupungin-asemaa eli городище, s. t. s. vallituksilla ja vallihaudoilla ympäröittyä paikkaa, joista moni kuitenkin lienee ollut yksityisten vahvistettuja taloja. Merkillisimmät ovat: Eräs *Šela* niminen paikka Tshussovan lisäjoen Shushpankan varrella, korkealla vuorella, missä rivi kuoppia osoittaa yksityisten asuntojen asemat, ikäänkuin pitkän raitin toiselle varrelle rakennetuina. Joen rannalta on löydetty sittaa ja vanhoja työ-aseita, jotka viittaavat teollisuuteen ja maaviljelykseen. Ei kaukana tästä on *Mogilnika* niminen paikka, joka mainitaan olleen Tshudilaisten asukasten kalmisto. Muinaisväestön katoominen sovitetaan yhteen Jermak'in tekemän Siperian valloituksen kanssa. Itse Tshussovan rannalla on paikka, jonka muinaiset varustus-värkit vielä selvästi näkyy; kansan-tarun mukaan se on ollut erään pikku-ruhtinaan asuntopaikkana ja vallituksen portilla oli rautaiset pielet (верея), josta kylän nykyinen nimi on *Vereino.* — Perm'in ja Tobolsk'in läänien rajalla on muinaisjäännös nimeltä Tsaari-kaupunki (Царево городище). Samate asui Mursinsk'in kauppalan lähisyydessä *Mursa* niminen ruhtinas, joka Tatarein ja Ostjakein kanssa yhdessä loi Jermak'in väen. — Tsherdyn'in piirikunnassa on huomattava *Neitsyt-vuori,* jossa muka eräs neitsyt hallitsi Tshudilaisia asukkaita. Vastapäätä Kolva-joen toisella puolella on

Bobilsk'in kallio ja „Tshudilais-kaupunki". Vihdoin Wiatkan läänissä, 5 virstan päässä Glasow'ista itäpuolella Tsheptsa-jokea on vallitettu vuori erään syvän laakson äyräällä (jossa Kisajoki juoksee). Nimi kuuluu jotenkin suomalaiselta: *Ilkotara.* — Merkillisin jäännös on kuitenkin niinkutsuttu „*Perkeleen-kaupunki*" (Чертово городище), siinä paikassa missä Wienaan päin juokseva Toima-joki kulkee varsin lähellä ylistä Kamaa. Siinä tavataan vielä säännöllinen ja luja muuri, josta kohoaa kolme tornia, vaikka ainoastaan yksi on johonkin määrin säilynyt, varustettuna kuudella pienellä akkunalla ja nähtävästi ennen jaettuna kahteen kerrokseen. Tornin läpi-mitta on 2 sashenia ($6^1/_2$ kyyn.) ja korkeus $3^1/_3$ sashenia, sekä muuriseinän vahvuus 5 korttelia. Kansantaru kehuu tämän paikan muinoin olleen mainiona pakanallisena temppelinä, kuuluisa orakeliennustuksistaan. Temppelissä asui hirveän suuri lohikäärme, jolle papit uhrasivat muukalaisia. Mutta jokainen joka Kamaa myöten ohitse kulki oli pakoitettu tuomaan lahjoja epä-jumalalle. Viimeinen orakeli-vastaus annettiin ruhtinatar Tshumbekalle, joka tiedusteli Kasan'in khanikunnan kohtaloa; hänen lähettiläänsä rukoili uhripappien kanssa 9 päivää, kunnes 10:ntenä kuului temppelistä ääni, joka ennusti valtakunnan perikatoa ja Kristin-uskon voittoa. Sitten lohikäärme kohosi mustaan paksuun pilveen ja hävisi länteen päin.

Löydettyjen muinaiskalujen joukosta ansaitsee mainita eräs *Maslenaja*-vuorelta Perm'in piirikunnasta löydetty *epä-jumalan kuva.* Se on vaski-sekoituksesta valettu ja sisästä ontelo, parrakas ja käsillä varustettu ihmis-muoto, satulassa istumassa, kasvot kullatuina. Muutoin on löydetty monenlaisia ihmis- ja eläinkuvia, aseita ja koristuksia sekä metalleista että kalliista kivistä. Muun seassa oli löydetty Sassanidain rahoja, joista muutamat olivat vuosien 441 ja 594 välisiä ja yleensä nuorimmat vuodelta 641.

4 §. Tohtori Bomansson ilmaisi muutamia lisä-tietoja Suomen katholisten pispain historiaan. Että *Tuomas* pispa ei voi olla se mies, joka tarkoitetaan bullassa vuodelta 1209, tulee siitäkin selväksi, kun mainitaan hänen kuuluneen Dominikanein munkkikuntaan, joka silloin oli vast'ikään syntynyt ja vasta v.

1216 vahvistettiin. Viime-mainitulta vuodelta löytyy luettelo Dominikolaisen veljeskunnan jäsenistä, mutta Tuomaan nimeä siinä ei ole. Mutta jo kolme vuotta myöhemmin tiedetään Sigtunassa olleen Dominikani-luostarin, johon Tuomas pispa sittemmin testamentillä lahjoitti useita kirjoja. Mahdollista siis on, että hän oli tähän luostariin itse kuulunut, ja luultavasti hän v. 1220 paikoilla tuli Suomen pispaksi.

Pispa Johannes I:sesta tiedetään, että hän pappiskokouksessa Sigtunassa v. 1286 valittiin „Maunu Latolukon läsnä-ollessa" Suomen pispaksi ja sitä ennen oli ollut Sigtunan luostarin priorina. Mutta Hamsfort'in Chronologia (Langebek, Scr. rer. Dan. I siv. 294) lisää: „et prior Roeschildensis Olaus fit *prior provincialis ejusdem loci*" (arvattavasti *loco)*, josta näkyy, että Johannes oli ollut munkkikunnan esimiehenä koko Dacian piirikunnassa, johon kuului Tanska, Ruotsi Suomen kanssa ja Norja.

Pispa Arvid Kurjen historiaan on lisättävä, että hän elämänsä lopulla oli jo aiottu Upsalan arkkipispaksi. Tästä asiasta puhuu Johannes Magnus eräässä kirjeessä Lybekin pispalle ja kapitulolle Dantzig'istä Maalisk. 23 p. 1527 (Thyselius, I, Bih. siv. 24): „Aruidus etiam Abonensis episcopus in archiepiscopum Upsalensem postulatus, crudelitatem Christierni regis evadere cupiens aquis suffocatus exstinguitur".

5 §. Tohtori Ignatius lahjoitti Osakunnalle muutamia asiakirjoja Wiaporin heittämyksestä. Samate Kandidati Salenius oli lähettänyt muutamia tietoja Walkjärven pitäjästä, ja tilanhaltia Ehrström todistuskappaleen, joka osoitti lahjoitusmaiden talonpoikien omistus-oikeuden.

Yrjö Koskinen.

Huhtik. 30 p. 1868. Saapuvilla olivat: Esimies Assessori Rabbe, Provessori Akiander, Tohtorit Elmgren, Bomansson ja Ignatius, sekä allekirjoittanut.

1 §. Edellisen kokouksen pöytäkirja luettiin ja hyväksyttiin.

2 §. Tohtori Bomansson toi esiin kirjallisen hakemuksen Kandidati Aspelin'ilta, joka Pohjanmaalla tehtävää tutkimus-

matkaa varten pyysi Osakunnan puolustusta saadakseen Suom. Kirj. Seuralta 500 markan suuruisen apurahan. Kandidatin tarkoitus on tulevan kesän kuluessa käydä Suu-pohjan ja Keskisen Pohjanmaan alaa läpitsensä ja sillä käynnillä sekä mennen että palaten kuulustella ja kerätä muinais-tarut maan ensimäisestä asuttamisesta niin hyvin Suomalaisissa kuin Ruotsalaisissakin paikkakunnissa, vieläpä tarkastella niitä muinais-jäännöksiä, joita tällä alalla jokseenkin runsaasti tavataan. Tämän matkamäärän katsoi Osakunta puolestansa erinomaisen hyödylliseksi useiden historiallisten kysymysten selvittämiseksi, ja tahtoi sitä suuremmalla mielihyvällä puolustaa Kandidati Aspelin'in hakemusta, koska Osakunta jo useasti on ollut tilaisuudessa huomaamaan sitä tunnollista tarkkuutta ja kehuttavaa taitoa, jolla hän on ryhtynyt kotimaisen historian tutkimiseen.

3 §. Allekirjoittanut esitti keskusteltavaksi kysymyksen pispa Olavi Maununpoian syntyperästä, joka tarjoo tutkimukselle tavallista enemmän vaikeutta. Sekä Juusten'in pispain-kronika että saman-aineinen „Fragmentum Palmsköldianum“ mainitsevat hänen olleen edeltäjänsä Maunu Tavast'in nepaimen („nepos“), joka merkitsee joko veljenpoikaa taikka sisarenpoikaa. Veljenpoiaksi häntä tuskin voi ajatella; sillä puhumatta siitä, että pispa Tavast'in veljiä ei tiedetä muita olleen kuin *Niilo* (suvun jatkaja, rälssimieheksi tehty v. 1407; ks. Arws. II 27), *Lauri* ja *Juho*, ei ole ensinkään luultavaa, että Maunu pispalla olisi ollut Maunu niminen veli, joka olisi saattanut olla Olavi pispan isä. Tästä syystä olisi nepos-sana selitetty *sisaren-poiaksi*. Mutta Maunu pispan sisarista, joista kuitenkin meillä on nähtävästi täydellinen luettelo niissä kirjeissä vuodelta 1439, joissa mainittu pispa lahjoittaa „perillisilleen“ rahoja tai tiluksia (ks. Porthan ad Chron. Ep. siv. 383 seurr.), ei tunneta ainoata joka voisi olla Olavi pispan äiti, eikä ole myöskään Olavi pispa sisarpuolinensa mainittuna näiden perillisten joukossa. Nuo Maunun sisaret ovat (vert. Porthan ad Chr. Ep. sivv. 376, 377): 1) *Ragnilda*, naitu *Martti* Abrahaminpoialle (joiden poika näkyy olleen laamanni Matti Martinpoika), 2) *Margareta*, naitu eräälle Buk'ille, joiden poika on eräs Olavi Bok, 3) *Birgitta*, naitu *Erengisel* Henrikinpoialle, 4) *Katarina*, jonka perätysten kolme Turun porvaria olivat nai-

neet, nimittäin *Juho* Gudvastinpoika, *Henrik* Mört ja *Olavi* Silta, ja 5) *Kristiina*, joka näyttää olleen naituna Wehmaan kihlakunnan tuomarille *Gregorio* Antinpoialle. Porthan yhdessä paikassa (l. c. siv. 377) katsoo mahdolliseksi, että Ragnilda olisi jossakin edellisessä avioliitossa ollut naituna jollekulle Maunulle, jonka poika sitten olisi ollut Olavi pispa. Mutta myöhemmin (siv. 479) hän itse hylkää tämän arvelun. Muutoin tiedetään Olavi pispan äidistä ainoastaan niin paljon, että hän jo v. 1433 oli kuollut ja että hän toisessa avioliitossa oli ollut naitu eräälle *Arveste*'lle, jonka kanssa oli saanut kaksi tytärtä Elinan ja Birgittan (Olavi pispan sisarpuolet). Tällä tavoin voisimme pian tulla siihen arveluun, ett'ei Maunu ja Olavi pispain välillä ollutkaan mitään likempää sukulaisuutta, ja omituista onkin, että siinä kaupanteossa, jolla Maunu Tavast osti Olavi Maununpoialta ja sen sisarilta muutaman talon Rungon kylässä Piikkiössä, minkä Olavin äiti oli jälkeensä jättänyt, ei myöskään mitään sukulaisuutta mainita (Porthan ad Chr. Ep. siv. 478). W. G. Lagus suuressa, mutta ei aivan luotettavassa teoksessaan: „Finska Adelns gods“ siv. 72, väittelee taas, että Olavi pispan isä olisi muka ollut eräs Maunu *Diekn* Rungon herra; mutta tämä tieto on epäilemättä tuulesta otettu. Päin-vastoin meidän täytyy päättää, että Olavi Maununpoika isälliseltä kannaltaan kuului *Tavastien* sukuun; sillä hänen vaakunansa, joka on ollut maalattuna sekä Paraisten kirkon katossa että Räntämäen kirkon akkunassa ja Taivassalon kirkossa, osoittaa ihan saman pantsaroitun käsivarren, mikä oli Tavast'ien vanha kilpimerkki, ainoastaan sillä eroituksella, että suljetussa kourassa on ruusu (ks. El. Brenner'in muinaisjäännökset Gottlund'in Otavassa I, taul. IX ja taul. X 3 sekä Lencqvist'in kirjoitus Åbo Tidn. 1793 n:o 4). Näiden tekoasiain johdosta lausui allekirjoittanut sen arvelun, että se Maunu, joka on ollut Olavi pispan isä, mahdollisesti ei ollut kukaan muu kuin itse pispa Maunu Tavast. Se on tunnettu asia, että coelibati-sääntöä ei aivan tarkasti noudatettu pohjoisilla mailla, ja kun kirkko johonkin määrin ummisti silmiänsä tästä säännöttömyydestä, on varsin luultavaa, että kansa piti pappiensa avioittomia liittoja aivan oikeina ja luvallisina. Tosin korkeampi papisto Turussa lienee elänyt kanonista elämää; mutta maapapeilta

sitä ei suinkaan vaadittukaan. Ainoastaan se oli Hemming pispan aioista asti säädetty, ett'eivät saisi kasvattaa lapsiansa kotosellaan. Ei ole siis ainakaan mahdotonta, että Maunu Tavast, joka vasta 55:n vuoden iällä tuli pispaksi ja maisteriksikin päästessään jo oli vanha mies, olisi sitä ennen saattanut elää papillisessa naimis-liitossa. Kun tiedämme, että Olavi Maununpoika v. 1425 paikoilla aloitti opinkäyntiänsä Pariisissa ja v. 1432 jo valittiin yliopiston rehtoriksi, voimme arviolta määrätä hänen syntymä-aikansa v. 1390 paikoille. Se isällinen hellyys, jolla Maunu Tavast mainitaan tätä „nepaintansa" hoitaneen („eum ab infantia enutrivit et magnis expensis Parrisiis aluit"), näyttää puolustavan sitä luuloa, että sukulaisuuden side heidän välillänsä oli vielä likeisempi kuin enon ja sisaren-poian. Mutta että asian oikeata laitaa pidettiin johonkin määrin salassa, ei sovi kummeksia. Semmoinen papinpoika oli kirkon sääntöjen mukaan äpärä ja siitä syystä oikeastaan estetty kirkollisiin arvoihin pääsemästä; itse isällekkin olisi asia saattanut olla jonkinlaiseksi vastukseksi hänen edistymisessään.

Lyhyesti kertoen: Olavi Maununpoika kutsutaan Maunu pispan „nepos", mutta ei ole hänen veljensä-poika eikä sisarensa-poika. Hän on vaakunansa mukaan suvultansa *Tavast*, mutta ei kanna milloinkaan (niinkuin Tavast'ien aina oli tapa) tätä suku-nimeä, vaan käyttää joskus paljaan nimen „Magnj" (Maununpoika) melkein sukunimenä (ks. Olavi Maununpoika Pariisissa, sivv. 50, 83). Tämä kaikki on niin omituinen mystificationi, että sitä tuskin käynee muuten selittää kuin yllä-mainitulla tavalla.

4 §. Tohtori Ignatius ilmaisi Palmsköld'in kokoilemain mukaan muutamia tietoja Suomenmaan ensimäisestä lasitehtaasta, jonka 1680-luvulla eräs Kustaa Juhana Jung oli perustanut Uuden-kaupunkin lähelle. Siinä mainitaan työväkenä olleen ainoastaan „nuoria Ruotsalaisia ja Suomalaisia", jotka muka kenenkään muukalaisen auttamatta valmistivat „parasta kristallia, Ranskalaista akkunan-lasia, juoma-laseja, kredentsejä ja muita laseja kaikkinaisista muodoista, väreistä ja eriskummaisuuksista". Mutta se tulipalo, joka Syysk. 4 p. 1685 muutti paraimman osan kaupunkia tuhaksi, hävitti myöskin tämän laitoksen. Senaatin-

arkiston tilikirjoista ei tavata tätä tehdasta mainittuna, johon syynä on, ett'ei tämmöiset laitokset maksaneet minkäänlaista veroa. Ainoastaan henkikirjoissa mainitaan joitakuita lasin-puhaltajia. Mitä tehtaan perustajaan tulee, hän luultavasti oli sen Melcher Jung'in jälkeläisiä, joka v. 1641 perusti Tukholmaan Ruotsinmaan ensimäisen lasi-tehtaan ja silloin sai monopolin muutamain lasitavarain valmistukseen ja myymiseen. Muisto Uuden-kaupunkin lasitehtaasta oli sittemmin seuraavalla vuosisadalla niin peräti kadonnut, että Borenius kertomuksessaan Someron pitäjästä vakuuttaa ensimäiseksi lasitehtaaksi Suomessa sen ruukin nimeltä Åvik, minkä v. 1748 Tirehtöri Jaakko Reinh. Dupong oli Somerossa perustanut.

5 §. Allekirjoittanut mainitsi muutamia Nuijasodan aikoihin koskevia suomenkielisiä runo-kappaleita, joita säilytetään Yliopiston kirjastossa. Ne ovat Porthan'in kädellä kirjoitetut ja osittain jo käytetyt Nuijasodan historiassa. Niiden lisäksi on allekirjoittanut sittemmin tavannut toisenkin vähän poikkeevan käsikirjoituksen Turun linnan arkistossa, joka johonkin määrin saattaisi olla edelliselle täytteeksi.

Yrjö Koskinen.

Toukok. 27 p. 1868. Saapuvilla olivat: Esimies Assessori Rabbe, Provessori Akiander, Tohtorit Reinholm, Bomansson ja Ignatius, Maisteri Renvall ja Kandidati Aspelin sekä allekirjoittanut.

1 §. Edellisen kokouksen pöytäkirja luettiin ja hyväksyttiin.

2 §. Luettiin eräs Kapteini Mankell'ilta Ruotsista tullut kirje, jossa hän ilmoitti Suomen sotilas-historian jo valmistuvan niine parannuksineen, joita Hist. Osakunta oli ehdotellut. Tämän johdosta päätti Osakunta kehoittaa häntä etsimään kustantajaa Ruotsista. Luvattu palkinto olisi Seuralta saatava, niin pian kuin teos jako kopioittuna tai painettuna annettaisiin Seuran haltuun.

3 §. Kirjailija D. E. D. Europæus'en Seuralle esittämä kirjallinen pyyntö, saada joku lisä-apu muutamaan Valgetjärven

tienoille tehtävään tutkimus-matkaan, otettiin tarkastettavaksi, ja tahtoi Osakunta puolestaan todistaa aiotun matkustuksen hyödyllisyyttä ja siis puolustella hra Europæus'en anomusta, siinä tapauksessa että Seuran varat nykyänsä sietäisivät apu-rahan määräystä mainittua tarkoitusta varten.

4 §. Osakunnan pyynnöstä oli vara-pastori A. Lindman Turusta lähettänyt valokuvan ja selityksen muutamista pronssisista muinais-kaluista, joita löydettiin, ei kauan aikaa sitten, Rähälän kylästä Liedon pitäjästä. Ne ovat neljä eri lajia koristuksia, joista huomattavin on eräs varsin saman-muotoinen kupura-solki, kuin tuo Gethan kappelista Ahvenanmaalta löydetty, josta kuva tavataan Hist. Arkiston ensimäisessä osassa. Nuo omituiset mutka-viivat, jotka näyttävät olleen Suomalaisten kupurain varsinaisena tunnus-merkkinä, tavataan tässäkin ihan yhtäläisinä. Muut kalut ovat ranne- ja kaula-renkaita, muodolta semmoisia kuin pronssikaudella yleensä käytettiin.

5 §. Tohtori Bomansson ilmaisi muutamia lisä-tietoja siitä Wahvajärven talosta (nyk. Hirvensalmen pitäjässä), johon pispa Maunu Tavast v. 1442 sai Kristofer kuninkaalta veronvapauden, koska hän siihen oli rakennuttanut pispoille yö-majan tuolle 18 peninkulman pitkälle taipaleelle Hämeen ja Savon välillä. Kirje (pain. Turun sanomissa 1785, lisäys siv. 57) mainitsee pispan siellä ostaneen maata Hämäläisiltä ja Karjalaisilta ja jotakin maata perineenkin esi-isältänsä. Ostettujen tilusten suhteen tavataan eräs vahvistuskirja „*Super Wahvajerffwi et iure Taypalæ*“, annettu Wiipurista ipso die b. agathe virginis (Helmik. 5 p.) kopioittuna Turun kirkon Mustakirjassa (leht. 158). Tässä kirjeessä eräs Mikko Mikonpoika todistaa pispan häntä hyvittäneen yhdellä hevosella, jonka arvo oli kolme kihtelystä nahkoja, ja vahvistaa sen vuoksi sen kaupan, jolla hänen isänsä, Mikko Montoinen, oli pispalle myynyt, puolen viidettä kihtelyksen hinnasta, kaikki tiluksensa Wahvajärvellä Savon pitäjässä. Mikko Mikonpoika oli, näet, väheksynyt hinnan ja sai nyt lisäyksen. Että talon nimi todellakin oli *Juuritaipale,* näkyy Reduktioni-kirjoista Kustaa Waasan aikana. V. 1556 Olavinpäivän aikana korjattiin kruunun haltuun „Juuritaipala“n talo, joka „oli ollut Turun tuomiokirkon alla, ja piti pispa siellä yösijaa, kul-

kiessaan pispan-käräjillä, koska oli pitäjäin väli pitkä Hämeestä Savonlinnan lääniin, eikä tästä talosta maksettukaan muuta veroksi". Ta'on luonnetta ilmoitetaan tarkemmin sillä tavoin, että kylvö oli: rukiita 4 pannia, ohria 2 pannia, kauroja 4 pannia; niitty tuotti 30 kuormaa; pelto oli laiha ja matala, niin että vesi tekee laiholle vahinkoa; kaskimaa, metsä, laidun ja takamaa oli auttavan hyvä; kalavesi muutamassa järvessä oli hyvä, antaen lahnaa, haukea, särkeä ja ahventa. „Stadga"-veroksi sille pantiin 4 pannia rukiita, 4 pannia ohria ja sama verta kauroja, 2 leiv. voita, 3 leiv. kapa-lahnaa ja sama verta kapa-haukea. „Gingärd"iksi $^1/_2$ leiv. voita ja 1 lammas, taikkapa ainoastaan 2 pannia maltaita.

Yrjö Koskinen.

Aakkosellinen Aine-luettelo Historiallisen Osakunnan Pöytäkirjoista $\frac{2}{5}$1864—$\frac{27}{5}$1868.

[Muistutus: *a* merkitsee Historiallisen Arkiston ensimäistä osaa, *b* sen toista osaa].

Suomesta löydettyjä kivikaluja.

Kuvien selitys.

1. Kivi-nuija, löydetty Säkkisalosta Sääksmäellä.
2. Kivinen koristus, kenties taika-kalu (amuletti), löydetty 20:n muun kivi-aseen kanssa Kyröskosken niskasta.
3, 4, 6. Kivisiä nuolen-kärkiä samasta paikasta.
5. Tuntematon kivi-ase, reiällä varustettu, ja
7. Kivinen nalkki eli vaaja, molemmat samasta paikasta.
8. Tahko-kivi kivisiä aseita varten, löydetty Rovaniemeltä.
9. Keihään-kärki, löydetty samasta paikasta kuin n:ot 2—7.
10. Kivinen onsi-taltta, löydetty Lavajärven seuduilta Hämeenkyrössä.

Explication des Planches.

1. Massue en pierre, trouvée à l'île de Säkkisalo (paroisse de Sääksmäki) en Tavastie.
2. Ornement en pierre, peut-être un amulette, percé d'un trou, pour le suspendre au cou, trouvé avec 20 autres outils et armes de pierre au dessus de la cataracte de Kyröskoski en Satacundie.
3, 4, 6. Pointes de flèches en pierre trouvées au même endroit.
5. Outil inconnu, percé d'un trou, et
7. Coin en pierre du même endroit.
8. Pierre a aiguiser des outils en pierre, trouvée à Rovaniemi (paroisse située sous le cercle polaire en Ostrobotnie).
9. Bout de lance ou de javelot, trouvé au même endroit que les numeros 2—7.
10. Ciseau en pierre, trouvé a Lavajärvi (paroisse de Hämeenkyrö) en Satacundie.

1.

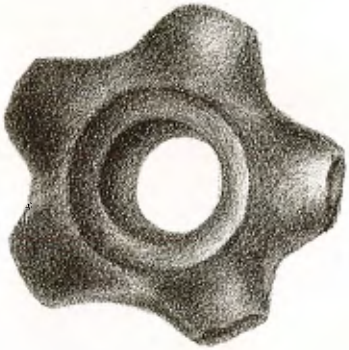

2/3

2.

2/3

3.

2/3

4.

2/3

5.

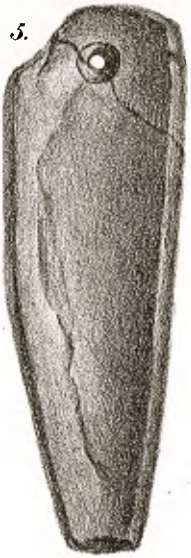

2/3

6.

2/3

7.

2/3

½ 8.

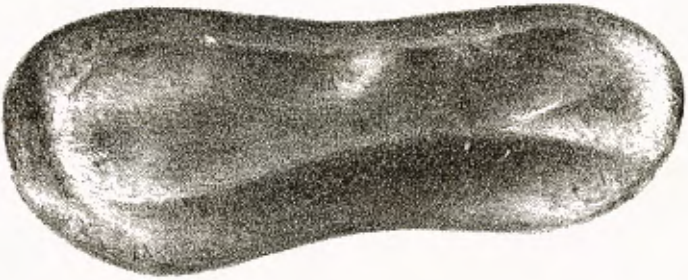

9.

½

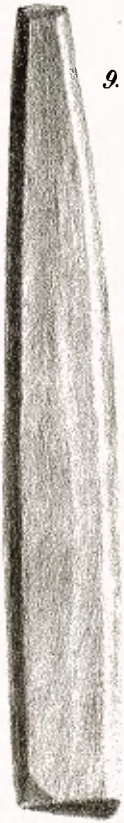

10.

½